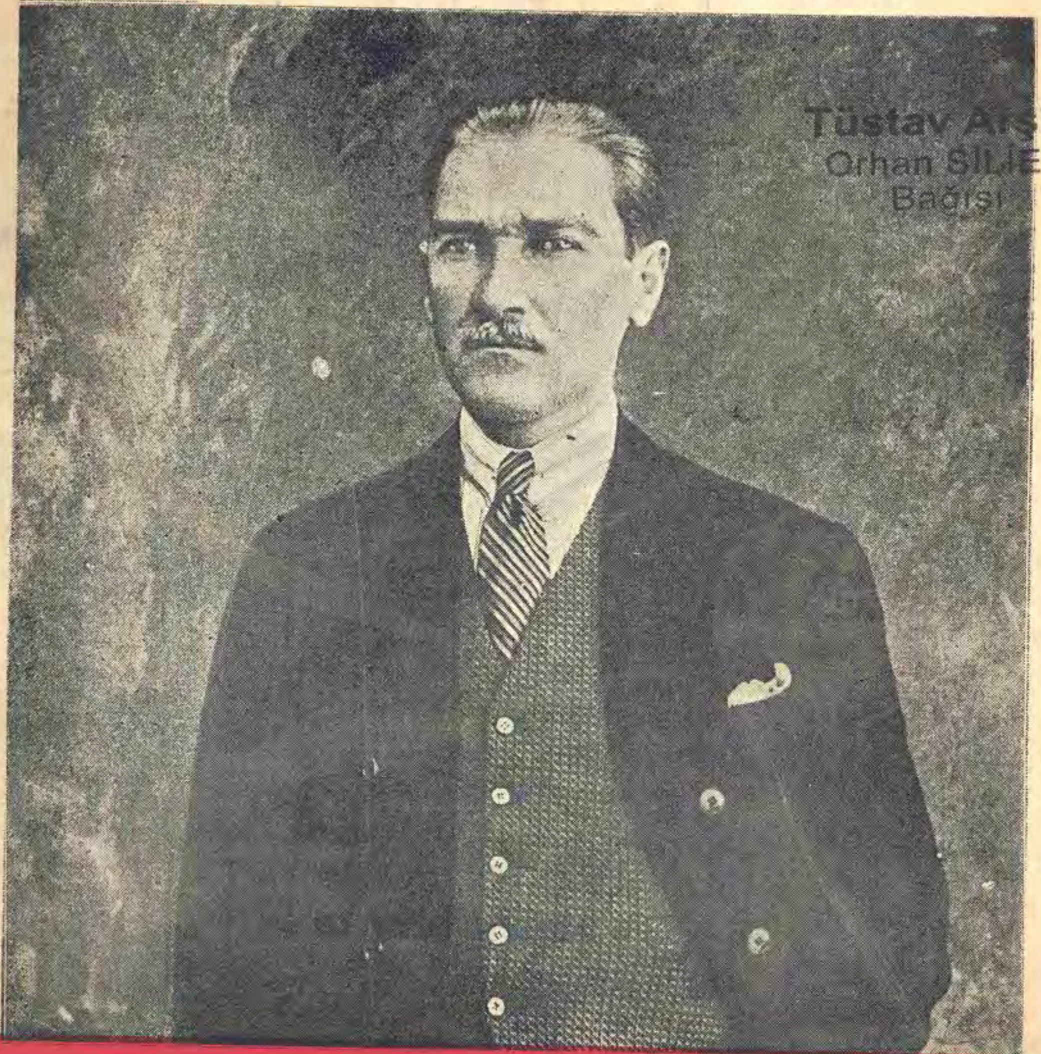
BARIŞ DÜNYASI

CUMHURİYET BAYRAMI TÜRK MİLLETİNE KUTLU OLSUN!

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

29 Ekim 1923 te Atatürk *(Fotoğraflarla Atatürk albümünden)*

Sayı : 30 Kasım 1964 2 Lira

ΓΛΛL — 0118 - 344

Barış
DÜNYASI

AYLIK SİYASİ
FİKİR MECMUASI

———o———

Sahibi ve Sorumlu
Yazı İşleri Müdürü

Ahmet Hamdi
B A Ş A R

———o———

İdare Yeri : Cağaloğlu, Türbedar Sokak, Trakya İş Han No. 18, İ s t a n b u l
Tel. : 22 08 91
47 25 38

———o———

Mektup adresi :
P.K. 478 — İstanbul

———o———

Bu mecmuada çıkan imzasız yazılar çeşitli meslek ve bilim kollarına mensup bir grup tarafından benimsenmiş fikirlerin ifadesidir.

———o———

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

———o———

İlân : Arka kapak 2 renkli 800 TL., 1 sahife 600 TL. santimi 15 TL.

———o———

Basıldığı Yer :
Türkiye Basımevi

◆

Basıldığı Tarih :
(30 Ekim 1964)

◆

Sayı : 30 - Cilt : 3
Kasım 1964

ATATÜRK'ÜN EMANETLERİ

HER 29 Ekimde Cumhuriyetimizin yıldönümü dolayısıyla bayram yaptıktan on iki gün sonra da, 10 Kasımda Büyük Atamız'ın matem gününü yaşıyoruz. Bayramımızı kutlarken, Cumhuriyet ve Atatürk hakkında klâsikleşen, gösterişi parlak lâflar etmek ve yazılar yazmak, matem günümüzde de eğlence yerlerini kapayarak mahzun çehrelerimizi önümüze eğip susmak âdet oldu. Atatürk, matemi sevmezdi. 29 Ekimde yurdun her yerinde, giriştiği sosyal bünye devrimleri bakımından bir nevi ibadet saydığı balolar yaptırırdı. Şehirlerde, kasabalarda ileri gelenler aileleriyle birlikte bu balolarda bulunurlardı.

Atatürk ölünce balolar durdu. Sanki tasarruf yapılacak, hem de devlete yakışmıyan bir laubaliliğe son verilecekti! Bu büyük Adamımızın hareketlerindeki maksadı kavrayamadığımız için, balo geleneğini kaldırırken, kimse ağzını açmadı. Yalnız bunda değil, Atatürk'ün diğer davranışlarında da bir mâna çıkaramamakta olduğumuzu ölümünden sonra bir bir onun yolundan ayrılmamızla gösterdik. Dünya ve memleket görüşümüzde, toplum ve devrim anlayışımızda Atatürk'le aramızda, O'nu ebediyen kaybettiğimiz zamandan çok daha büyük fark vardır.

CUMHURİYETİ ve devrimleri Atatürk, gençlere emanet etti. O'nun bu vasiyeti yaptığı o zamanki gençler, şimdi memleketin politikasına, ekonomisine hakim koskoca adamlardır. Hatta artık bu kuşak bile ihtiyarlamış sayılır. Bugün Atatürk Anıt-Kabirden dirilip aramıza karışsa, emanetini mutlaka bunlardan geri alacaktır. Geri alacaktır ama, kime verecek? Yeni gençlik de bu kuşağın elinde yetişmiş, Atatürk'ü ve devrimlerini onlardan öğrenmiştir. Atatürk gençliğinin bugün aramızda yaşıyan, fikir ve politika alanında sözü geçen en ileri uçlarına bakıyoruz; bir Nadir Nadi'yi, bir bilmem hangi profesörü veya politikacıyı gözümüzün önüne getiriyoruz; onların hâlâ devrimlerden ve Atatürk'den yana söylediklerinin ve inandıklarının özsüzlüğü karşısında irkilip duruyoruz.

Bu acı sözlerle, 29 Ekimin bayram ve 10 Kasımın matem havalarını bozmamalıydık. Fakat aramızda Atatürk'e bütün ruhuyla inanmış insanlar da yaşıyor. Biz gerçek Atatürkçülüğü yaşatacak kuşakların hatta doğmak üzere olduğuna da inanmaktayız. Onların sesini aksettiren bu iç dökme yazısı, küçük ölçüde de olsa, bir uyarmaya sebep olursa, Atatürk'ün mübarek ruhunu sevindireceğine şüphe etmemekteyiz.

Türk Cumhuriyeti

Ahmet Hamdi BAŞAR

41 Yıldır her 29 Ekim, Cumhuriyet Bayramı dolayısiyle gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları merak ederek toplamış ve şimdi onları bir göz gezdirmek için önünüze sermiş iseniz, şaşkınlıktan, hattâ fazla duygulu iseniz, utançtan kendinizi alamaz; dona kalırsınız. Hemen her yıl dönümünde hemen her gazete ve derginin yazdıkları papağanca bir tekrardan; yazılanların da fikir dozajı ancak mikroskopik tahlillerle belirebilecek asgarî ve sabit bir miktardan ibaret kaldığını görürsünüz. «Yüce Atatürk'ün Milletimize hediye ve gençliğe emanet ettiği Türk Cumhuriyeti!. Seni kanımızın son damlasına kadar koruyacağız!. Cumhuriyete karşı kimsenin yan gözle bakmasına müsaade edemeyiz! Ey büyük Türk Milleti; Cumhuriyetle iftihar etmekte haklısın!.» gibi gönüller açıcı, duyguları kamçılayıcı birçok sözler, yazılar söylenir ama; şu Türk Cumhuriyeti nedir? Neden kurulmuştur? Ve hatta sadece kurulabilmiş midir? gibi bir soruya cevap olacak hiç bir yazıya ve söze rastlıyamazsınız. Realite haline gelmiş davranışlarımızda, hareketi doğuran ve düzenliyen fikre değer vermediğimizi, hatta onu lüzumsuz zararlı bir şey gibi karşıladığımızı bu halimiz de ortaya koymaktadır.

Atatürk devrim ilkelerinde bir numaralı yeri dolduran Cumhuriyetçilik, sade en ileri bir idare rejimi olarak değil, fakat ayni zamanda Osmanlı'dan ayrılışımızın, ona karşı oluşumuzun bir sonuncu, bir ifadesi olarak da önemli bir mâna taşır. Osmanlı devlet şekli, kudreti milletin dışında ve üstünde bir kaynaktan, Allah'tan alan bir başa bağlıydı. Yeni Türk devletinde böyle bir baş yoktur. Bütün iktidar, bütün eğemenlik milletin elindedir. Millî hakimiyet, Gâzi'nin 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak bastığı günden başlayarak, düşmanın son neferini denize attığı 9 Eylül 1922 tarihine kadar, millî mücadelenin her safhasında bağlandığı en sarsılmaz idealiydi. Millî iradeyi temsil eden bir parlâmentonun tam ve mutlak kumandası altında bir harbe, hem de ölüm-dirim harbine girişilmiş ve onun kazanılmış olduğuna dair tarihte, Türk İstiklâl Harbinden başka, bir örnek gösterilemez.

Bu harp, hem Anayurdumuzu istilâ etmiş olan düşman ordularına, hem de Türk Milletini asırlarca boyunduruğu altında inletmiş ve eritmiş olan Osmanlı'ya karşıydı ve her iki cephede birden zafere ulaşılmıştı. İstiklâl Savaşını yapan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ydi. Bu Hükümet, 23 Nisan 1920 de Ankarada kurulmuştu. Yâni Türk Milletinin Osmanlı devletinden fiilen ayrılışı, bu tarihte başlamış; nihaî olarak tescili, zafer kazanıldıktan ve Saltanat kaldırıldıktan sonra 29 Ekim 1923 de Cumhuriyetin ilânıyla, olmuştu. Bu suretle Gâzi'nin sarsılmaz ideali olan millî egemenlik ilkesi resmen ve fiilen gerçekleşmişti.

FAKAT Gâzi için Cumhuriyet, resmen kabul ve ilân olunmakla hemen kurulacak ve kanunların teminatı altında yaşayabilecek bir rejim değildi. Milletin egemenlik hakkını kullanabilmesi, kollektif şuurunu ve iradesini seçimlerle en doğru ve isabetli bir yönde belirtebilmesi için, bir olgunluk seviyesine ulaşması ve bunun için de devrimci metodlarla çalışılmak gerekiyordu. Halk Partisi bu mak-

satla kuruldu. Millet, tek partinin çatısı altında toplanacak, yetiştirilecek ve hazırlanacaktı. 1924 Teşkilâtı Esasiye Kanunuyla millete hürriyet ve egemenlik hakları tanındı. Bir büyük Millet Meclisi olacak ve halk buraya iki dereceli olmak üzere, vekillerini seçerek yollayacaktı. Millî egemenlik, kayıtsız şartsız Büyük Millet Meclisinde toplanmıştı. Bu Meclisin, Anayasa ile tanınan hürriyet ve egemenlik haklarını kullanmıya yetkisi mutlaktı. Anayasada bu haklar «Kanun dairesinde» kaydiyle verilmişti. Kanun koyma ve kaldırma yetkisi Büyük Millet Meclisinde olduğundan, Anayasa ve rejim değişmeden ve değiştirilmeden de hürriyet hakları kısılabilecekti. Böyle bir fren tertibatıyla emniyet altına alındıktan sonra, Parlâmentonun bir süre için devrime kumanda eden şefin iradesine bağlanması da gerekmişti. 1923 de yapılan İkinci Büyük Millet Meclisinden itibaren bütün seçimlerde adaylar, Şef tarafından tesbit olunuyor, ve seçimler bu listenin sandıklara atılması formalitesinden ibaret kalıyordu.

Diğer seçimlerde de derece derece Başbakan, Bakanlar, Fırka Müfettişleri, Vâliler listeleri hazırlamakta; seçmenler de oylarını sandıklara atma vazifesini yapmaktaydılar. Bu usul daha genişletilerek Dernek, Oda, Şirket nerede bir seçim varsa her yere yayıldı; ve hepsinde tesbit edilen listeye aykırı oy verme suç sayıldı. Seçmenin hakkı, yalnız seçimlere katılmamaktan ibaretti. Zaten her türlü seçimlerde iştirak yüzde bir kaç derecesinde çok düşük oluyor; fakat daima sonunda seçmenlerin yüzde doksanının katıldığı ilân olunuyordu.

Gâzi, Cumhuriyet rejiminin kabul ve ilân edilmekle kurulup yaşayacak bir şey olmadığını, bir süre inkılâpçının seçmenlere önderlik etmesi ve millî irade temsilciliği vazifesini üzerine alması gerekliğini anlamıştı. Halk Fırkası, bu süre içinde seçmeni, seçim ehliyetine kavuşturmaya gerekli müesseseleri ve geleneği kurup korumaya çalışacaktı. Memleketin her tarafına, en hücra köylere kadar yaygın siyasî teşkilât kurmuştu. Hemen her yerde Halk Evleri açılmıştı. Fakat bütün bunlar, devrimci ve ilerici kadronun elinde bulunacak yerde, çıkarcı ve devrimlere karşı da olsa korunması gereken insanların eline geçti. Gâzi'nin seçmenleri seçim ehliyetine kavuşturmak için tuttuğu yol, etrafında ve dışında kendisini çevreleyen ve nurlu simasını gölgeliyen parazitler tarafından kapatıldı. Bir inkılâp esnafı türemişti. Hatta eski Şeriatçı ve Hilâfetçi, şimdi laik olmuş; inkılâbın savunucusu yerine geçmişti. Gâzi, hem güdümlü seçim sistemini çok kısa bir süre için düşünmekte, ve hem de en iyiyi bulup halka seçtirme aracı olarak kullanılmasını istemekteydi. Fakat O'nun sarsılmaz idealizmi bile bu emelini gerçekleştirmiye yetmedi; ve Cumhuriyet, toplum dışı ve üstün bir iradeye bağlı olan Osmanlı yönetim düzeni yerine, milletin egemenliğine dayanan bir yeni düzen kurma yolunu açamadı.

Gâzi, tek parti sistemi içinde özlediği Cumhuriyet inkılâbının gerçekleşemiyeceğini anlıyarak, 1930 da Serbest Fırkayı kurdurdu. Fakat bu hareket, inkılâbı ve hatta inkılâpçıyı tehlikeye sokmuştu. Halkın henüz seçim hakkını mutlak olarak kullanmıya ehliyeti olmadığı gerçeğini bu deneme, kısa zamanda ortaya koymuştu. Çünkü inkılâp, bugün yaşayan şartları ve düzeni, toplumun yarın varması özlenen şekle zorla ulaştırmak demekti. Seçimler serbest olur ve halk dilediği yaşama düzenini kendi arzusuyla seçme hakkını elde ederse, inkılâp durur; hatta gerilerdi. Bunu ise hiç bir kuvvet önliyemezdi. Serbest Fırka tecrübesi bunun böyle olacağını göstermişti. Her tarafta gerici ve devrim düşmanı eleman bu Fırka etrafında hızla toplanmıya başlamıştı. Gâzi, ideali olan çok partili rejime geçmenin henüz zamanı gelmediğini anlıyarak, Serbest Fırka hareketini verdiği emirle durdurdu. Bundan sonra Cumhuriyet rejiminin gerçek anlamda kurulması ve işlemesi işini zamana bıraktı.

Yeni devletimizin Kurucusu ve Kurtarıcımız bu büyük Adam'ın ölümünden sonra, O'nun sağ kolu ve başyardımcısı İnönü, çok partili hayata geçiş tecrübesini 1945 de tekrarladı. Aradan geçen on beş yıl, Türk toplumunda Cumhuriyet düzeni içinde yaşama yolu hayli açılmış ve epey mesafe kazanılmış olmalıydı. İnönü,

Memleketi İkinci Dünya Savaşının ateşi içine atmamakla emsalsiz tarihî hizmetlerinden birini yapmıştı. Savaş, dünyada demokratik cephenin zaferiyle bitince, bizim de içinde bulunduğumuz bu cephenin yönetim düzenine katılamamız gerekiyordu. 19 Mayıs 1945 de gençlik bayramında verdiği nutukta İnönü, artık demokrasi yoluna girmemizin zamanı geldiğini ve başka partilerin kurulmasına müsade edeceğini açıkladı. Aradan yedi ay kadar geçti, ve bilindiği üzere, şüphe ve güvensizlik havası silinmesi sayesinde Halk Pastisinin karşısına bir muhalefet partisi kurularak dikildi. Olayların bundan sonraki akışı herkesin malumudur : Demokrat Parti 1946 ile 1950 arasında doğan hürriyet güneşinin altında birdenbire normal dışı bir serpilme ve gelişme şansına kavuşarak, dört sene sonra, 1950 de İktidarı elde etti. Artık, halk egemenlik düzeni yâni demokratik Cumhuriyet kurulmuştu! Hiç bir kuvvet, hiç bir şahıs, egemenlik hakkını milletin elinden alamazdı. Yolun sonuna varmış, ve dâvamızı çözüp kazanmıştık!.

FAKAT 1950 ile 1960 arasında giriştiğimiz demokrasi tecrübesi de başarı kazanmamıştı. Halkın mutlak oy'una dayanarak İktidara geçmek ve orada kalmak yolu tehlikeli karışımlara ve akımlara sebep olmuştu. İktidarı elde edenler, oradan uzaklaşmamak ve yerlerinde direnmek maksadıyla, seçim sistemini kendi çıkarlarına göre işletme ve kötüye kullanma yolunu tutabiliyorlardı. Yığınların gücüne dayanmak için devrimlerden ve Atatürk'ün açtığı yoldan ayrılabiliyorlardı. İktidarda olmayıp muhalefette bulunanlar da, yine yığınların gücünü kendi lehlerine kulanmıya ve halkı ayaklandırmıya çalışıyorlardı. Durumun çok partili normal rejimin kendi akışı içinde bir düzene kavuşması imkânsızlaşmıştı. Bundan dolayı, 27 Mayıs 1960 da, askerî bir ihtilâl yapıldı; seçimle iktidardan uzaklaşmama ve kütleyi kendine bağlama hedefine uygun ne varsa hepsini yapan bir İktidarı, alaşağı edildi.

Demokratik cumhuriyet rejimi neye yürüyememiş, neye şahıs ve zümre diktatorası kurma sonuncuna doğru yön almıştı? 27 Mayıs İhtilâlinden sonra bu soruya verilen cevap şu olmuştu : Çünkü, Anayasa demokratik cumhuriyet rejiminin yaşamasına yeten teminatı koymamıştı. Şu halde bu teminatı tam ve kâmil şekilde getiren, gerekli müesseseleri kuran ve hürriyet haklarını koruyan bir Anayasa yapılırsa, bütün dâva kökünden çözülmüş olacaktı. Hemen bütün aydınların, teşhis ve tedavi bakımından, birleştikleri nokta buydu. İşte İhtilâlcilerin de sürüklenmiye zorlandıkları bu düşünce dolayısiyle en modern, her türlü hürriyet haklarını ve müesseseleri teminata bağlıyan bir Anayasaya kavuşmamız suretiyle, 27 Mayıs İhtilâli hedefine ulaşmış oldu. Artık demokratik cumhuriyet düzenine kavuşmuştuk. 1923 de Cumhuriyet ilân olunmuş; fakat teminata bağlanarak hayatımızda gerçekleşmesi 1961 Anayasasıyla bu tarihten ancak 38 sene sonra olabilmişti. Bundan dolayı 27 Mayıs'a ikinci Cumhuriyetin ilânı dendi.

Bir çoklarımızca olayların akışına ve onları besliyen fikir akımlarına göre, artık Türk Cumhuriyeti sarsılmaz ve yıkılmaz temellere oturmuş sayılmaktadır. Bu inancın, kendi kendimizi oyalama ve başımızı kuma gömerek tehlikeleri görmeme gibi, bizi gaflete sürüklemesi ihtimali vardır. Rejimler, yalnız kanunlarla kurulamazlar. Ortam, toplumun sosyal

Gençlerimiz Atatürkçülükten Ne Anlıyorlar?

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtının yayın organı aylık «Gençlik» dergisinin Eylül 1964 sayısında Ali Turgan imzalı yazıdan :

Atatürk devriminin amacı, Türk ulusunun çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesidir. Çağdaş uygarlıktan çağın ileri uygarlığı anlaşılır. Çağımızın en ileri uygarlığı Batı uygarlığıdır.

Bunun için, Atatürk devriminin amacı batılaşmak olmuştur. Batılı olmak, Batılı gibi düşünmektir. Batı düşüncesi akla dayanır : Yönetimlidir, özgürdür. Batılı için gerçek yol gösterici bilimdır.»

Atatürk Cumhuriyeti gençlere emanet etti. Atatürk'ü de, Cumhuriyeti de onların kavrayışları çok noksannır. Gençlerimiz, sade duygularla, heyecanlarla beslenmişlerdir. Bu yazı parçasını buna bir örnek olarak gösterebiliriz. Şimdi onları düşünceye çağırıyoruz :

Atatürk devriminin amacı Batılaşmaktır. Bunu herkes böyle bilir. Acaba Batı nasıl bir âlemdir? Atatürk'ün ona kavuşmak istediği zaman bu âlem, içinden çöküntü halindeydi; parçalanmıştı. Acaba Atatürk bu parçalaıdan hangisine Batı diyor ve milletini oraya sokmak istiyordu? Yoksa Atatürk, Batı âle mine karşı mıydı; onunla beraber miydi? Karşı idise bunun sebebi nedir?

Soruları çoğaltabilirdik. Ama, şimdilik bu kadarı yeter. Gençlerimiz, kendilerine emanet edilen Atatürk devrimlerini ve Cumhuriyeti iyice anlamıya ve kavramaya çalışmalıdırlar.

Sorumuza cevap bekliyoruz!.

bünyesinde, kanun öncesi şartlarla hazırlanmış olmalıdır. Kanun böylece hazırlanmış olan şartların bozulmaması, rejimin iyi ve arızasız işlemesi için konan düzen ve güven müessesesidir. Halk egemenliği, yâni demokratik cumhuriyet rejimi, üretim ve toplum bağlantılarının organik kurullar ve kurallarla kendiliğinden veya devrimci bir müdahale sayesinde düzenini bulmuş topluluklarda uygulanabilen bir sistemdir. Sınıflaşmış, özgütleşmiş ve bunlar sayesinde toplum ünitelerine özgü şuurlar doğmuş ve hepsi arasında, politika ve yönetim organları dışında, karşılıklı bağlar ve dengeler kurulmuş olması lâzımdır.

Türk toplumunun bu hale gelmesi için uzun zamana, olgunlaşmıya ihtiyaç olduğu ve bugünkü dünya şartları karşısında bu hedefe varmanın çetin karışımlar ve güçlükler doğuracağı şüphesizdir. İşte, bunun içindir ki, devrimci bir müdahale ile en kısa zamanda ve en olgun ortam hazırlanarak Cumhuriyetin kurulması, Atatürk'ün başlıca emeliydi. İnkılâbın tek parti ve tek Şef devrinde, burada incelenmesi çok uzun sürecek nedenlerden dolayı, bu iş başarılamadı. Şimdi, her türlü hürriyet haklarını teminata bağlamış yeni Anayasa nizamı içinde, Atatürk'ün varmak istediği hedefe, O'nun ne gibi yollardan geçmeyi denediğini ve ne sonunç aldığını da iyice kavramaya çalışarak, bu dâvamızı kökünden çözmiye mecburuz. Cumhuriyeti 41 sene sonra da henüz tam kurulup bitmemiş bir yapı olarak görmeyi, vatanseverliğin ve Atatürk severliğinin en gerçek belirtisi saymaktayız.

Açık Oturum..

8. Toplantı :

Milliyetçilik buhranı neden doğuyor? Yeni Türk Milliyetçiliğinin dayanması gereken fikir temelleri ne olmalıdır?

TOPLANTIYA KATILANLAR : BİZ - TÜRKÇÜ PROFESÖR - SOSYOLOG - TARİHÇİ - İKTİSATÇI YAZAR - SOSYALİST PROFESÖR.

BİZ — Okuyucularımız arasında hayli geniş ilgi toplayan açık oturum konuşmalarımız, yüksek yardımlarınızla Türk fikir hayatının üzerinde durduğu problemleri, âdeta bir programa bağlıymış gibi, birer birer ele alıp tartışmamız biçiminde bir gelişme gösterdi. Geçen toplantımızda devletçiliği konuşmuştuk. Bugün de milliyetçilik üzerinde tartışacağız.

Bu konuya öncelik vermemizin nedenini, izin verirseniz, açıklayayım:

Mecmuamızın geçen sayısında ideoloji sütununda çıkan yazı, Ankara'da Türk Kültür Araştırma Enstitüsünde çalışan bir ilim adamımızın şiddetle tenkidine uğradı. Bu yazıda biz ırk, dil, din gibi ekonomi dışı faktörlere dayanan milliyetçiliğin, gerçeklere uymadığı tezini savunmuştuk. Türk Kültür Profesörü, aksi kanaatta. Kendisine toplantımızda bulunması için rica ettik. Lûtfedip geldiler. Ayrıca sosyolog ve tarihçi arkadaşlarımız da konu üzerinde hazırlıklı olduklarını bildirerek söz istemişlerdir.

Bize öyle geliyor ki, her şeyden önce milliyetçilik anlamında bir anlaşmaya ihtiyacımız var. Bu mefhuma herkes birbirine taban tabana aykırı mânâ veriyor. Bir keşmekeş içindeyiz. Millî bütünlük, millî birlik gibi lâfları ağzımızdan eksik etmeyiz ama; bu bütünlüğü ve birliği yıkmak için de didinip dururuz. Hele vatandaşlarımız olan herkesi, ille Türk ırkından ve kanından geldi diye uydurmalar yapan, yahut ayni ırktan olmadıkları ve aynı dili konuşmadıkları için Türk saymıyan bir akımın hâlâ hayatımızda zararlı etkileri devam ediyor. Öte yandan İslâmcılığa dayanan bir milliyetçi görüş de var. İdeoloji yazımızda konuyu ortaya arttık. Bizim yeni bir Türk Devleti kurmamızdan sonra, yeni bir milliyetçilik anlayışına ihtiyacımız olduğu fikrini savunduk. Bu fikir ne Osmanlıcılık, ne İslâmcılık ve ne de hatta Türkçülüktür dedik. Şimdi bu milliyetçilik nedir? Bunu araştıracağız. Önce tezimize karşı olan Türkçü profesörü dinleyelim. Sonra arkadaşlar birer birer konuşsunlar.

TÜRKÇÜ PROFESÖR — Bir gerçeği tekrarda fayda vardır: Türkiye, bir fikir perişanlığı içine atılmış durumdadır. Milletçe kalkınma dâvamızın ön plânda yer aldığı şu yıllarda, bazı zümrelerin sosyal ve ekonomik problemlerimizi çözmek üzere ileri sürdükleri, cemiyet realitelerimiz aykırı ve bilimsel temelden yoksun teklifler, hergün biraz daha artan bir perişanlığa kaynak olmaktadır. Türkiye'ye de sızmaya çalışan bazı fikir akımları, cemiyet deyince şuursuz kütleler kastetmekte, halktan bahsederken "Yığın" deyimi kullanmakta, cemiyeti menfaat ortaklığının meydana getirdiği insanlar grubu saymakta ve toplumun yaşaması için iktisadî münasebetlere başta yer vermektedir. Biz ise "Cemiyet" deyiminde, karşılıklı hak ve vazifelerini müdrik; hareket serbestliğine sahip; birbirine dil, tarih bağlarıyla bağlı; aralarında sevgi ve saygının hâkim bulunduğu fertlerden kurulu toplumu anlıyoruz. Cemiyet, şuur birliği ve ruhî bağlılık; yâni elemde, sevinçte, işde ve ülküde ortaklığın yarattığı bir bütündür. Ekonomik münasebetlerin düzenlenmesi ve toplum yararına işliyebilmesi, her şeyden önce buna bağlıdır.

İşte karşı karşıya yer alan bu iki düşünce sisteminin ilkine Materyalizm (Maddeci), ikincisine de "Milliyetçilik" denilmektedir. Toplum, iktisadî menfaat ortaklığı değil, onu meydana getiren fertlerin his, akıl, muhakeme, hâfıza mahsulü olan ve "kültür" sözüyle ifade edilen mânevî faaliyetlerin kurduğu âhenkli bir bütündür. Bir insan vücuduna benzetirsek, insandaki el, ayak, kalp, dimağ v.s. gibi uzuvlara karşılık, toplumun da dil, tarih, edebiyat, sanat, fikir, felsefe adlı organları vardır. Nasıl bir insan, uzuvlarının genel biçimiyle başka insanlardan ayrı ise, bir toplumda kendine özgü olan dil, tarih, sanat v.s. den kurulu sosyal unsurlarıyla diğer toplumlardan ayrılır. Her cemiyette bu sosyal uzuvların toplamı "Millî kültür" dediğimiz mânevî faaliyetler birliğini meydana getirir. Cemiyetin ilerleyip yükselmesi, millî kültür uzuvlarının anlaşma ve uzlaşma halinde ve birbirini tamamlıyan şekilde geliştirilmesine bağlıdır.

Sizin milliyetçilik anlamınızın, daha çok, Materyalist düşünceye uygun olduğunu görmekteyim. Sizce millet, ekonomik çıkarları bakımından beraber yaşamak isteğinde bulunan insanlardan kurulu bir toplumdur. Onların kültür sözü ile ifade edilen mânevî faaliyetlerle birleşmesine lüzum görmüyorsunuz. Önce, iktisadî menfaat birliği kurulmalı; sınıflaşmalı, sonra kültür arkadan gelir fikrindesiniz. Ben bu görüşe tamamen aykırıyım. Bir millet; dil, tarih, edebiyat, sanat, fikir ve felsefe gibi organlar, yâni mânevî ve kültürel yapısıyla kurulur. Bu bakımdan bizim şimdi yapmamız gereken şey, bunları geliştirmek, vatandaşlarımızı bu mânevî bağlarla bağlamaktır.

SOSYOLOG — Türkçü profesörün bu konuda yazdığı yazılardan bazılarını okumuştum. Doğrusu işi bu kadar tersinden nasıl aldığına hayret ediyorum. Demek bir toplumda önce aralarında dil, tarih vesaire gibi mânevî bağlar kurulacak ; bundan sonra millet meydana gelip ekonomik münasebetler düzenlenecek ve kalkınacak. Meselâ şimdi vatandaşlarımız arasında Türkçe bilmiyen, konuşmıyan önemli gruplar var. Bunlar aynı dili konuşuncaya, tarihlerinin bizimle birlikte olduğunu anlayıncaya, sanat, felsefe gibi organlar kuruluncaya kadar, bu vatandaşlar millet topluluğunun içine giremiyecekler. Bu düşünüş tarzına göre, her şeyden önce ne yapıp yapıp bu vatandaşları Türkçe konuşturmıya zorlayacağız ve onlara "Senin aslın Türk'tür; Ortaasya'dan göçüp geldin, sakın başka asıllı olduğunu söyleme; yokda başın belâya girer," diye sindireceğiz.

Benim ilmî kanaatıma göre, millet ideal değil, real bir varlıktır. İdeal millet tipi belki zamanla birgün gerçekleşir; hayata mal olur. Fakat bu, son merhaledir. Uygarlık ilerledikçe, dünya milletleri birbirine karıştıkça ideal millet tipine doğru yak-

laşılacağına şüphe etmiyorum. Birgün uygarlık, ortak bir kültürde birleşmiye kadar gidebilir. Şimdiden başlamadı mı, bu hâdise? Aynı ırktan, aynı dilden ve dinden millet halinde kurulmuş topluluklar arasında çatlaklar olmuyor mu sanki? Siz Türkçü profesör; Amerikalı, İngiliz, Fransız ilim adamlarına, meslekdaşlarınıza mı kendinizi yakın duyarsınız? Yoksa henüz başı örtülü ninenize mi? Gerekirse hep göklere çıkarırız, "Kardeşimiz, efendimiz" deriz ama, cahil bir köylü ile bir masada yemek bile yemek istemeyiz. Fakat uygarlık ilerledikçe, bizim şimdiye kadar millet sandığımız toplumların, ortak kültüre karışmaları ölçüsünde parçalandığını göreceğiz. Yâni medeniyet, sayın Türkçü Profesörün tarif ettiği milliyetçilik fikriyle çelişmektedir.

Sözü galiba uzatmıya başladım. Çok yayılmaya uygun bir konu üzerindeyiz de ondan bir türlü toparlayamıyoruz. Ne diyordum? Evet; medeniyetle millet fikirleri arasında bir çelişme var. Yahut da şöyle diyebiliriz: Irk, dil, din, tarih, gelenek gibi insan gruplarını bir araya toplıyan ve onların birlikte yaşamalarını kolaylaştıran unsurlar, medeniyet ilerledikçe etkilerini kaybetmektedirler. Şimdi grubları başka etkenler birleştirmektedir. Bu etkenlerin modern uygarlık seviyesine ulaşmamış toplulukları birleştiren, biraz evvel isimlerini söylediğim, organlarla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Değil, bin sene, on bin sene evvel ana babaları bir olan ırkdaşlar arasında, şimdi aynı anadan, babadan gelmiş kardeşler arasında bile, modern uygarlık münasebetleri kurulunca, bunların bağlayıcı hiç bir etkisi kalmıyor. İki kardeş, iktisadî menfaat ayrılığı yüzünden birbiriyle kanlı, bıçaklı düşman kesiliyorlar. Ne din, ne kardeşlik tanımıyor medeniyet... Ama biraz dillerde anlaştılar mı, ekonomik münasebetlerde beraberlik kurmuş Amerikalı ile Türkiyeli iki işçi, iki iş adamı canciğer kardeş olabiliyorlar.

Uzun sözün kısası; modern medeniyeti kabul edeceksek, modern milliyetçilik fikrini de kabul etmemiz lâzım.

TÜRKÇÜ PROFESÖR — Cevap vereceğim. Sosyoloğ, milliyetçiliğe düşman olan bir doktrin ağzıyla konuşuyor. Marksistler milliyetçiliği böyle anlarlar. Onlara göre bütün insanlar bir olmalıdır. Millet, din, kültür, bunların hepisi toplumları sömüren, kanlarını emen birtakım insanların icat ettiği şeylerdir. Yahut da onlar bunlardan faydalandıklarından, bu duyguları körüklerler. Halbuki komünistlerin bu demagojileri ilim tarafından tamamen çürütülmektedir. Milliyetçilik toplumları bağlıyan ilk ve en başta bir duygudur. Bunun doğması için de dil, tarih birliği, his, akıl, muhakeme, hafıza mahsulü olan kültür birliğine ihtiyaç vardır. İktisadî düzen ve beraberlik de ancak bundan sonra meydana gelir. Bu bakımdan...

BİZ — Kusura bakmayın; sözünüzü kesiyoruz. Bütün bunlar daha evvelce söylediklerinizin başka kalıplarda tekrarlanmasından ibarettir. Ancak bir nokta üzerinde dikkatinizi çekeceğiz. Zatıâliniz toplantılarımıza yeni katıldığınız için bilmiyorsunuz. Biz, hiç bir arkadaşımıza hiç bir fikri dolayısıyla marksist, komünist filân demiyoruz. Bunu nezaket olsun diye yapmıyoruz. İnancımız bu... Bir adam Marks'ın bir dediğini doğru bulur da onu bir problemin çözümünde kullanırsa neye Marksist oluyor? Bu tartışmalarımızda, çok rica ediyoruz; karşımızdakileri "Komünist, Marksist" diye lekelemiye, suçlu duruma sokmıya çalışmayalım. Söz tarihçi arkadaşındır.

TARİHÇİ — Ben konunun yalnız tarihî yönünü ele alacağım. Osmanlı Devleti kurulmazdan evvel, Anadolu'da bir Türk milleti vardı. Dili bir, dini bir, âdetleri bir, tarihleri bir, aynı zamanda örgütleşmiş, yâni sınıflaşmış bir toplum yaşıyordu. Türkler o kadar millet halinde yaşamıya alışmışlardı ki, kendi anayurtları düşman baskısı veyahut kuraklık gibi sebeplerle yaşanamıyacak hale gelip göçe zorlandıkları zamanlar, gittikleri yerlerde hemen toplanıverirler; küçük, büyük bir devlet kurarak millet halindeki hayatlarını yaşamıya devam ederlerdi. Osmanlı

Devleti böyle kuruldu. Fakat neden dolayı Türk'ün kurduğu ve yaşattığı koskoca Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra bu millet ortada yok olmuştur?

Bu soruyu cevaplandırmak için ciltlerle kitap okumak, yazmak lâzım. Ama artık ilme malolmuş bir gerçek var: Osmanlı İmparatorluğunun idaresi Türk milletinin elinden çıkmıştı. Anadolu'da Beyler zamanında idareye esnaf ve ülema sınıfları da karışırdı. Eğer Beyler bir Hakana bağlı ise, Hakan da idareyi Beylerle yaplaşırdı. Bu gelenek asırlar boyu sürüp gitti. Yalnız Osmanlı Devleti Türk'ün elinden çıkıp Bizans'ın varisi haline gelince, bu gelenek yıkıldı. Osmanlı, Anadolu'da Türk'ün Beyini ve esnaf teşkilâtını kökünden yıktı ve idareyi, savaşçı ve devlet kapısından geçinen sınıfların eline bıraktı. Bu sınıflar, büyük çoğunlukla, Türkün dışındaki unsurlardan kurulmuştu. Fatih'ten sonra hemen bütün sadrazamlar, kumandanlar, valiler Türk olmıyanlardandı.

Anadolu'da bundan beş altı yüz sene evvel ne derece ileri uygarlık seviyesinde bir milletin bulunduğuna dair tümen tümen tarihî vesikalar vardır. Bunlardan yalnız bir tanesini söylemek yetişid: Henüz İmparatorluğun kuruluş devirlerinde Simavnalı Bedrettin isminde bir ilim adamı çıkıyor; İslâm dininin hurafelere bürünmüş esaslarını temizlemiye ve sosyal düzeni yepyeni bir fikirle değiştirmiye çalışıyor. Henüz matbaanın, rdyonun olmadığı bu zamanlarda on binlerce adam, bu ilim adamına katılıyor; hatta canlarını fedâ ederek fikir uğruna mücadeleye girişiyor. Bunun mânası çok büyüktür. Başka hiç bir milletin hayatında Simavnalı Bedrettin gibi bir adam çıkmamış; din yoluyla dine karşı gelerek, yüz binlerce insanı etrafına toplayamamıştır. Evet; Simavnalı ne cennet vaadediyor; ne de cehennem azabıyla insanları korkutarak kendine bağlamıya çalışıyordu. Hatta "Cennet te, Cehennem de ancak mecazî olarak var. Gerçekte ne hurileri, bahçeleri ve köşkleriyle bir Cennet; ne de kızgın ateşiyle bir Cehennem vardır" demekteydi.

İşte bu derece yüksek medeniyet seviyesinden sonra, Türkler ne hale geldiler? Anadolu ne hale geldi? Bugün Anadolu'da şehir ve kasabaların hemen hepsi bundan beş yüz sene evvelki seviyelerinden her bakıma düşüktür. Haydi şehirler, kasabalar yapılır ama, milletin kesilen, harap edilen uzuvları nasıl yetişir? Kurudu bir kere... Kendiliğinden sürmez ki... Bugün, dün olduğundan çok daha fazla lâzım: Bir millet uzuvlardan, yâni sınıflardan ve organlardan kuruludur. Şimdi hangi organ kaldı Türklerde? Sorarım size?... Eskiden Türk milletini idare edenler bu uzuvlardı. Beyler, esnaf, ülema, hepisi kökleri, gelenekleri, teşkilâtları olan sınıfları temsil ederlerdi. Osmanlı kapıkulu devleti, Türkten korktuğu ve çekindiği için, temsilcilerinden yoksun bırakarak, her türlü baskıyı yaparak, cehaletin ve sefaletin çukuruna sürükliyerek onu bu hale getirdi. Yâni ortada "Türk" diye bir millet bırakmadı.

Şimdi arkadaşlardan ve hele Türkçü profesörden soruyorum: Bundan beş altı yüz sene evvel Anadolu'da her şeyi tamam bir Türk milleti yaşamış iken bu millet, Osmanlı baskısı altında her şeyden yoksun, parçalanmış, ilkel göçebe hayatına doğru itilmiş ve yok olma seviyesine düşürülmüştür. Bu bir tarihî gerçek olduğuna göre, şimdi yeniden Türk milletinin kendine gelmesi, organlaşması, kaybettiği şeyleri kazanması için ne yapmalıyız?

İKTİSATÇI YAZAR

— Tarihçi arkadaşımızın bize ne söyletmek istediği anlaşılıyor. Önce eskiden her şeyi tamam bir Türk milletinin var olduğunu, sonra Osmanlı baskısı altında bu milletin yok hale geldiğini kabullenmemizi istiyor. Ben tarihçi değilim. Tarihsel olayları incelerken, etkenlerini araştırmak konusunda ne gibi metodlar kullanılır? Onu da bilmem. Fakat bundan beş yüz, altı yüz sene önce Anadolu'da her şeyi tamam, yâni organları kurulmuş bir Türk milletinin varolduğu eğer tarihsel bir gerçekse, sonra bu milletin neden bu hale düştüğünü araştırırken, bu mutlaka "Osmanlı baskısıyla oldu" diyemeyiz gibi geliyor bana... Milletler de insanlar gibi doğar, büyür ölür. Devletler de böyle... Türk milleti kaderini Osmanlı Devletine bağlamıştı. Bir

adamın bütün parasını bir tek işe bağlaması gibi... Bu devlet kuvvetli olduğu zaman, millet de kuvvetliydi. Zayıflayıp çöktüğü zaman ona kaderini bağlamış olan Türk milleti de zayıflayıp çöktü... Olan şey bundan ibaret...

Şimdi Tarihçi arkadaşımız, Osmanlı Devleti Türk'ün elinden çıktı, Bizans'ın yerine geçti, diyor. Bu da doğru değil... Türkler, Rumeliye ve Avrupa'ya doğru yayılmaya başlayınca, devlet ve millet görüşleri değişti. Eski kurulu düzenleri, açtıkları yeni devre umuyordu. Beylik düzeninin, esnaf teşkilâtının tasfiyesi gerekiyordu. İmparatorluğun milliyetçilik anlamı da başka olacaktı. Çeşitli ırkları, dinleri, kültürleri içine alan geniş ve müsamahalı bir milliyetçilik anlamı doğdu. Daha doğrusu İmparatorluk, yâni devlet millet olmuş, buna karşı gelen millî gruplar da erimeye mahkûm kalmıştı.

BİZ — İktisatçı yazardan konuya dönmesini rica edeceğiz. Tartışma büsbütün başka yönlere dönüyor. Tarihçi arkadaşın sorusu şu: Türk milletinin yoksun bırakılmış uzuvlarıyla yeniden kurulması lâzımdır. Bunun için ne yapmalıyız? Eskiden millet halinde kurulu imiş de, Osmanlı baskısından sonra bu hale gelmiş; yahut Osmanlı baskısıyla değil de başka sebeplerle olmuş. Bu sebepler konumuzu hiç ilgilendirmez. Hattâ Türk milletinin vaktiyle bütün uzuvları tamam olup olmadığı da konumuz bakımından o derece önemli değil...

İKTİSATÇI YAZAR — Ben de zaten onu diyecektim; Milliyetçilik, biri duygu ve şuur halinde mânevi, öteki de menfaat ortaklığına dayanan gruplaşmalar ve organlar halinde maddî iki faktörün birleşmesidir. İki ayağın birleşmesinden meydana gelen bir nehir gibidir. Galiba Türkçü profesörle Sosyolog arasındaki anlaşmazlık, bu faktörlerden hangisine öncelik ve önderlik tanımak konusundan çıkıyor. Türkçü profesör diyor ki, millet his, akıl, muhakeme, tarih, dil, gelenekler gibi kültür sözü ile ifade edilen mânevî yapısıyla kurulur. Sosyolog ise, millet beraber yaşama arzusunda olan ve iktisadî çıkarları bunu gerektiren insanlar topluluğudur; önce bu maddî tarafıyla toplum, millet haline gelirse arkasından "Kültür" adı verilen mânevî yapı da tamamlanır, diyor.

SOSYALİST PROFESÖR — Medeniyet ile milliyet fikirleri birbiriyle çelişiyor; medeniyet ilerledikçe ve yayıldıkça eskiden toplumları bağlıyan milliyet fikri zayıflıyor. Buna hiç şüphe yok. Hatta bu fikir uygarlığa, modernleşmeye karşı geliyor. Her yerde milliyetçiler sosyal dizide sağ kanadı temsil etmektedirler. Onlar eski düzenin özlemini çekerler ve onu yaratmıya çalışırlar. Irkçıdırlar, gelenekçidirler, dincidirler sosyal reformlara karşı gelirler ve bu reformları istiyenlere Solcu ve Komünist damgası vururlar. Halbuki onların istedikleri ve özledikleri millet, modern olamaz. Modern millet olmak için modern milliyetçilik anlamına ihtiyaç vardır. Dikkat ederseniz dilin temizlenmesi ve öz Türkçe konuşma ve yazma bile, bizde milliyetçi ve Türkçü kanadın karşı durduğu bir şeydir. Çünkü onların anladığı milliyetçilik, gelenekçidir ve sosyal ve kültürel değişime karşıdır.

Modern milliyetçilik bundan yüzde yüz ayrı yönde bir fikirdir, aksiyondur. Sosyal sınıflaşmanın ve modern ekonomik münasebetlerin gelişmesi toplumda yeni bir milliyetçilik anlamı doğurur. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerindeki milliyetçilik anlayışı: Bugün Amerikalı adında yeni bir millet doğmuştur. Rusya'da da yeni bir millet doğmaktadır. Bu yeni milletlerden hiç biri, Türkçü profesörün anladığı ve olmasını özlediği milletlerden değildir. Gerçeği düşünürsek millet tipi artık tarihe karışmıştır. Hiç bir suretle zaman geri itilerek bu tip yaşatılamaz.

TÜRKÇÜ PROFESÖR — Tarihçi arkadaşın bir sorusunu cevaplandıracağım: Milliyetçilik konusunda bir buhran içinde olduğumuza göre, şimdi ne yapmamız gerekir diye sordular. Yapılacak şey açıktır; Kültür birliği kurmak. Bunun ilk vasıtası

dildir. Amerika'da çeşitli diller konuşan insanlar toplanıp bir millet kurdular ama, bu, ancak müşterek bir dil sayesinde oldu. Bizde Doğu'da yaşıyan önemli sayıda vatandaş Türkçe konuşmaz; kendilerini Türk toplumu içinde saymaz. İstanbul'da adına azınlık denilen bir kısım vatandaşlar da kendi dilleriyle konuşurlar. Türk milletine ait ortak kültür değerleri dışında yaşarlar. Ama bu sonuncular, bizimle birlikte yaşamak arzusundadırlar. Bu arzu onlarda kültür kanalından değil de, iktisadî menfaatları dolayısıyla doğmuştur. Böyle millet olur mu? Gerçek bir Türk, milleti için iktisadî menfaatlarını, hatta hayatını bile fedâ eder. Bunlar bir sıkışık zamanımızda menfaatları yoksa, bizi arkadan bile vururlar. Demek istiyorum ki, bir toplumun millet olması için her şeyden önce, onu teşkil eden fertlerin tarih ve kültür bağlarıyla birleşmiş, ayrılmaz hale gelmiş olması lâzımdır. Millet sade menfaat ortaklığıyla birleşen insanlar topluluğu olamaz. Yeni milliyetçilik anlamına böyle mâna vermek, milletin ve milliyetçiliği reddetmek olur. Müsaadenizle yine tekrar edeceğim: Sizin milliyetçilik anlayışınız, komünistlerin anlayışının tıpatıp aynıdır.

SOSYOLOG — Bay Türkçü Profesörü saplandığı fikirlerle başbaşa bırakmak galiba daha iyi olacak. Bizim milliyetçilik anlayışımızın komünistliklerine benzemesi, yanlışlığını neden ispat edecekmiş acaba? Bay profesör, yalnız bunu söylemekle yetiniyor; neden doğru değildir? Onu bir türlü söylemiyor. Tartışma bir kez bu durumu alınca, herkes kendi görüşünde direnip duracak. Bunun bir faydası yok.

Benim ilmî kanaatım, bağlandığım bilim koluna ve metodlarına dayanıyor. Her devrin bir milliyetçilik anlayışı var. Milliyetçilik fikri, Ondokuzuncu Asırda doğdu. Bu demek midir ki bu asırdan evvel millet yoktu? Şüphesiz her asırda millet vardı. Ama şu bay Türkçü profesörün milliyetçilik fikri Ondokuzuncu Asırdan sonra doğdu. Şimdi kendisi bunu savunuyor. Biz de bu fikrin ancak bu asra ait olduğunu, şimdi dünyanın değişmekte ve değişime göre yeni bir milliyetçilik fikri doğmakta bulunduğunu söylemekteyiz. Hattâ bay Türkçünün milliyetçiliği son asırlarda bütün dünyaya da yayılmamıştı. Sade Avrupa'nın batılaşmış memleketlerinde yaşamış ve buralardan da baskılar altında bunalan memleket halklarına yayılmıştır. Halkları, hürriyet mücadelelerinde bu milliyet fikri beslemiş, harekete getirmişti. Ama bu mücadelelerin tek motifi ve yürütücü kuvveti de olmamıştı. Örnek çoktur: Amerika, İsviçre, Rusya, Arap memleketleri, Uzak Doğu, Lâtin Amerika...

Ne ise, bu bahisler çok uzun. İçine dalarsak çıkamayız bir türlü... Özet olarak şunu söylemek isterim: Türkler, Ondokuzuncu Asırda uyanan ve o asrın damgasını taşıyan millî şuurdan mahrum kaldılar. Eğer bir dış baskı altında bulunsalardı ve çoban, köylü topluluğu halinde kalmasalardı, şüphesiz, bu şuur doğacaktı. Olan oldu. İmparatorluk parçalandı ve Türkler de ister istemez, İmparatorluktan ayrılarak bağımsız millî devletlerini kurdular. İşte şimdi bu devletin içinde örgütleşen, aralarında beraberce hür ve rahat yaşama duygusu canlanan bir yeni millet yaratılıyor. Bunun ideolojisi, yâni toplumun bağlayıcı fikir temeli, artık Ondokuzuncu Asrın modası geçmiş milliyet fikri olamaz. Belirtmek istediğim bundan ibarettir.

BİZ — Bu toplantımızda bazı arkadaşlar belki birbirlerinden daha da ayrıldılar. Ama, biz alınan sonuçtan memnunuz. Milliyetçilik, bizde bir fikir anarşisi içinde toplayıcı ve birleştirici olmaktan ziyade, parçalayıcı ve dağıtıcı bir faktör olmuştur. Konuyu cesaretle ele aldık. Açıkça görüşler belirdi. Hiç olmazsa böyle bir problemin üzerinde derinden derine incelenmesi gerekliğini belirtmiş olduk. Değerli görüşlerinizden de ayrı ayrı yararlandık. Hepinize sonsuz teşekkürler eder ve oturumu kaparız.

Sosyal Kapitalizmin öncülerini tanıyalım

I

Nejat Eczacıbaşı

SOSYAL kapitalizm ilkelerini bir yön olarak aldık; savunuyoruz. Rejim, özel teşebbüs ve sermayeye dayanmalıdır, diyoruz. Ama bunun için sosyal nitelik kazanacak kapitalistleri nereden bulacağız? Bu sınıf, Garpte olduğu gibi tarihî devrelerini geçirmiş, çekirdekten hayat bularak yavaş yavaş gelişmiş, bu arada iyi günlerle beraber kötü günler de yaşamış, bugün devre hâkim olan değer yargıları kavramış ve kendini bu yeni şartlara uydurmuş mudur?

Kapitalizm uğrakları bakımından henüz 19. Asrı yaşıyoruz. Hem de arada büyük farklar olduğu halde... Bir kere kapitalistin, daha doğru bir deyimle özel teşebbüsün ve sermaye adamının bizde tarihî kökü yok. Son iki asır içinde bu kök tamamen kurutulmuş. Şimdi yeniden filiz vermesi için devlete sığınması ve onun gölgesinde yetişmesi gerekiyor. Kolay iş değil bu... Memleket özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejimle kalkınacaksa, devletin aldığı tedbirler ve ekonomiyi düzenliyememesi dolayısıyla veyahut ta anormal şartların doğurduğu fırsatlardan yararlanarak, bir mutlu azınlık para kazanacak, zengin olacak; bu yolla yatırım yapacak ve bu suretle yeniden kurulan ekonomik düzen bir avuç mutlu azınlığı elinde kalacak.

Ama, hakikaten memleketin kalkınması başka yolla olamıyor. Bu dönemi de geçirmemiz gerekiyor. Fakat sermayeden ve fırsatlardan yoksun bir çoğunluk var. Bunlar susar mı? Hele kalkınma ile birlikte demokrasi de olunca, çoğunluk böyle ulusal bünyenin yalnız bir yönünde beliren şişkinliği, tümör gibi günün birinde çıkarıp atmıya kalkmıyacak mıdır? Kapitalist gelişme yolunu yıkamak istiyenler, bunu demogojilerine destek yapmıyacaklar mıdır?

Şu halde bizim gibi yeniden kapitalizm yoluna, yâni modern ekonomik hayata girmiş olan geri memleketler, hayli güç durumdadırlar: Özel teşebbüs ve sermayeye dayanan rejim daha kurulmadan yıkılabilir. Kalkınmaya giriştikleri gün, bir yön meselesi karşılarına çıkacak; "Özelci mi, devletçi mi kalkınma gerektir?" diye, dipsiz kile boş ambar, tartışmalarla iş yapacak yerde birbirleriyle çarpışıp duracaklardır. Böyle bir durum, kapitalizmin kurulmasına ve yaşamasına sed çekmiye yeter. Çünkü her rejim, çoğunluğa dayanırsa ve onun tarafından beğenilip desteklenirse yaşar. Bundan dolayı, eğer kapitalist gelişme yönümüz olacaksa, kapitalizmin öncüleri 19. Asrın bencil, çıkarcı, sömürücü ve her türlü sosyal ve moral kuralları arkaya

itici bir davranışta olmamaları; ileri kapitalist memleketlerde tarihî basamakları bir bir atlayarak bugünkü hale gelmiş sınıfdaşlarının toplum görüşlerine uymaları gerekir.

Biz, savunduğumuz dâva bakımından, en çok bu noktaya önem veriyoruz. Bizde kapitalist öncüleri sayılan insanlarda henüz bu şuurun yeteri kadar doğmamış olduğunu üzüntü ve endişe ile izliyoruz. Elimizden ne gelir? Yazacağız; ama okutamıyoruz da... Milyonerlerimiz içinde, yılda 24 lira abone parası almak için kendilerine bu Dergiyi yolladığımızı sanarak "Kabul etmiyoruz" diye iade edenler oluyor. Bundan dolayı onlara kızmak, hücum etmek aklımızdan geçmez. Biz vazifemizi yapacağız ve sabırla bekliyeceğiz. Elbet bir gün uyanacaklardır.

Fakat sosyal kapitalizm öncüleri dediğimiz bu zümrenin arasında, az da olsa, bazı ümit ışıkları parlamaktadır. Zengin olmanın, işlere kumanda etmenin, millî servette arslan payı almanın toplumda insana birçok vazifeler yüklediğini bilenler ve bu vazifeleri inanarak, severek yapanlar da var. İşte biz, henüz çok azınlıkta olan bu aydın ve ileri kadroya güvenerek, çetin yolumuzda devam etmekteyiz.

Bu insanların hayatından, fikirlerinden bahsetmek, dâvamızın başarısı için sayfalar dolusu ideoloji yazıları yazmaktan daha etkilidir. İşte bugün Nejat Eczacıbaşı'yı bu maksatla okuyucularımıza tanıtmak istiyoruz.

NEJAT ECZACIBAŞI, İzmir'de bir eczahanenin sahibi, bugün de bütün gelirlerini hayır işlerine bırakmış bir babanın oğludur. Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın en büyük oğlu olan Nejat, 1913 senesinde İzmir'de doğmuştur. İlk tahsilini İzmir'de, orta tahsilini de gene İzmir'deki Amerikan Koleji'nde ikmâl ettikten sonra, İstanbul'da, Robert Kolej'e gelmiş ve 1932 senesinde mezun olmuştur.

Koleji bitirdikten sonra 1932 - 1934 senelerinde Almanya'daki Heidelberg Üniversitesi'nde okuyarak kimya diplomasını almış, oradan Amerika'ya, Chicago Üniversitesi'ne giderek 1934 - 1935 devresinde okumuş ve sonra gene Almanya'ya dönerek Berlin Üniversitesi'nde kimyadan doktorasını yapmıştır. Doktoradan sonra bir sene yine Berlin'de, Kaiser Wilhelm Enstitüsü'nde biokimya sahasında araştırma ile meşgul olmuş ve 1939 senesinde yurda dönmüştür.

Dr. Nejat, babasının yanında çalışmak veya yardımıyle bir iş kurmak niyetinde değildi. Babası onu yetiştirmiş, hayatını kendi başına kuracak hale getirmişti. Bundan sonra iş kendisine düşüyordu. Yurda döndükten iki sene kadar sonra, 1941 de, Lâleli, Koska Caddesi, Kanatlı Apartmanı'nın birkaç odasında hem ikâmet edilir ve hem de akşamları imâl edilen bir tek müstahzar gündüzleri depo ve eczanelere taşınır, doktorlara propagandaya çıkılırdı.

İkinci adım, 1943 senesinde Galata, Mumhane Caddesi'ndeki altı odalı lâboratuara geçme kolmuştur. Burada tekâmül oldukça süratli inkişaf etmiş ve müessese ilmî literatürü çok iyi takip ederek, ilâç sahasındaki yenilikleri daima memlekete ilk getiren lâbortuar olmağa çalışmıştır.

1949 senesinde Sınaî Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla memlekette ilk defa bir uzun vâdeli kredi müessesesi tahakkuk ediyordu. Türk tıp âleminde gördüğü itimattan ilham alarak, Sınaî Kalkınma Bankası'nın da kredi imkânlarından istifade etmek zeminini bulan Nejat Eczacıbaşı, Türkiye'de ilk Türk ilâç fabrikasını kurmağa karar vermişti. Memlekette, bir Türk müessesesi olarak, ilâç fabrikası kurma fikri evvelâ hayretle ve hattâ istihza ile karşılanmıştı. Türk ismi taşıyan ilâçların mem leket çapında bir müesseseyi ayakta tutabileceğine inanılmıyordu. Halbuki Nejat Eczacıbaşı başka türlü düşünmekteydi. Onun kanaatine göre müstehlikin Türk ismi taşıyan bir mâmule karşı herhangi bir suiniyeti yoktu. Müstehlikte, haklı olarak, Türkiye'deki sanayicinin yıllar boyunca kontrolsuz, kalitesiz, standardizasyonsuz mal yapmasından ötürü yerli malına karşı bir itimatsızlık uyanmıştı. Nejat Eczacıbaşı, müstehlikin iyi niyetine inanıyor, Avrupa'lıların anladığı mânâda kurulan ve çalışan bir müesseseye itimat edileceğine iman ediyordu ve nitekim de öyle oldu. İşletmeye açıldığı 1952'den bu tarafa, memlekette gördüğü rağbet ve itimatla, Eczacıbaşı İlâç Fabrikası, Türkiye'nin en bü-

yük ilâç müessesesi haline geldi.

Bugün Fabrika, kendi markasıyla yaptığı ilâçlar yanında, onsekiz muhtelif Amerikan ve Avrupa firmasının müstahzarlarını lisans tahtında imâl etmektedir. Bu mühim ecnebî müesseselerin, ilâçlarının kendi isim ve ambalâjlarıyla bir Türk fabrikasında yapılmasına müsaade etmeleri, sanayimize gösterilen itimadın açık bir delilidir.

Nejat Eczacıbaşı, Levend'de yüzde 81'i kendisine ait memleketin en modern ve en büyük bir ecza fabrikasını kurmuştur. Ayrıca Kartal'da yüzde 97 si kendisinin olan büyük bir seramik fabrikası da vardır. Memleketin ilâç ihtiyacının onda ikisine yakınını Eczacıbaşı Fabrikası hazırlar. Yeniden büyültmekte olduğu Seramik Fabrikası da yine memleketimizin bütün sıhhî malzeme ihtiyacını karşılayacaktır. Hatta bu mamûllerin dışarıya ihracı da programlaşmıştır.

Eczacıbaşı fabrikası, tıbbî alanda geniş bir araştırma merkezidir. Bu maksatla ödüller ve primler vermekte, diğer sosyal konularda da birçok harcamalar yapmaktadır. Bundan maada şahsen Nejat Eczacıbaşı, memleketin sosyal ve ekonomik kalkınmasında çok verimli ve çok enteresan bir çalışmıya da kendini vermiştir. Ekonomik ve Sosyal Etüdler konferans heyeti adıyla kurduğu geniş kaynaklara dayanan bir teşkilâtın başındadır. Bu teşkilât, üç yıldanberi dünyanın ve memleketimizin en yetkili kişilerini biraraya toplayarak sosyal ve ekonomik konularda seminerler tertiplemektedir.

Kendi iş yerlerinde çalışanların, ilkelerine uygun sosyal refahlarını sağlamak Onun başlıca uğraştığı konulardır. Çocuk kreşi, mesken kooperatifi, memur ve işçilerin bütün aile fertleriyle birlikte deniz kenarındaki konforlu kamplarda parasız tatillerini geçirmeleri, gerçekleştirdiği dâvalardandır. Bununla da yetinmemekte, çalışanların hayatlarını ve geleceklerini tam garanti altına koyacak programlar hazırlamakta ve uygulamaktadır.

Dr. Nejat Eczacıbaşı, Yirminci Asır kapitalizminin memleketimizde ileri, idealist ve örnek bir öncüsü olarak bağlandığı doktrini, çeşitli yazılar ve konferanslarla yaymaya çalışır. Sütunlarımıza geçmiş olan yazılarından birinde de anlattığı gibi, kapitalist gelişmenin mutlak sosyal ikelere bağlı kalması fikrini savunur. Tamamen paylaştığımız bu fikirleri, kendisiyle son yaptığımız görüşmede de bize açıkladı:

"— Özel teşebbüs ve sermaye, gücünü toplum yararına kullanılmalıdır. Onun vazifesi yarattığı varlığı millî gelire eklemektir. Bence özel teşebbüsün çalışması sonunda elde ettiği varlık üç şekilde değerlendirilmelidir: 1) Devlete vergiyi son kuruşuna kadar öder, 2) Millî gelire yeni değer ekleme vazifesi yatırımlar yapar, 3) Sosyal kapitalizm ilkelerine uygun sosyal adaleti sağlar; çalıştırdıklarının insan olarak yaşaması ve hayat ve istikballerinin teminat altında bulundurulması zaruretini kavrar ve bunu programlar, 4) Toplumun kültürel ve sosyal kalkınması için, maddî ve mânevi vazifeler yüklenir, 5) Nihayet kendisi de refah ve emniyet içinde yaşamasının hakkını alır.

"Bu fabrikada ben de, kardeşlerim de çalışıyor. Hepimiz burada çalışmamızın belirli karşılığını, işimize göre, aylık olarak alırız. Bir de primimiz vardır. Bununla yetiniriz. Fazla kazanç, biraz önce söylediğim ödevlerin yerine getirilmesine ayrılır. Bana bazı kimseler sorarlar: Sermaye piyasası kurulmasını savunduğun halde neden dolayı kendi fabrikalarını anonim şirket yapmıyorsun? diye... Ben bu müesseselerimi sosyal dâvamın yürütülmesi emrine koydum. Anonim şirket olduğu zaman sermaye, ayrıca hakkını istiyecektir. O zaman dâvam istediğim gibi yürüyemiyebilir. Eğer basarabilirsem, başka teşebbüslerimi sermaye sirketleri halinde kuracağım."

Dr. Nejat Eczacıbaşı, ülküsüne o kadar candan bağlı ki, millî gelire eklenen ve fakat özel kişiler elinde bulunan yatırım sermayelerinin bu kişiler hayattan çekildikten sonra varisleri tarafından idaresine bile karşı:

"— Veraset hakkına dayanarak millî servetin idaresini ehliyetsiz ve bu serveti koruyamıyacak ve hattâ çoğaltamayıp millî gelire yeni değerler katamıyacak insanların elinde bırakmak doğru değildir," bile diyebilmektedir.

Bu sosyal kapitalizm öncüsüne açtığı yolda birçok ülkü arkadaşlarının katılmasını dileriz.

SOSYAL KAPİTALİZM VE DEVLETÇİLİK

28. sayımızda 10 maddede özetlenen Sosyal Kapitalizm ilkeleri hakkında Kadro devletçiliğinin ideoloğu, iktisatçı yazar Şevket Süreyya Aydemir'in mektubunu geçen sayımızda yayınlamıştık. Bu sayımızda da bizim bu mektuba vardiğimiz cevabı okuyucularımıza sunuyoruz :

Kardeşim Şevket Süreyya,

MEKTUBUNU aldım. Bunu, aramızda bir fikir eksersizine vesile olur ümidiyle okuyucularıma da duyurdum (1).

Benim, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan, sosyal ve demokratik bir rejimin kurulması için ancak bir vasıta tanıdığım Devlet ve Devletçilik, sence bir gayedir. Bunu biliyorum. Aramızdaki bu görüş ayrılığı tâ 1930 dan başlar. Her ikimiz de o tarihlerden sonra, kalkınmamızın yollarını araştırmakta, bunun için yazıp durmaktaydık. Bu işin ancak Devlet sayesinde başarılacağında birleşmiştik. Sen işin kolay, fakat bence olumsuz yolunu tutmuştun : Bütün dâva, sanayileşmektedir, teknike tahakküm etmektedir; Devlet o günkü 200 milyonluk bütçesini 500 milyona çıkarsın; elindeki fazla paralarla hemen en büyüğünden ve en modernden fabrikalar kursun ve işletsin; böylece sanayi gelişince, onunla birlikte toplumun bütün ekonomik ve sosyal seviyesi yükselir; dâva kendiliğinden çözülür gider, inancındaydın.

Ben ise bugünkü devletin gelişmesinden, ekonomik hayatı ve vatandaşın ekmek kapısı elinde tutmasından son derece korkmakta, hattâ bunu öylesine bir felâket saymaktaydım ki, bu yolla kalkınacaksak, tamamen liberal rejimi üstün buluyor; senin savunduğun devletçiliğin (insanlık tarihinde karanlık bir Ortaçağa dönüş) olacağını söylüyordum.

Bana son yolladığın mektup, aradan otuz, otuz beş yıl geçmesine rağmen, aynı görüşleri savunduğun intibaını doğuruyor. Ben, yaşadığımız bunca olayların, senin gibi her an kafasını bu olayların ışığında memleket dertlerine yeni çözüm yolları aramak için yoran bir seçkin kişinin üzerinde hiç de etki yapmamış olduğuna ihtimal verememekteyim. 35 sene evvel, sen de ben de olayların önünde, biraz havadan konuşuyorduk. Daha ne devlet, fabrikalar açmış; madenler devletleştirilmiş; Merkez Bankası kurulmuş, ne de özel sermaye yatırımlar yapmış, fabrikalar açmış, bugünkü gibi ekonomide kendini duyuracak duruma geçmişti. Yâni yaşanmış hayatın tecrübeleri hiç birimizin savunduğu fikirlere temel ve destek olamıyordu. Yalnız her ikimizin görüp üzerinde birleştiğimiz bir nokta varsa o da, gidişin kötü olduğundan ibaretti. 1929 da kurma hakkını kazandığımız gümrük barajının arkasında son derece iptidaî, sömürücü bir sanayi türemiye başlamıştı. Bunlar, tıpkı rutubetli duvarların arkasında türeyen haşarat gibi şeylerdi. Üstelik devlet, bu zararlı ve tufeyli mahlûkları beslemiye çalışıyor; onlara birçok muaflık ve imtiyazlar bahşediyordu.

Türkiye'nin sanayileşmesi, yahut ta sanayileşmiye başlaması yolu bu değildi. 1930 da sanayici memleketlerde baş gösteren piyasa buhranından faydalanarak, böylesine mahalle aralarında, en bayağısından düzmece bir sanayi değil, Garbın en modern, en mükemmel ve en büyük sanayini memleketimizde kurmak yolunu bulabilirdik.

Olayların ve durumun teşhisinde her ikimiz de aynı fikirdeydik. Fakat bundan

---

(1) Bu mektup geçen sayımızda çıkmıştır.

sonra aramızda büyük ayrılık başlıyordu. Sen doğrudan doğruya devletin fabrika açmasını ve işletmesini istiyordun. Ben ise Garp sermaye ve tekniğini, devlet yardımı ve aracılığı ile memlekete akıtacak bir sistem teklif etmekteydim. Bu sistem, ilk devrelerde devletin ağır basacağı, fakat yavaş yavaş Türk teşebbüs ve sermaye adamlarına bu ağırlığı devredeceği bir şeydi. Bu konudaki düşüncelerimi 1931 yılında emirleri üzerine, Gâzi'ye sunulmak üzere hazırladığım raporda uzun boylu açıklamıştım. Daha fazla açıklamanın yeri burası olmadığından teferruata geçmiyeceğim.

Nihayet senin savunduğun tez, daha ağır bastı: 1930 ile 1933 arası yapılan özelci ve devletçi mücadelesinde ikincisi kesin zafer kazandı. Artık büyük ve modern sanaii devlet eliyle kurulacak ve işletilecekti. Ne yerli ve ne de ecnebi sermaye ve teşebbüs adamına iş • kalmamıştı. Sovyet Rusya'nın yardımıyla ilk devlet fabrikaları kurulup işletilmiye başlanıldıktan sonra, diğer memleketlerden sağlanan kredilerle de başka devlet fabrikaları kuruluyordu. Artık kalkınmanın yolu bulunmuş ve zafer kazanılmıştı. Asırlarca beklemiştik; şimdi bir gün dahi beklemiye tahammül edemiyorduk: Fabrikalar en çabuk teslim edecek firmalara, kaça mal olursa olsun, ısmarlanıyordu. Bir senede kurarım diyenin karşısına, altı ayda yapacak çıktı mı, hemen o kazanıyordu. Kış ortasında —24 derece soğukta beton dökmek için özel ısıtma tertibatı yapılmakta, Şeflerin parlak nutuklar söyleyecekleri ve mucizelerini gösterecekleri açılış törenleri, bir gün evvel olsun diye, gece gündüz çalışılmaktaydı.

Nihayet, özel teşebbüs ve sermayeye sırt çevirerek ve devlet kapitalizmine dayanan bir rejim, gayet normal gelişmesini yaparak, bugünkü haline geldi. Şüphesiz bu rejimi uygulayanlar senin gibi idealist olmadıkları, günü gün etmek istedikleri için, rejime tam sadakat gösteremediler; hattç ihanet ettiler. Meselâ İkinci Dünya Harbi, senin özlediğin devletçiliğin gelişmesi için ne güzel, ne bulunmaz fırsattı. Hele pamuklu sanayiinde... Devlet, birçok yeni fabrika kurabilirken, gerçek değeri üç misli olan dövizleri ötekine berikine bağışlayıp hamallardan, fırsatçılardan milyonerler yetiştirmek doğru mu idi? Bunları sen benden çok iyi bilirsin: O devirlerde bütün bu işler senin elinden geçiyordu!

Dostum Şevket Süreyya,

Ben seni Atatürk devrimlerinin orijinal yorumlarını yapan, devletçiliği savunan, memleket heyecanından bir gün bile kendini alamıyan, bütün hayatı boyunca gece gündüz demeyip çalışıp dininen bir adam olarak takdir edenlerdenim. Ayrıca iyi insan ve arkadaş olarak da çok severim. Yalnız duyguların ve parlak cümlelerinle savunduğun Kadro devletçiliğinin, bu memlekette kimleri, hangi sınıfı iktidarda tutup kuvvetlendireceğini düşünmemiş ve hesaba katmamış olmanı da hiç bir zaman affedemem.

Sen bu memlekete en büyük fenalığı yapan adamlardan birisin. İleride Tarih mahkemesinde ben senden dâvacıyım. "Devlet, bütçesini iki buçuk misline çıkartsın; tabiî bunun için halktan iki buçuk misli fazla vergi alsın; bununla fabrika kurup işletsin," derken bu işin kimler tarafından ve nasıl yapılacağını, kimlere yarayacağını nasıl düşünmedin? Açılacak fabrikanın başına seni mi getireceklerini sandın?

İlk zamanlarda hepimiz devlet kapısına koştuk. En genç, en heyecanlı ve en verimli senelerimizi onun uğruna harcadık. Kendi şahsımı misâl olarak vereyim: Çok genç yaşımda İstanbul Liman Şirketini kurup on sene idare ettim. Birçok güçlüklerle karşılaştım. İşten değil, yaşamaktan bile ümidimi kestiğim zamanlar çok oldu. Devlet, bir inhisar kurmuş; para vermemiş, desteklememiş; kendisinin bile yıkamadığı kalelerin arkasına hemen hemen tek başıma beni getirip koymuş. Binlerce mavunacı; polislerin bile yıldığı en azılı kimseleri içinde barındıran binlerce liman amelesi. Liman, ecnebilerin ve Türk olmıyanların elinde. Ben 1925 de İstanbul Liman İnhisarı Umum Müdürü olduğum zaman, Şirkete almağa mecbur olduğum servis şefleriyle bile fransızca konuşmak zorunda kalmıştım. Ecnebi vapur acentalarının teşvikiyle mavunacılar günlerce grev yaptığı, Şirkete ait mavunaları bize teslim için giden polisleri denize attığı zamanlarda bile hükûmet elini kolunu bağlamış, beni onlarla başbaşa bırakmıştı. Bütün bu ağır şartlar altında İstanbul Liman Şirketi muvaffak oldu ve

devlet, on para vermeden işin kârından satın aldığı hisse senetleriyle Liman Şirketini eline geçirdikten sonra, beni kapı dışarı etti. İstanbul Liman İnhisarını kurup idare eden ve devletleştiren bu adamın gördüğü mükâfat, İdare Meclisi kararıyla aldığı üç maaş ikramiyenin geri alınması için senelerce mahkemelerde sürünmek ve on sene sonra da bu parayt birikmiş faizleri ile birlikte evi ve eşyaları haciz edilmek suretiyle ödemek oldu.

Benim başıma gelenler, heyecan ve imanla devlet kapısına sarılmış olan bir çok başka arkadaşların da çeşitli şekillerde başına geldi. Bugün özel sektörde iş adamı veya işletmeci olarak başarı kazanmış insanların hemen hepsi bu kapıya vaktiyle ümit bağlıyan, fakat sonra oradan atılan veya ayrılmağa zorlanan kimselerdi.

Neden, bu böyle oldu?

Çünkü, devletçilik, modern ekonomi devrine geçtiğimiz zaman tasfiyesi gereken bir sınıfın toplum üzerinde, devlet idaresinde büsbütün hâkimiyet ve üstünlük kazanmasını sağlıyordu. Ben bu sınıfa, bir ad koymuş olmak için, "Kapıkulu" diyorum. "Kapıkulu", vergi alıp, yasak koyup, kendi kafasına ve çıkarına göre halkı idare etmeye alışmış, yalnız bu alanda marifeti olan bir sınıftı. Zincirleme emir ve kumanda altında çalışır. Bir derece altındakine şahin, bir derece üstündekine ise kuzudur. İktisada, modern ekonomik hayatın gidişine, üretim bağıntılarına ve işlerine aklı ermez. Tepeden gelmezse, kendi içinden hiç bir yenilik ve ilerleme fikri doğuramaz ve doğuranları olduğu yerde boğar. Daima tersine doğru bir seleksiyon eğilimi içindedir: Adam yetişmesi, en iyinin başa geçmesi ve hattâ kadro içinde tutunması mümkün değildir. Daha birçok kusurları olan bu sınıf, hele ekonomiyi elinde tutar ve bu kuvvetle de devlete hâkim olursa, medeniyet durur; toplum geriler ve günün birinde çöker. Kapıkulu devletçiliğinin, modern ekonomik bünyeli cemiyetlere özgü bir rejim olan sosyalizm ile yakından uzaktan ilgisi yoktur. Demokrasi böyle devletçi memleketlerde bir lâfı güzaftan, yahut da toplumu yeni kapıkulu sınıflarının eline bırakacak bir demagojiden ibarettir. Demokrasi ilân eden bu gibi memleketlerde, son derece geniş ve zengin olan devlet nimetlerine göz dikmiş, bunu ellerine geçirme hırsı içinde biraraya toplanmış insanlar partiler kurarlar ve iktidara fiilen hâkim olan sınıfla mücadeleye girişirler. Mücadele, sosyal sınıfların dışında partici ve memurdan ibaret iki sınıfın arasında ceryan eder. Bu sınıflar da kendi kadroları içinde çarpışmaktadırlar. Demokrasi, bu sınıflardan partici kolunun memur kolunu kumandası altına alması demektir. Halk, sosyal sınıflar ve hattâ gerekirse, askerî ihtilâllerle Ordu da bu oyun için zaman zaman vasıta olarak kullanılır.

Şimdi, kardeşim Şevket Süreyya;

Sen Kadro'da devletçiliği savunurken, bu tehlikeyi görmemiş, sezmemiş olduğun için suçlusun. Haydi o zamanlar, henüz olayları görememiş, bir fikir spekülâsyonu

Seyyar Doğumevi

KARADENİZ'e yaptığımız geziden dönüşte, Trabzon'dan gemiye o kadar güverte yolcusu bindi ki, tarif kabul etmez. Her yer doldu. Aile halinde göç. Bunlar fındık mevsimi bitince çoluk çocuk Zonguldak'a giderlermiş. Her kadının karnında, memesinin ucunda, kucağında, yanında enazından beş çocuk var. Fakat vapurda iki kadın doğurdu. Gemi doktoru zaten nisaiyeci imiş; kadınları doğurttu ve revire yerleştirdi.

Bu olay bizim de hoşumuza gitti. Yolcular arasında, para toplıyarak kadınlara verelim, dedik. Kaptan bu teşebbüsümüzü haber alınca mani oldu:

" —Yapmayın beyler! İki sefer evvel gemide bir güverte yolcusu kadın doğurdu. Ben önayak oldum; yolculardan para toplandı, verdik. Şimdi doğuracak kadınlar sefere rastlarsa bizim gemiye biniyor. Böyle para toplar verirsek, bunun arkasını alamayız. Bizi düşününüz ve bu işten vazgeçiniz."

Kaptan haklıydı. Yoksa bu zürriyet çokluğu yanında geminin doğumevi halini alması işten bile değildi!..

yapmış olduğunu söyliyerek kendini savunabilirsin. Fakat şimdi, her şey gözümüzün önünde. Sen bile mektubunda örnekler veriyor, bizim savunduğumuz dâvayı destekliyorsun. Böyle olduğu halde yine eski fikrinde direnip duruyorsun. Konsolide bilânçolarını toplayıp tetkik edersen, devlet işletmelerinin özel işletmelere nazaran daha kârlı durumda olduğunu anlarmışım!... Bunu bir lâtife olsun diye söylemedinse, yanlışlığını mektubunda verdiğin bilgilerle ispat etmekten kolay bir şey yok. Diyorsun ki: "Devlet işletmelerinin o kadar kabarık sosyal masrafları var ki, bunlar özel işletmelerde yoktur. Sonra bu işletmeler işçilerine çok para ödiyorlar. Hattâ bir usta, müdürden fazla para alıyor. Son yapılan toplu sözleşmeler devlet işletmelerine yılda 1 milyar liraya maloldu."

Evvelâ, sosyal masraflara gelelim:

Lüks binalar, lojmanlar, tenis yerleri, yüzme havuzları, parklar, kulüpler filân gibi çok israfa giden harcamalar da her halde bu kategoriye giriyor. Bunlar da nasıl har-vurup harman savurulduğunu herkes bilir. Genel bütçe harcamaları gibi sıkı bir disiplin içinde olmadığından, devlet işletmelerinin elde ettiği kârlardan her şeyden önce bu gibi yerlere yatırım yapılıyor. Daha Zonguldak'da Hitit zamanındaki ilkel usullerle kömür çıkarılırken, Amerikadaki kömür işletmelernide bile olmıyan lojmanlar, kulüpler, parklar ve eğlence yerleri yapılmıştı. Ankara'da Şeker Fabrikası kurulmadan lüks lojmanlar yapılıp bitmişti. Orman İşletmeleri bir tek modern tesis

kurmadan dağlarda saraylara milyonlar harcamıştı.

Hakikatte gerek bunlar ve gerek diğer sosyal masraflarla sağlanan faydalar, çalışanların ücretlerine eklenir. Meselâ, Karabük Demir ve Çeliş İşletmesinde bir lojman müdüre parasız verilmiş veya aylığı 25 lira gibi sembolik bir bedelle kiralanmıştır. Bu lojmanın gerçek kirası eğer 500 lira ise, müdürün maşına 500 lira zam yapılmış demektir. Hem de bu zammın vergisi yoktur. Şayet bu, meselâ Ereğli Demir Çelik İşletmesinde olduğu gibi müdüre rayiç kira ile verilmiş ve müdüre de o nisbette fazla maaş ödenmiş olsaydı, Hazine bundan vergi alırdı.

Devlet İşletmelerinde usta bir işçiden daha az ücret alan İşletme Müdürü varmış! Dünyanın hiç bir yerinde, hattâ Sovyet Rusya'da böyle bir şeye rastlanmaz. Mutlaka müdür, en yüksek ücret alan işçiden enaz iki, üç misli fazlâ almalıdır. Eğer bu böyle ise, mutlâka müdüre sosyal masraflar tertibinden sağlanan ve dolaylı olarak görünmeden ödenen ücret vardır. Zaten şimdi bu sistem kanunlaşmıştır da. Bir Umum Müdür resmen iki bin lira maaş alır gözükür ise, her halde eline (Sosyal masraflardan sağlananlar hariç) 4000 lira geçmektedir.

Keşke devlet işletmelerinde bütçe kontrolü dışında devlet malının lükse, öteye beriye harcanmasına da yol açan sosyal masraflar kapısı, özel işletmelerdekini aşmıyacak surette kapatılmış olsaydı da, maaş ve ücretler ona göre ayarlansaydı!... Hem her iki sektör arasında karşılaştırma kolaylaşır ve hem de bu yolla yapılan vergi kaybı önlenirdi.

Son toplu sözleşmelerin devlet işletmelerine yılda 1 milyar liraya malolduğu haberine ise son derece şaştım. Bu, nasıl olur? Yılda 1 milyar lira ücretlere zam? Bunlar nereden çıkacak? Bizim bildiğimize göre işletmelerin toplum kârları bunun yarısı bile değil... Şu halde mamûllerin fiatlarına zam yapılacak; hayat daha da pahalaşacak... Enflâsyona mı gidiyoruz yoksa? Rakamda bir hata olmasın?

Doğrusunu söylemek gerekirse, devletin memur ve işçi iki farklı statüye bağlı adam kullanması, bunlardan biri ağzını açacak halde değilken, ötekinin ikide birde grev tehdidi ile işletmelerin kâr edip etmediğini düşünmeden habire ücretlerini yükseltmesi, devletçilik konusunda nasıl sistemsiz ve ilkel bir usûl kullanıldığını göstermiye yeter. Politikacılar bu ikilikten hayli fayda ummakta olsalar gerek.

Devlet işletmelerinin özel işletmelerden kârlı olduğunu, yahut onlara nazaran zararlı olmadığını mı ispat için bana konsolide bilânçoları üzerinde çalışmamı öğütlüyorsun?

O halde dâvayı şimdiden kaybettin. Bilânçolar somut rakkamlardır. Onları dile getirerek incelemek lâzımdır. Bunu yaparsak, topluca belki 4 - 5 yüz milyon kadar gözüken yıllık kârın bile reel olmadığını ve ortadan uçup gittiğini görürüz. Bir devlet fabrikası kaça malolmuştur? Aynı kapasitedeki bir özel fabrika kaça malolmuştur? Bu yatırımlar için her iki sektörün ödediği faiz nedir? Üretim birimi üzerine her ikisinde düşen memur ve işçi ücretleri, umumî masraflar payı nedir? Rantabilite ve verim hesapları karşılaştırılınca sonuç ne olacaktır? İş hesaba dökülürse anlaşılacaktır ki, özel yatırımlarda prodiktivite, devlet yatırımlardakine nazaran en az üçte bir daha yüksektir. Özel sektöre faizler, vergiler ve diğer mükellefiyetler yüzünden binen fazla yüklere rağmen...

Fakat, devlet işletmelerinin bu halde olması, hiç te onların başında ve içinde çalışanların günahı değildir. Asıl sorumlu, mal sahibi yerinde olan, yâni devleti idare eden sınıftır. Sen, Bakanlara sesini duyurabilir ve onları devlet işletmelerine yardımcı yaparsan, dâva çözülecekmiş gibi konuşuyorsun!...

Hiç değişmemişsin Şevket Süreyya; hâlâ 35 sene evvel tanıdığım temiz kalbli çocuksun... Bakanlar, tepeden inme emirler vererek tanıdıklarını, parti adamlarını, korunacakları, İşletmelere yerleştireceklerdir. İşletme Umum Müdürleri de bunları alıp kullanacaklardır. Müdürler, şefler, hattâ işçi başlarına kadar hepsi de bir basamak üstündekinin adamını işe yerleştirecektir. Kadro şişkinliğini haklı göstermek için de formaliteler çoğalacak, üç memurla üç dakikada bitecek bir iş 30 memur kullanılması ve 30 dakika harcanması gerekecektir.

Sen "İşte bunları önlemeli, bunun için de yeni reorganizasyon kanunu çıkarıldı ve artık bu işler yoluna girecektir," diyebilirsin. Bir kere çıkan reorganizasyon Kanunu, durumu daha fena hale soktu; işletmelerin büsbütün idarî otoritenin eline teslim etti. Fakat böyle de olmasa ne çıkar? Sen işletmeler için değil, asıl işletenler için kanun çıkarabiliyor musun? Ve böyle bir kanunu uygulamaya gücün yetiyor mu?... Ona bak...

Şimdi dostum Şevket Süreyya.

İşlediğin büyük günahı herhalde artık anlıyorsun ve gösterdiğin yolu tuttuklarına pişman oluyorsundur. Sen de ben de devletçiydik. Şüphesiz şimdi de öyleyiz. Daha uzun zamanlar, devlet yatırımları ve işletmeciliği olacaktır. Seninle aramızda ötedenberi mevcut olan fark, sen kalkınma ilerledikçe devletçiliğin daha ağır basması; ben ise gittikçe hafiflemesi taraflısı olmamızdan ibarettir. Sence kalkınma tamamlanınca, bütün işler devletin eline, bence ise özel kişilerin eline geçmiş olacaktır. Devlet sermayeciliği ve işletmeciliği bir zaruret olunca, senin üzerinde çalışacağın en önemli konu, bunun nasıl ve hangi organlarla ve hangi usûllerle yürütüleceği olmalıydı. Bir fikir ve doktrin adamı olarak sen bu vazifeni yapmadın. Bundan dolayı da ileride Tarih mahkemesinde senden ayrıca dâvacı olacağım.

Gözlerinden öperim kardeşim.

Ahmet Hamdi Başar

"Yön" ve özel teşebbüs basını

DEVLETİN kârlar ve servetler üzerine daha da ağır vergiler koyması, yatırımlar yaparak bütün teşebbüsleri eline alması ve özel teşebbüs ve sermayeyi (Yerli ve Yabancı) yaşayamıyacak ve barınamıyacak hale getirmesi Yönünü doktrin olarak savunan, dâvasını bilim yoluyla ispat yerine halkı zenginler ve iş adamları aleyhine ayaklandırma demagojisiyle yürütmiye çalışan, haftalık Yön Gazetesi, yeniden çıkmıya başladı. Sıkı Yönetimce kapatılmış olmasını vesiyle ederek, çıkmadığı uzunca bir süreden sonra, derlenip toparlanıp yeniden yayınlanmaya başladı.

Doğrusu biz, savunduğumuz doktrine tamamen karşı bir fikir organının bulunmamasından üzülüyorduk. Türkiyemizin çözüm bekliyen bir çok problemlerinde doğru yolun ancak, fikir tartışmaları sayesinde bulunabileceğine inanmaktayız. Artık yuvarlak ve parlak lâflarla, ileri milletler derecesinde henüz sosya örgülerden ve fikrin önderlik gücünden yoksun olan memleketimizde, kütle demagojilerine dayanan politikalara ve akımlara sed çekmek lâzımdı. Herkes dâvasını, bilim yoluyla ispat ederek savunmalıydı. Yön, çıktığı gündenberi, daima bilimsel kaynaklardan beslenen fikir tartışmalarından uzak kalmıştı .Belki mecburî olarak uzunca bir sükût devresini yaşadıktan sonra, bu tutumunu değiştirir; ağır başlı ve canlı bir doktrin dergisi olur, sanmıştık.

Aldandığımızı, onun eski yolunda, fakat daha sönük ve kendi hedefi bakımından daha başarısız bir davranış içinde bocalanıp kaldığını gördük. Hiç bir özel dâvaya, hiç bir yeni malzeme kullanarak el atmış değildir. Eskileri kırparak, birbirine ekliyerek, temcit pilâvı gibi ortaya koymakta, fikir piyasasına bir türlü müşteri bulamadığı modası geçmiş mallarını sürmiye çalışmaktadır. İlk çıkmıya başladığından beri, aradan üç uzun yıl geçti. Bu süre içinde karşısına her geçen gün taraftarları çığ gibi büyüyerek kuvvetlenen aksi fikirler dikildi. Yön bunların hiç birisini görmemekte, yahut mühimsememekte ve sözünü dahi etmemektedir. Yalnız yeni çıkan ikinci sayısında «Özel Teşebbüs Basını» ndan bir özet veriyor. Acınacak marazi kıskançlığı, geçimsizliği ve megalomanlariyle tanınan Aydın bir kişinin çıkardığı bir dergide, bize yersiz ve yakışıksız bir hücum yapılmış ve biz de ona kısa bir cevap vermiştik. Bu yazışma arasında bu ne idiği belirsiz dergi, kendisinin savunduğu yolu tuttuğumuzu söyliyerek bizim öteden beriden destek aradığımız iftirasını ortaya atmış; verdiğimiz cevapta bizden bir yıl sonra çıktığını hatırlatarak, olsa olsa onun böyle destek arayabileceğini söylemiştik. Tatsız ve seviyesiz bir tartışmaya sebep olduğu için bu dergi okuyucularının gözünden düştü. Biz de üzüldük. Bu konu ayrı.. Fakat Yön, kendi doktrinine karşı olan basından örnek verecekse bula bula bunu mu buldu? Özel teşebbüs basını bir çok yeni problemler, çözüm yolları, karşı fikirler ortaya atıldı; incelendi. Bunların Yön hiç birisine dokunmuyor, dokunamıyor. Anlaşılan; davulun içini açıp göstermiye cesaretleri yok. İyisi mi, ellerindeki tokmakla veryansın vurup davuldan yükselen seslerle âlemin dikkatini üzerlerine çekmek yolundalar.

Biz de onları bu zevklerinden alıkomayacağız; Vur patlasın, çal oynasın...

Sosyal Kapitalizm

Tabiî Senatör Kadri Kaplan'ın görüşü ve soruları

Ankara, 14 Ekim 1964

SAYIN BAŞAR,

Barış Dünyası'nı zevkle takip etmekteyim. Şüphesiz ki aksi görüşte bulunduğum ya da değişik yönde düşündüğüm fikirler var. Sosyal devleti kurma ve devlet makinasını islâh etme hakkındaki fikirler dikkati çekecek şekilde gerçekleri dile getiriyor.

İleri sürülen "Sosyal Kapitalizm" terimi buna çok uygun. Devlet kapitalizmi ile tamamen serbest kapitalizm arasında bir sosyal kapitalizm olması gerekir.

Nitekim sosyal devlet kavramı böyle bir anlayışa dayanır. Türkçeleştişilmiş deyimi ile "Halk teşebbüs ve sermayeciliği" de denebilir. Bunu; devletin devamlı ve rasyonel yol gösterici tedbirleri, teşviki, himayesi ve kontrolu altında özel teşebbüs ve sermayenin yaratıcılık kabiliyetine dayanarak kalkınmayı sağlayan bir düzen olarak da tarif mümkündür herhalde...

Tatbikat safhaları olarak da; devlet alt yapıyı kuracak; pazar istekleri ve plân hedefleri birlikte düşünülerek gelişme yönleri belirtilecek; özel himaye ve teşebbüs bu yöne sevkedilecek; himaye ve teşvik edici ve emniyet sağlayıcı tedbirler alınacak ve sonra duruma üstten bakılarak kontrol yapılacaktır. Bu kontrol; plân hedeflerine uygun olarak, devletin, toplumun ve ferdin hak ve menfaatlerini dengede tutmayı ve bu denge içerisinde hızla gelişmeyi hedef tutan bir kontrol olacaktır. Devletin malî politikasının esasları da bununla âhenkli olacaktır. Şüphesiz ki, bu ekonominin genel düşüncesi, ne devletin patronluğu, ne patronların devleti ve ne de memur devletidir. Böylece meydana çıkan kombine devletçilik fikri kendisini, Faşizmden, Nasyonal sosyalizmden de, Marksizm'den de, komünizmden de kolayca ayırabilecektir. Tamamen halkın devleti fikrine uygun düşmektedir.

Ben sizlerin "Açık oturum" bahislerinizden bu fikri çıkarttım. Bilmem yanılıyor muyum?

Şimdi bu inanışın ışığı altında "Sosyal Kapitalizmin ana ilkelerini" dikkatle tetkik ettim. Şüpheli bulduğum tarafları sıralıyorum:

1 ilâ 5 inci maddelerin dayandığı fikir ile 6 ilâ 10 uncu maddelerdeki tavsiye edilen metodlar arasında bir yabancılığın kokusu var. Nitekim 2 ve 9 uncu maddelerde bu husus daha belirli. Batı ekonomik felsefesinin ve tatbikatının, ferdiyetçi kapitalizmin sömürücülüğünden sosyal kapitalizme doğru yol aldığı bir tarihî gerçektir. Acaba bu tarihî vetireyi devrimci yollarla sür'atlendirmek mi, yoksa Batının tecrübelerinden yararlanarak bazı safhaları atlayıp bu zamanı kısaltmak mı gerekiyor? Bu husustaki fikrinizi ve tatbikatını öğrenirsem çok memnun olacağım.

Yâni klâsik liberal devlet anlayışıyle,

Hocanın Azarı

ÜNLÜ OPERATÖR Doktor Mim Kemâl, ortaokula giden torununu derse çalıştırırmış. Hocası kıza bir böbrek resmi yapmasını vazife olarak vermiş. Çocuk büyükbabasına yalvarmış, yakarmış; resmi ona yaptırmış ve resmi, gururla hocasına vermiş. Çocuk memnun! Mutlaka birinciliği alacaktır. Fakat sonunda aldığı numara yalnız üç'tür. Ayrıca hocasından azar da işitmiştir:

"— Kızım, sen bu kadar dikkatsiz değildin. Nedir bu yaptığın? Bunun neresi böbreğe benziyor? Bir daha böylesini yaparsan sıfır alırsın. Karışmam ha!..."

kapitalizmin istismarına bir müddet bekçilik yaptıktan ve kâfi sermaye birikmesini ve öncü müteşebbis yetişmesini temin ettikten sonra sosyal veçheli bir davranışa mı geçilecek, yoksa prodüktiviteyi yine esas tutarak ve sermaye parçalanmasını önleyerek ferdî teşebbüsleri daha geniş çevreli halk teşebbüsleri haline getirerek, bir yandan da devlet işletmeciliğini bu mihvere doğru kaydırarak istismar devresi aradan çıkartılıp zaman kısaltılacak mıdır?

İleri sürülen sosyal kapitalizm anlayışına göre, Devletin patronluğu ne kadar zararlı ise patronların devleti de ondan aşağı zararlı olamaz. O halde 5 ve 10 uncu maddelerdeki fikirler nasıl tel'if olunacaktır?

Sayın Başar, bu konularda daha teferruatlı konuşuruz inşallah.

Enteresan bir fikir sistemini işlediğinize kaniyim...

İnancımı bir daha tekrarlamak isterim ki; bu sistem ne sadece istismar gayesi güden sermaye için bir güvenlik perdesidir ve ne de sadece sosyal adalet fikriyle verimsiz bir tatbikatın ifadesidir. Bu öyle bir dengeli düzendir ki; sermayenin birikmesi ve parçalanmaması, imkânların azamisini kullanarak yatırım; insan teşebbüsünün yaratıcılık vasfı ve kazanç duygusu; sosyal adalet; hızlı, devamlı ve dengeli bir kalkınmanın matematiği ve tedbirleri vasfını haiz bir plân tatbikatı, bu denge içerisinde rol almışlardır.

Selâm, sevgi ve saygılar.

Kadri KAPLAN
Tabiî Senatör

Sayın Kadri Kaplan'ın sorularını gelecek sayımızda cevaplandıracağız. Fikirlerimize karşı gösterdikleri ilgi ve yakınlığa teşekkür ederiz.

Bir mektuplaşma

Seçkin devlet adamlarımızdan, Cumhuriyet Senatosu eski başkanı sayın Suad Hayri Ürgüplü'den 9.10.1964 tarihli şu yazıyı aldık:

Çok Sayın Başar,

Değerli dergiyi cidden istifade ederek takip ediyorum. Himmetiniz var olsun. Özel teşebbüs ve sermayeye karşı girişilen mücadele eskidir ve daima kuvvetlenecektir. Bilginler buna daima çare aramışlardır. Bazı memleketler başarıda ileri merhalelere varmışlardır. Yurdumuz yüzde itibariyle çok fakirdir. Buna çare bulmadıkça mesele çözülemez. OECD vesair kaynak rakamları üzücü ve cesaret kırıcıdır. Plânlı bir çaba devrini yakından yönü ve gücünü takip ve gecikmeden tedbirler almak şarttır. Ortanın solunda, sosyal adâleti lâfta bırakmıyarak hamleli iş başarmak gerekiyor.

Kazanan yarınından emin olmalı, risk içinde, daima değişen vergilerle perişan, korkak duruma düşürülmemeli ve kârından namuslu vergi ödeme şevki gelmelidir.

Darda vatandaş, kazananın hissesini kendini hiç emek katmadan ve zarara ortak olmadan, tabiî ortak sayarsa, bu, tek yola gider. Bundan onun uyarılması gerekir.

İlmî sosyalizmle hakikî demokrasi kurulur ve insanı esir gibi kullanmak ilmî sosyailzde yoktur. Ama çok tehlikeli yöne götüren genel grev vesair hareketler de hakikî sosyalizmin arzusu değildir. Artık ekonomik dâvalar her şeyin üstüne çıkmıştır. Ne yazık ki partilerarası münasebetler bu dâvalara birlikte eğilmeyi önliyecek durumda devam ediyor. En derin saygı ve başarı dileklerimle şükranlarımı eklerim, aziz üstadım.

Suad Hayri Ürküplü

Bizim bu iltifât yazısına verdiğimiz cevabı da, kendilerinin müsadesiyle, aynen yayınlıyoruz:

Pek Muhterem
Suad Hayri Ürgüplü
Cumhuriyet Senatörü
Ankara

7.10.1964 tarihli iltifat yazınızı aldım. Beni mânen takviye buyurdunuz. Varolunuz. Yıllarca savunmaya çalıştığım dâva uğrunda katlandığım sıkıntı ve manevî sızılar karşısında bu, benim için baha biçilmez bir mükâfat oldu.

Özel teşebbüs ve sermayeye karşı girişilen mücadele hakkındaki görüşlerinize tamamen iştirâk ederim. Ancak müşahade ve tecrübelerime göre, bu konuda büyük sorumluluk özel teşebbüs sektörürün kendisindedir. Bencil, çıkarcı, kamu dâvalarında kaygusuz, ilgisiz tutumuyla, nasıl bir toplum içinde yaşadığından haberi olmadığını belirten yaşama tarzıyle, bu dünya ve memleket görüşünden yoksun sınıfın, bu fakir memlekette düşmanlıkları üzerine çekeceğine hiç şüphe yoktur. Öbür taraftan, bir büyük sorumluluk da devleti idare eden sınıfın üzerine yüklenmektedir: Devlet kapısına gözünü dikmiş bu sınıf, servete ve kazanana karşı, tabiî bir içgüdü içinde, düşmanlık beslemektedir. İşin ve kazancın çoğalması ve bu sayede devletin de zengin olarak kendisine bu kapıdan daha iyi geçim sağlaması düşüncesinden uzaktır. Nerede para ve servet bulursa onu vergi olarak almaktan başka, ekonominin gelişmesi ve serpilmesi için çaba göstermez. Bu ortam içinde tek ümit kapısı, özel sektörün uyanış göstermesi, bu Asra yakışır sosyal kapitalizm ilkelerine bağlanması, uyanan sosyal sınıflar arasında liderlik vazifesini üzerine alması ve bu sınıflarla anlaşma ve uzlaşma esasına dayanan ve ortak hedeflerde fikir birliğine varan münasebetler kurarak bu sayede devlet idaresinde sosyal sınıfların hâkim duruma girmesi idealini gerçekleştirmeye çalışmasıdır.

Fakirliğe çare bulmadıkça, yani çalışma gücümüzü artırarak, tabii ve beşeri imkânlardan son haddine kadar faydalanarak istihsali ve işi bugünkü seviyenin en az iki misline çıkarmadıkça hiç bir dâvamızın çözülemiyeceği hakkındaki görüşünü-

Yeni Fetvacılarımız

CUMHURİYET Gazetesi, okuyucuları arasında (hangi yönle kalkınabiliriz?) diye bir anket yapmıştı. Belki bu anket memlekette, varsa, erbabına sorulsaydı, bir dereceye kadar su götürürdü. Yoksa yazısı gazetede çıksın diye heveslenenlere sorulacak soru değil. Neyse; anket açılmış; yazarlarından başka kimsenin okumadığı bu yazılardan bir tanesinde de açıkça komünist propagandası yapılıyormuş. Kimse okumaz dedik ama, Basın Savcısı vazifesi icabı, bunu okuyunca, yazanı da, yayınlayanı da mahkemeye vermiş!... Biz, aksiyon haline gelmemiş hiçbir fikirden dolayı kimsenin ceza görmesini tabii doğru bulmuyoruz. Ama, yürürlükteki kanunlar komünist fikirleri yaymayı suç tanımış...

Olay, gazetelerde çok yeraldığı için hepimizce malûm: Mahkeme hukuk ilmi bakımından bir hataya düşmüş. Herkes bilir ki, bir cinayet olduğu zaman, "cinayet oldu mu, olmadı mı?" diye şahit dinlenmez. Yazı açık: "Mülkiyeti kaldıralım, sosyalizm yapalım," diyor. Artık bunun şahitlik, bilirkişilik tarafı kaldı mı ki?... Ama, nedense mahkeme yazıyı bilirkişiye vermiş, mütalâa istemiş. Bilirkişi, ilminden ziyade fetvalarıyle meşhur bir saygıdeğer profesörümüz. İlim adına verdiği bu son fetvada, bu çok bilir kişi, sanki mahkeme yazılanları değil de yazılmıyanları sormuş gibi; diyor ki:

"Bu yazıda komünizm yoktur. Çünkü yazar, komünizmin taktik esaslarından biri olan proleterya, proleterya ihtilâli ve diktatoryası fikirlerinden bahsetmemiştir!..."

Gördünüz mü hayatta ilmin en hakiki mürşit olduğunu? Patenti herhalde memleketimizde kalacak olan bu önemli, son derece hukukî ve gayetle ilmî buluştan sonra, Garbın köhne hukuk ve mantık ilimleri nasıl değişecek, ne hızla gelişecektir!...

Böyle ilim adamlarımızla ne kadar öğünsek hakkımızdır. Varolsunlar!...

ze tamamen katılırım. Kalkınma hızımızın çok az ve tutumumuzun cesaretsiz ve yanlış olduğuna şüphe yoktur. Fenası, henüz hükümetlerin, daha doğru ve geniş deyimiyle, politikalarımızı iktidar ve muhalefet olarak ellerinde tutanların ve hattâ ilim âlemimizin gidilecek yol hakkında henüz kesin bir karara varmamış olmalarıdır. Sağa sola yalpa yapa yapa engin denizlerde pusulasız yola çıkmış bir gemiye benziyoruz. Ne Ondokuzuncu Asırda ve ne de içinde bulunduğumuz asırda, kalkınmaya girişmiş hiç bir memlekette böylesine şaşkın, kararsız, yönsüz bir kalkınma olmamış, olamamıştır. Benim bu durumdan kurtulmak ve kendimize bir yön çizmek için bütün ümidim devlettedir. Devletin idaresini bir müddet dâvaya inanmış gideceği yolu da daha önce bütün ideoloji ve tatbikat plânlarıyle hazırlamış ve millete fikirlerini ve kendilerini inandırmış insanlar ellerine almalıdırlar. Partiler, bizde, devlet nimetlerine gözlerini dikmiş ve onları aralarında taksim ihtirasiyle toplanmış insanlardan kurulu topluluklar manzarası gösteriyor. Ne kadar idealizm gösterileri yaparlarsa yapsınlar, hemen hepsinde sadece bu hırs vardır. Bu yüzden de her akıma, her fikre - Eğer çoğunluğu reyini almaya yarıyorsa - hemen katılırlar. Bugün dinci, yarın dinsiz, bugün liberal, yarın komünist, kısası her şey olabilirler. Ben asıl, mukadderatımızı parti mücadelelerinin neticesine bağladığımız için kötümserim. Maalesef sayın İnönü'nün hayranı olduğum iyimserliğine bir türlü katılamıyorum. "Gün geçtikçe alışacağız ve bu rejimi kemaliyle uygulayacağız," diyemiyorum. Aksine gün geçtikçe bu rejimden uzaklaşacağımıza, uzaklaşmaya mecbur kalacağımızdan korkuyorum.

Derin şükranlarım ve sonsuz saygılarımla.

Ahmet Hamdi Başar

Millî irade meselesi

Yazan : Safaeddin KARANAKÇI

YİRMİ YILA yaklaşan demokrasi çabalarımızın dikkate değer bir yönü de (Millî İrade) deyimine verilmek istenilen mâna ve bu iki kelime hakkında yaratılmaya çalışılan havadır.

1950 den bu yana olan Millet Meclisi ve siyasî partilerimizin Meclis grupları zabıtlarını, gazete koleksiyonlarını karıştıracak olursak, (siz millî iradeyi temsil ediyorsunuz. Zizatihi milletsiniz), (Siz millî iradenin mümessillerisiniz. İsterseniz padişahı getirir, hilâfeti ilân edersiniz), (Biz millî irade ile geldik. Tembellik müessesesi olan temellileri "Anayasamızda tabiî senatör" ortadan kaldıracağız) gibi ilkel, hukuk düşünce ve kurallarından yoksun, tekerleme niteliğinde sloganlar yaratılmış olduğunu görürüz.

Biz bu yazımızda (Millî İrade) üzerinde bir deneme yapmayı faydalı bulmaktayız.

Evvelâ hemen şunu belirtmek yerinde olur, ki Esmein'den Duvergier'ye kadar esasiye hukuku kitaplarında (Millî İrade) isimli bir müesseseye tesadüf etmek imkânı yoktur. Herkesin bildiği gibi modern Anayasaların temelini Millî Hâkimiyet teşkil etmektedir.

1789 ihtilâlinden evvel (Ainsi Sera Notre Desire) diye biten Kral emirnamelerinin bir müddet sonra (Ainsi Sera Notre Volonté) olarak son bulduğunu hatırlamaktayız.

Osmanlı İmparatorluğunda irade kelimesine sık sık tesadüf ediyoruz. İstemek ve seçmek mânasına gelen irade kelimesine padişah emirnamelerinde, kanunların neşir ve ilânında rastlıyoruz.

(...Tarafı eşref Cenabı mülükâneden şeref sâdır olan irade-i seniye...), (...üzere muvakkaten meriyete vazını ve kavanını devlete ilâvesini emir ve irade ettim), (Olbabda emrü irade hazreti menlehülemrindir) misâlleri irade kelimesinin nerelerde kullanıldığını gösterir.

Fransızcası Volonté olan iradenin aslı Lâtince Voluntas kelimesinden gelmektedir ki, bunun Kamus mânası, muayyen bir şeyi yapabilmek ihtiyarıdır.

İrade kelimesi 1789 ihtilâli ile halk diline girmiştir.

Bilindiği gibi Tiers-Etat milletvekilleri Jeu de Paume salonunda toplanmışlar ve Anayasa ilân edilmeden salonu terketmiyeceklerine yemin etmişlerdi. Ruhban ve asilzâde milletvekilleri salondan ayrılmışlardı. 16. Lous'nin Teşrifat Nâzırı Marquis de Dreux-Brezé gelerek salonu terketmeleri hakkındaki kralın emrini milletvekillerine bildirmişti. Eski bir asilzâde olmasına rağmen M. de Mirabeau ileri atılarak kralın Teşrifat Nâzırına hitaben: (Gidiniz, efendinize söyleyiniz. Biz buraya halk iradesiyle geldik. Ancak süngü kuvveti ile çıkarız,) demişti.

Kurtuluş Savaşımızın ilk günleri Sivas'ta çıkan (İrade-i Milliye) gazetesi, Büyük Millet Meclisinin bir organı olmaktan ziyade, millî hareketi kötüleyen ve hattâ onu mahkûm eden (İrade-i Seniye) ye karşı bir halk belgesi olarak telâkki edilmelidir.

Şunu işaret etmek isteriz ki, bir siyasî parti, Mecliste ne kadar büyük bir çoğunluğa sahip olursa olsun, topyekûn millet değildir. Bunu kabul etmek mümkün olsaydı 27 Mayıs da dahil olmak üzere dünyada hiç bir ihtilâl meşru sayılamazdı..

Milletvekilleri her şeyi yapmaya kâdir midirler?...

Bu soruyu, bir iki misâl vermek suretiyle cevaplandırmaya çalışalım.

8.6.1911 tarihinde iki Fransız milletvekili Champagne eyaleti bağlarıyla ilgili olup Danıştayda hazırlanıp, Kabinede müzakere ve kabul edilen bir kararnamenin yayınlanmasını geciktirmek isteğini kapsayan bir önerge vermişlerdi. Bu önergenin Fransız Parlâmentosunda müzakeresi sırasında

söz alan o zamanın Maliye Bakanı olan eski Fransız Başbakanlarından Josephe Cailleu, ezcümle şunları söylemiştir: (Yasama organının her şeye kâdir olduğuna şüphe yoktur. Ancak bu kudret ve yetkinin sahası, Anayasa ile muayyen olduğundan bir gün hükûmete, siz şu veya bu işi yapmıyacak, vazife dolayısiyle size yükletilmiş olan şu veya bu sorumluluğu üzerinize almaktan kaçınacaksınız derseniz buna cevaz verilebilir?... Böyle bir şeye cevaz vermekle ne derece vahim bir kötü misâl yaratmış olacağınızı içerinizde takdir etmiyen bir fert var mıdır?... Hükûmeti tasarruflarından dolayı hesap vermeğe mecbur etmek Meclisinizin hakkıdır. Ancak hükûmet daha icraata başlamadan evvel Meclis, ona karşı siz şu veya bu yolda hareket etmiyeceksiniz. Vereceğimiz bir kararla çalışmalarınızı durduracağız diyecek olursa, bu sözleriyle yasama organı hem kendi yetkisini aşmış, hem de Anayasanın bütün esaslarını ihlâl etmiş olur. Böyle bir hareketin neticesi yürütme organına ait sorumlulukları yasama organının kendi üzerine alması demektir (1).)

Hatibin bu inandırıcı izahatı üzerine Parlâmento, iki milletvekilinin vermiş oldukları önergeyi reddetmiştir.

Şimdi Anayasa metinlerinden de misâller vermek istiyoruz.

Yunan Anayasasına göre ilk öğretimin devam süresi kanun tarafından tesbit olunur. Bu süre altı yıldan az olamaz (2).

Danimarka Anayasasına göre, olağanüstü yargı yetkisini haiz mahkemeler kurulamaz. Herhangi bir kanun tasarısı Folketing (Millet Meclisi) de üç defa görüşülmedikçe kanun şeklini alamaz (3).

Anayasamıza göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarısının, genel kurullarda görüşülmesi sırasında gider artırıcı veya belli gelirleri azaltıcı teklifler yapamazlar (4).

Şimdi, kendi kendimize sorabiliriz.

Bir gün bir Fransız milletvekili (Millî İrade) ile Meclise geldiğini iddia ederek, yasama organının yetkisini aşan bir kanun teklifinde bulunabilir mi?... Aynı iddia ile ortaya çıkan bir Yunan milletvekili ilk öğretimin dört yıla indirilmesini, bir Danimarka milletvekili olağanüstü yargı yetkisini haiz mahkemeler kurulmasını veya bir tasarının iki defa görüşüldükten sonra kanun şeklini almasını teklif edebilir mi?

Millî irade ile Meclise geldiklerini söyleyen senatör veya milletvekillerimiz, bütçe kanun tasarısının Genel Kurullarda görüşülmesi sırasında gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunabilirler mi?...

Şüphesiz ki hayır.

Görülüyor ki, yasama organları her şeye kadir değildirler.

Senatör veya milletvekili olsun, yasama organı mensuplarının yasama yetkileri Anayasayla sınırlıdır. Bu yetki sınırını sağlama bağlayan müeyyide, Anayasa Mahkemeleridir. Bu dâvada basın murakıp, kamu oyu da hakemdir.

(Millî İrade)yi ve onun etrafında yaratılmak istenilen başıbozuk sloganları bir tarafa bırakıyoruz.

Demokrasi cidden güç, karşılıklı sevgi ve saygı, müşterek hak ve hürriyet telâkkisi ve sorumluluk duygusu arayan bir rejimdir. Bunun içindir ki, demokrasi aynı zamanda muayyen bir eğitime ihtiyaç gösteren müessesedir.

Parlâmento, hükûmet, adalet cihazı, üniversite, basın, sendika ve meslekî teşekküller, kısa bir deyimle topyekûn millet olarak hak ve hürriyet telâkkisi ve sorumluluk duygusu müşterek vicdan haline gelmemiş cemiyetlerde demokrasiyi kurmak, geliştirmek ve korumak gerçekten zor, bazı hallerde de faydasız ve hattâ tehlikelidir de...

Demokrasiye lâyık vatandaş olarak kendimizi yetiştirmek mecburiyetindeyiz. Ancak bu surette kendi kendimizi idare edebiliriz.

---

(1) Mufassal Hukuku Siyasiye Eugen Pierre. İsmail Müştak tercümesi C. 1, Sf. 115.

(2) 1.1.1952 tarihli Yunan Anayasasının 16 ncı maddesi.

(3) 5.6.1953 tarihli Danimarka Anayasasının 41 ve 61 inci maddeleri.

(4) 9.7.1961 tarihli 334 sayılı Türk Anayasasının 94 üncü maddesi.

Kamu hizmetleri

Tarık İsmet ERDEM

HER İcraatın halk için yapıldığı medenî memleketlerde (Public Servis) denilen Kamu Hizmetleri, vazifelerin en başında gelmektedir. Bir memlekette, imar hareketleri, kalkınma hareketleri, medenî vasıtalardan azamî şekilde istifade yollarının aranması o memleket halkının refahı ve rahatlığı için ihtiyar olunur. Bu meyanda, bilhassa halk hizmetlerinin yapılmasında şehir ve belediyelerin rolleri başta gelir ve bu hizmetlerin lâyıkile yerine getirilebilmesi de, herkesin bildiği gibi, hiç şüphesiz maddî imkânlara dayanır. Bununla beraber görgü ve bilginin, en az bu maddî imkânlar kadar tesiri de inkâr olunamaz. Fazla olarak, görgü ve bilgiden yoksunluk maddî imkânların da heder olmasına sebep olur ki bizim kayıplarımızın en çoğu da bundan ileri gelmektedir.

Cumhuriyetin ilânındanberi birçok büyük şehirlerimiz, başta reisleri olmak üzere, belediye mensuplarının zaman zaman Avrupa ve Amerika gibi ileri memleketlerde tetkiklerde bulunduklarını bilmekteyiz. Günlerce ve haftalarca tetkiklerde bulunan bu zevatın şehirlerimize getirdikleri yeniliklere ise bir türlü tanık olamamaktayız. Şehirlerimizin, çocukluğumuzda okuyup dinlediğimiz, aynı dertleriyle kırk sene sonra dahi karşı karşıyayız. Ekmek, su, elektrik, telefon, nakliyat, pislik, çöp dertleri senelerce sürüp gitmekte ve bu basit meseleler bir türlü hâl ve fasıl edilememektedir. Hele onarım ve temizlik işleri başlı başına birer dâva halinde bulunmakta, bilhassa, halk sağlığı umursanmamaktadır. İşlerin aksak yürüyüşünde ileri sürülen bahaneler arasında başta maddî kifayetsizlik gelmektedir. Evet, birçok belediyelerimizin, bu meyanda büyük şehirlerimiz belediyelerinin maddî bakımdan çok sıkıntıda oldukları doğrudur, ama, bunun her şeyden evvel teşkiâltsızlıktan, kırtasiyecilikten, adam kayırmaktan ve lüzumundan fazla şişkin kadrolarla çalışılmaktan ve bir sürü aylak insan beslemekten ıleri geldiği de inkâr olunamaz. Realite böyle olunca, bu kadar kalabalık kadroları beslemek zarureti karşısında halkın ödediği vergilerin hemen yarısından fazlası maaşlara ve ücretlere gitmektedir. Gelirin artışını daîma halk sırtından çıkarmağa gayret edilmekte ve böylece filânca zatın veya partinin falanca adamını veya partizanını kayırmak için halkın kesesi peşkeş çekilmektedir. Eğer hakikî bir tarama yapılacak olursa değil yalnız belediyelerde, devlet dairelerinde dahi birçok kayırmalardan parazit ve aylak geçinen kimselere rastlamak kabildir. Bu gibileri beslemek için, hakikaten çalışan kimselerin karnı tam olarak doyurulamamaktadır. Uzun süreli bir plânla behemehal halledilmesi lâzımgelen bu durum maalesef büyük bir sosyal dâvamız olmakla beraber ekonomik sistemimizin, iş düzenimizin, ve nihayet devletçiliğin bir neticesidir. Özel teşebbüsü bir umacı gibi gören ve onun şu veya bu şekilde inkişâfını köstekleyen bir toplumda herkesin nasibini ancak devlet kapısında arayacağı tabiidir. Bu gün devlette veya devletle ilgili hemen her teşkilâtın bütçesinin aşağı yukarı yarısı, belki de fazlası ancak maaş ve ücretleri karşılıyabilmektedir. Binaenaleyh, maddî sıkıntıları, yalnız gelir kaynaklarının azlığında değil, organizasyonda ve kadroların şişkinliğinde aramak lâzımdır. Bilhassa bu kadroları işgal edenlerin büyük bir nisbeti de ehil kimseler olmazsa memlekette birçok hizmetler meyanında halk hizmetlerinin de aksayacağını gayet normal karşılamak lâzımdır.

Bu durum yarı aç, yarı tok çalıştırılanlarda, bilhassa zayıf karakterlerde, bir takım ahlâkî ve sosyal depresyonlar yaratmasına ve rüşvetin yaygın bir hâl almasına ve bunun külfetinin de yine vatandaş sırtına yüklenmesine sebep olmaktadır. Günlük hayatımızda tanığı olduğumuz gerçekler elbetteki birçok halk hizmetleri-

Kediye peynir tulumu

İSTANBUL Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri, İETT, 1963 de 37 milyon lira zarar etmiş. Yalnız otobüsten yapılan zarar 21 milyondan fazla. Arkasında 8 milyonla troleybüs geliyor. Tramvayın zararı 4,5, havagazının ise 3 milyondan fazladır. Bu listeye 200 bin liraya yaklaşan zararla Tünel de katılırsa, bu beş İşletmenin gider gelir açığı 36 milyon 916 bin lirayı bulur. Bereket versin ki, Etibank'tan ucuz alınan elektriğin satışından 35 buçuk milyon lira kâr edilmiş de, bu suretle İşletmenin yıllık zararı bir buçuk milyon liraya inmiş.

Bu rakamları İşletmenin denetçilerinin raporundan aldık. Şimdiye kadar denetçiler, "Salla başı, al maaşı" kabilinden, "Kayıtlar düzgündür ve her şey yolundadır" diye yıl sonlarında bir rapor vermekle yetinirlermiş. Fakat bu sefer nasılsa bir yüksek mühendis (Orhan Koraltan) denetleyici seçilince, bu âdet de değişmiş. Bu yeni denetleyici, işi ciddiye alarak, İdarenin bütün işlerini ve hesaplarını didik didik etmiş ve 1959 ile 1963 arasında bugüne kadar Şehir Meclisince onaylanmamış olan bilânçoları ele alarak, bir rapor hazırlamış.

Meğer İETT gırtlağına kadar borçlu imiş de!... 1963 sonundaki duruma göre, İdarenin tam 409 milyon 329 bin 397 lira borcu var. Bunun 273 milyon 497 bin lirasının hemen ödenmesi gerekiyor!...

Elektriği Etibank yâni Devlet, çok ucuz vermese de Belediye bunu Silâhtarağa'da kendisi üretse, bu işten de büyük zarara uğrayacak. Anlaşılmıyan ve raporda da sözü edilmiyen nokta, İdarenin neden zarara ettiğidir. Eskiden bütün bu işler (Otobüs ve troleybüs hariç) imtiyazlı şirketlerde idi. Bu şirketlerin hepsi oluk dolusu para kazanırdı. Düne kadar Havagazı Şirketi kâr ederken, Belediyeye geçer geçmez milyonlarca zarara başlamış. İstanbul otobüsleri nasıl zarar eder? Aynı fiyatla dolmuşlar adam taşımıyorlar mı? Belediyenin otobüs işini aynı tarife ile üzerine alıp üstelik kârdan beş on milyon lira Belediyeye pay bırakacak adamlar çıkamaz mı? Olmaz; Belediye kâr edemez. Çünkü onun ve devletin elinde olan her iktisadî işletmenin vazifesi yalnız zarar etmektir. Bunlar işletme değil, kapıkulunun sığınak yerleridir. Eskiden iki memurla görülen işin başında bugün enazından 20 memur var. On liraya çıkacak işe de yine enazından 50 lira harcanmasa olmaz. Boşuna adam kullanmanın işlere verdiği zarar da caba. Keşke çöplenmek için İETT'ye kapılandırılmış adamlar, yalnız ay başların da bordrolara imzalarını atıp maaşlarını almak için İdreye uğrasalar!...

Anlaşılan gerçek şu: Ne devletin, ne belediye gibi kamu idarelerinin eline iktisadî işletme vermiyeceksin. Kediye peynir tulumu teslim edilir mi? Elbet, sonu böyle olur.

nin aksamasını icabettirecektir.

Daima trafik sıkışıklığından şikâyet eder dururuz ve bu sıkışıklığı gidermek için caddeleri genişletme gibi maddî külfeti hakikaten ağır olan birçok tedbirler alırız. Fakat bunun yanında trafiğin en kesif olduğu saatlerde çöp kamyonlarının veya caddelerin sulanması için arazözlerin faaliyetlerini, dolmuş ve trafik nizamlarını bir türlü ayarlayamayız. Halk sağlığı için milyonlarca lira sarfederek hastahaneler, dispanserler yaparken şehir otobüsleri egzozlarının ölüm saçan mazot dumanlariyle bacalardan çıkan linyit dumanlarının halkı tedrici ve daimî olarak zehirlediğini umursamamaktayız. Hele halkın en kalabalık olduğu saatlerde temizlik işçilerinin tozu dumana katarak sokakları süpürmeleri medenî şehirlerde hiç te rastlanmayan manzaralardandır.

Halkın rahatlığı, sağlığı ve huzuru düşünülerek medenî âlemde birçok kamu hizmetleri, kimselerin ortalarda bulunmadığı sıralarda, geceleri yerine getirilir. Batı

ülkelerini tetkike gidip gelenler acaba bunları görmeden mi geliyorlar?

Paramız olmasa dahi, görgü, bilgi ve ufak ilgilerle günlük yaşayış tarzımızın medenî ölçülere daha ziyade yaklaştırılması pekâlâ da mümkün olabilir ve bu suretle turistik şehirlerimize turist çağırmaya daha çok yüzümüz olur.

Bir taraftan halk için, halkın huzuru için çalışıldığı iddia olunurken diğer taraftan icraatımızda halkın aleyhine çalıştığımızın farkında değiliz. Sokaklarımız, caddelerimiz bir sürü serseri ve hırpanilerin yaygara, gürültü ve pislikleriyle âdeta Ortaçağ Asya'sının pazarlarına benzemektedir ve bu pejmürde halin devamına da demokrasi aşkına göz yumulmaktadır. Bütün bunlar, görgü ve bilgi kifâyetsizliğinin, umursamamazlığın, halka hizmet ve nihayet demokrasi anlayışımızın sakîm neticeleridir.

Hülâsa, tezatlar içinde yüzmekten ve mevcuda yenilerini eklemekten bir türlü kurtulamıyor ve kabahati yalnız maddî imkânsızlığa yüklemek kolaylığını benimsiyor ve böylece, halka hizmet gayreti içinde, belki de farkına dahi varmadan, halkı ezeldenberi sömürüp gidiyoruz.

Bizde eskiden Bahriye

ŞİMDİ bilmiyoruz; ama daha yirmi-otuz sene öncesine kadar bizde bahriyeler (Yâni şimdiki deyimiyle deniz kuvvetleri) ecdatdan kalma bir alışkanlıkla yeniye, ileri tekniğe karşı alerjisi olan, babadan görme usullere saplanıp kalmış bir durumdaydı. 1937 de Donanmaya denizaltı ana gemisi olsun diye Almanlardan, 12 senelik ve 10 bin tonluk Erkin (Eski ismi Trier) gemisi alındı. Bu en büyük ve en yeni gemimiz olacaktı. Almanlar Bremen'den getirip gemiyi bize teslim ettiler. Fakat bizim Bahriye, alışmadıkları biraz yenice makinası olduğu için onu yürütemediler.

Gâzi'nin o zamanlar Malta'ya yaptığı seyahatta donanmanın yiyeceğini ve beraber giden zevatı bu gemi taşıyacaktı. Asıl sürati 13 mil olan gemi beş mil bile yapamadı; buzlukları işletilemedi. Bu yüzden bütün etler ve yiyecekler koktu ve Ana gemi, Donanmadan ayrılmıştı.

Sonra böyle yürümez ve işe yaramaz bir gemiyi aldılar diye, Bahriye Müsteşarı, Fen Heyeti Reisi ve Muayene Komisyonu Üyeleri Divanı Harbe verildi. Bereket, Bremen'den İstanbul'a gelirken geminin Almanlar tarafından 12 mille seyir ettirildiği anlaşıldı da, mahkemeye verilenler beraat etti!

Bizde bahriye, eskiden Kasımpaşa geleneğine göre, okumuş ve mektepden yetişmiş insanların değil, çekirdekten yetişmiş alaylıların elindeydi. Hakikaten bunlar usta adamlardı. Nazarî bilgileri, hatta okuyup yazmaları yoktu. Fakat en çürük gemileri bile yürütür, en bozuk makinaları bile kullanırlardı. Bahriyelilerin mektepli olmaya başlamaları altmış yetmiş senelik bir iştir.

Vaktiyle bir kazancı ustası Baba Mustafa varmış. Bahriyenin en gözde kazancısıymış. Rütbesi de binbaşı. O zamanlar karar vermişler; alaylı olan subayları da bir imtihandan geçirecekler ve ellerine diploma verecekler.

Baba Mustafa'yı da imtihana çekmişler. Fakat hazret te nazarî hiç bir bilgi yok. Cevap veremiyor. İmtihan heyeti de kendisini korumak için cevap alacağı bir sual sormuş :

«— Söyle bakalım; kazana nasıl bakarsın?»

Baba Mustafa hemen cevap vermiş :

«— Evladım gibi bakarım bey baba!.»

Bilmeyiz, şimdi de denizcilerimiz gemilerine ve makinalarına yalnız evlâtları gibi mi bakıyorlar?

Barış Dünyası'nın önemli bir açık oturumu

Bu açık oturum, Kasım ayında yapılacak ve özeti Aralık sayımızda yayınlanacaktır.

KONU :

TOPLU SÖZLEŞME - GREV VE LOKAVT KANUNUNDA YENİ REFORMA İHTİYAÇ VAR MI?

Toplantıya katılacaklar : BIZ - Işçilerden 6 kişi - İşverenlerden 6 kişi - İktisadî kurumlardan 6 kişi - Kamu sektöründen 6 kişi - İlim adamlarından 6 kişi.

1 — Kasım ayının ilk yarısında yapılacak olan ve şimdilik üç gün süreceği sanılan Açık oturumun nerede yapılacağı ve toplantı zamanlarıyla programı tartışmacı ve dinleyicilere ayrıca bildirilecektir.

2 — Tartışmacılar şahısları veya temsil ettikleri müesseseler adına konuşmakta serbesttirler.
Konuşmalar konu sınırını aşamaz ve hiç bir suretle politika, şahsiyat ve doktrin mücadelesi haline getirilemez.

3 — Tartışmacılar, konuşmalarını daha önce hazırlıyarak yollarlarsa, çoğaltılarak oturumdan evvel katılanlara dağıtılır.

4 — Oturumlara yerin müsaadesi ölçüsünde dinleyiciler de katılabilirler. Tertip komitemiz tarafından dinleyici olarak çağırılanlara doğrudan doğruya dâvet kartları yollanır. Diğer isteklilerin Büromuza başvurarak yer varsa giriş kartlarını almalarını rica ederiz.

5 — Oturuma, tartışmacı olarak çağrılanlar diğer sayfalarımızda açıklanmıştır.

(Açık Oturumda BIZ olarak konuyu, açıklama konuşmasını şimdiden yayınlıyoruz.) **(Lütfen sayfayı çeviriniz)**

ARALIK 1964 SAYIMIZDA YAYINLANACAK OLAN

Açık Oturum..

AÇIKLAMA KONUŞMASI

BİZ — Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunuyla kurulan ve onbeş aydır yürürlükte olan yeni rejim, sosyal ve ekonomik gelişmemizin temelidir. Ancak bu mutlu rejim, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan demokratik ve sosyal bir toplum düzeninin kurulup yaşaması hedefinde sosyal sınıfların ortaklaşa birleşmeleri halinde yararlı olur. Yoksa iş anlaşmazlıkları çıkarmak, grevlere gitmek ve işvereni yaşayamıyacak duruma sokmak için vasıta olarak kullanılmaya başlayınca, son derece zararlı bir müessese haline gelir ve yaşayamaz.

İşçi isteklerinin, Memleket ekonomisindeki gelişme ve prodiktivite artışlarıyla paralel gitmesi ve kapitalist gelişmeyi (İster kapital Devlet elinde ve ister özel kişiler elinde toplansın) önlememesi gerekir. Böyle bir ölçü kullanılmadan işçilere Toplu Sözleşmelerle aşırı haklar tanımak veya bunu sağlayacak politik ve sosyal ortamlar yaratmak memleket için en büyük tehlikedir. Zaten bu yolla elde edilen ve ekonominin yüklenemiyeceği hadlere çıkan ücret zamları; fiat yükselişleri, yatırımların ve iş hacmının daralması veya Devlet gelirlerinin azalması gibi sebeplerle, işçinin aleyhine sonuç verdiği şüphesizdir.

Bugün, fiatların serbest olduğu iş kollarında, ekonomik bunalma yüzünden, Toplu Sözleşmelerle işçiye yapılan zamlar fiat artışlarıyla karşılanamamakta, yatırımlardan ve Devlete ödenecek vergilerden kesilmektedir.

Monopol fiatlarının hâkim olduğu iş kollarında ise, Toplu Sözleşmelerle işçinin sağladığı hakların karşılığı fazlasıyle fiatlara aksetmektedir. Karabük Demir-Çelik İşletmesi, işçilerine yapılan fazla ödemeleri karşılamak üzere, son günlerde çelik mamullerine yüzde 10 - 35 oranında zam yatığını misâl olarak gösterebiliriz. Kilosu 215 kuruş olan 0.75 saç, 75 kuruş fazlasıyle, 290 kuruşa yükselmiştir. Diğer mamullerde de buna yakın fiat ayarlanması yapılmıştır. Sadece bu zamlar dolayısıyle fakir halkın ihtiyaç maddesi olan soba boruları 6 liradan 7,5 liraya çıkmıştır.

Bir yandan işlerin ve halktaki satınalma gücünün gittikçe daralması ve peşin satışların azlığı ve öbür yandan kredisizlik ve faizlerin ağırlığı gibi sebepler yüzünden sanayicinin güçlükler içinde bunalması karşısında monopol fiatlarına yapılan zamlar, piyasada karşılanıp eritilememekte ve çeşitli diğer sebeplerle zaten şiddetlenen iktisadî kriz, daha da azgın hale gelmektedir. Bugün birçok iş kollarında ve işyerlerinde endişe verici çözülüşler beklendiği ve herhalde gelişme hızının genel olarak durduğu ve gerileme tehlikesinin başgösterdiği gizlenemez.

Toplu Sözleşme - Grev ve Lokavt Kanunu dolayısıyle, işçimizin birtakım haklar elde etmesi ve yaşama şartlarının birazcık olsun islâhı bütün Türk halkının özlediği birşeydir. Ancak işçi isteklerinin, henüz kalkınmakta olan fakir bir memlekette, işverenin karşılaştığı birçok güçlükleri çoğaltacak ve yenilemez hale sokacak bir yük olmaması da gerekir.

Yürürlükte olan kanun, işverenle işçi arasında sendikalar eliyle serbest görüşme ve sözleşme esasına dayanmaktadır. Anlaşma olursa, sözleşme imzalanır; olmazsa

grev veya lokavta gidiler. Kanun gereğince arada uzlaşma organları varsa da, bunların kararları tavsiye niteliğindedir; taraflar bunu dinlememek, grev veya lokavta gitmek hakkına mâliktirler. Bir işyerinde işçiler sendikaları vasıtasıyle yaptıkları aşırı isteklerinde direndikleri veya işverenin işçinin haklı isteklerini kabul etmediği durumlarda, kesin karara varacak bu kararla tarafları bağlıyacak bir organ kurulmamıştır. Bundan başka ekonominin gelişme hızı ve durumu, millî gelir ve halkın yaşama seviyesi, iş arzı gibi noktalar göz önüne alınarak isteklerin memleket, bölge ve iş koluna ait azamî hadlerinin tesbit edilmesi ve bunu kararlaştıracak yetkili organların teşkili de düşünülmemiştir. Yine yürürlükteki rejime göre gözönüne alınmayan noktalardan biri, yeni kurulan işyerlerini ve yeni işe başlayan ve kalifiye olmıyan işçilerin bir süre İş Kanunları kapsamı dışında bırakılması keyfiyetidir. Bu kategoriye girmek üzere, kamu hizmetleri gören veya devamlı zarar eden işletmelerde grev ve lokavt hakkının sınırlanması ve bunlar için ayrı bir rejim uygulanması düşünülmeliydi.

Kanunda beliren bu gedikler, birbuçuk yıllık tatbikatla büsbütün meydana çıkmıştır. Biz bunların tamamlanması ve bu suretle rejimin sarsıntısız ve devamlı şekilde yaşamasının sağlanması zamanının geldiğine inanmaktayız.

Bu bakımdan memleketimiz ve aynı zamanda iş ve işçi hayatı yönünden son derece önemli olan bu dâvayı, tarafsız bir açık oturumumuza konu yapmaya ve bütün cepheleriyle ele alıp tutulacak yol hakkında ortak bir sonuca varmak için bir denemede bulunmaya karar verdik.

Bu toplantıya tartışmacı olarak katılacak olanlara bu açıklamamızı daha önce yolladık ve kendilerinden, probleme gösterecekleri çözüm yolları varsa bunları daha evvel hazırlayıp bize yollamalarını rica ettik. Maksadımız bunlardan elimize geçenleri çoğaltıp diğer tartışmacılara açık oturumdan önce yollamaktır.

Bu açık oturumumuzun üç gün süreceğini tahmin ediyoruz. Daha kısa veya daha uzun olması konuşmalara bağlıdır. Birinci gün arkadaşlardan her biri yirmişer dakikayı geçmemek üzere görüşlerini açıklayacaklardır. İstiyenler bu zamana sığdıramıyacakları konuşmalarını yazılı olarak bize verirlerse, bunları da çoğaltır ve toplantıda bulunanlara dağıtırız.

Bir redaksiyon komitesi bu konuşulanları maddeleyecek, ortak ve aykırı fikirleri belirterek şematik bir özet yapacaktır. Bunu ikinci toplantıda tartışanlara dağıtacağız. İkinci toplantı bunlar üzerinde açık tartışmadır. Nihayet redaksiyon komitesi, bu tartışmaların ışığı altında sonuçları maddeleyecektir. Üçüncü gün bu maddeler görüşülecek, tartışılacak ve kabul veya red olunacaktır.

Açık oturumda varılan ve karara bağlanan sonuçların işçi ve işveren sendikaları ve basın vasıtasiyle hükûmete, parlâmento üyelerine, partilere duyurulması ve savunulması için çalışılacağına göre, bu toplantıların yolumuzu aydınlatma bakımından önemli fayda sağlayacağını ummaktayız.

Açık oturumda tartışılacak konu, özet olarak, şudur:

"İşçi isteklerine (ücret, çalışma şartları, sosyal yardımlar, v.s.) memleket, bölge ve iş kolu bakımından azamî hadler daha önce tespit edilmeden ve bazı anlaşmazlıklar grev ve lokavt'a gitmeden kesin karara bağlayarak çözecek yeni organlar kurulmadan, işçi ve işveren arasında serbest anlaşma, uzlaşma esasına ve bunu sağlamak için grev, lokavt haklarının kayıtsız şartsız kullanılmasına dayanan bugünkü rejimde bir reforma ihtiyaç var mıdır? Bugünkü rejim şartları altında kalkınma idealimizi gerçekleştirme mümkün müdür? Eğer bu rejimde bir reforma taraftarsanız ne yapmalıdır?"

Açık oturuma "Tartışmacı" olarak katılmaları için çağırılanlar

SENDİKALI İŞÇİLER :

Seyfi Demirsoy (Türk-İş Başkanı)
İsmail Topkar (Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi)
Ziya Hepbir (Petrol-İş Başkanı)
Bahir Ersoy (Teksif Başkanı)
Kemal Türkler (Maden-İş Başkanı)
Riza Kuvaş (Lâstik-İş Başkanı)

İŞVERENLER :

Şahap Kocatopçu (İşverenler Konfederasyon Başkanı)
İşverenler Konfederasyonu (İki kişi)
Hayri Baran
Nejat Eczacıbaşı
Koç topluluğu

İKTİSADİ KURUMLAR :

İstanbul Sanayi Odası Başkanı veya temsilcisi
İzmir Sanayi Odası Başkanı veya temsilcisi
Ankara Sanayi Odası Başkanı veya temsilcisi
İstanbul Ticaret Odası Başkanı veya temsilcisi
İstanbul Sanayi Odası Genel Sekreteri
İktisadî Araştırma Tesisi Başkanı veya temsilcisi

İLİM ADAMLARI :

Prof. Saduk Aren (Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi)
Prof. Melih Koçer (M.E. Bakanlığı Teknik Müsteşarı)
Dr. Metin Kutal (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Ferit Hakkı Sayman (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Orhan Tuna (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Cahit Talas (Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi)

KAMU SEKTÖRÜ :

Evren Ergun (Devlet Plânlama Teşkilâtı)
Dr. John D. Sacks (AID ve Plânlama)
Kemal Aybarsu (Sanayi Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı)
Azmi Fenercioğlu (Sanayi Bakanlığı Eğitim K. Baş.)
Nüvit Ataş (Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü)
Prof. Dr. Sıtkı Velicangil (Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü)

BİZ :

Ahmet Hamdi Başar (Açık Oturum yöneticisi)

Asî gençlik ve Esrarlı sigara

Dr. İlhami MASAR

BEN, gençliğin taşkınlıklarını hoş görürüm. Hudutlandırılmak şartiyle, bu onların tabiî hakkıdır. Gençler bünyelerindeki fazla enerjiyi sarfetmek mecburiyetindedirler ve onlar bizler gibi köşelerinde sükûnetle oturamazlar.

Yüksek tahsil gençliğinin belirli memleketlerde, mevcut rejimlerden hoşnutsuzluk göstermeleri ve fırsat buldukça bu hususu açığa vurmalarını da müsbet karşılamak lâzımdır. Gençlerin bu hareketleri insanlığı terakki yolunda ileri götüren bir âmil rolünü oynamaktadır.

Meselenin esası hakkında görüşümü bu suretle belirttikten sonra bu günkü mevzumuza geçelim.

Birleşmiş Milletlerin kurulmasını ta - kibeden devirde, üç sene kadar teşkilâtın "Uyuşturucu Maddeler" bürosunda memur olarak çalıştım ve bu maddelerin dünya içtimaî bünyesinde yaptığı tahribatı yakinen incelemek fırsatını buldum.

Mevzubahis maddeleri iki sınıfa ayırmak kâbildir:

1 — Afyon nebatının üsaresi, koko nebatının yaprakları, hind kenevirinin kurumuş çiçek tozları, kaba uyuşturucu maddelerdir. Bunlar yemeğe, içkiye karıştırılarak alınır veya tütün ile içilir. Koko yaprakları çiğnenir. Hepsi eski zamanlardanberi belirli memleketler halkı arasında kullanılagelmişlerdir.

2 — Haşhaşdan çıkarılan morfin ve eroin ile koka yaprağından istihsal olunan kokain kana zerk edilerek veya burna çekilerek kullanılır. Bunlar kimyevî prosedelerle elde edildikleri için pahalıdırlar ve daha ziyade gece hayatı yaşayan şehirliler tarafından kullanılırlar.

Bütün uyuşturucu maddelerin istihsal, ticaret ve istimali milletlerarası veya millî hususî teşkilâtın kontrolü altındadır. Ancak karaborsadan temin edilebilirler. Bunların müptelâları, çok yüksek fiatlar öderler.

Bu kontroldan en kolay kurtulabilen zehir, Hind kenevirinden istihsal edilen ve Amerikalıların Marinuhana, Avrupalıların Haşiş (Haşhaş değil) ve bizim esrar dediğimiz maddedir. Bu nebat yazları sıcak olan her memlekette, evlerin bahçelerinde bile yetiştirilebilir. Kenevirin çiçeklerinin kurutulması ve tütüne karıştırılarak içilmesi de basit bir şeydir. Nihayet esrarın fiatı da diğerleri gibi pek fahiş değildir.

İngilizlerin "Narcotics" dedikleri bu zehirlere müptelâ olanlar, bunlardan büyük zevk alırlar, güzel rüyalar görürler, kederlerini unuturlar. İptilâladan kurtulamazlar ve zamanla sıhhatleri bozularak çökerler, fakat etrafındakilere zarar vermezler.

Esrarı bu umumî kaidenin dışında bırakmak lâzımdır. Esrarlı sigara içen, eğer bir erkek ise bir şeyler yapmak, kendini göstermek, etrafındakilere çatmak ihtiyacını hisseder. Eğer bir kız ise cemiyetin vazettiği bağlardan ve namus telâkkilerinden kurtulmak ister ve çok kere yanında bulunan erkeğe kendisini teslim eder.

Bazan melek huylu bir delikanlı âdeta aklını kaybederek etrafına saldırmaya başlar. Bundan 20 sene evvel U.S.A. da Kansas City'de sevimli bir banka memurunun esrarlı bir sigara içtikten sonra sebepsiz yere dört kişiyi öldürmesi polis dosyalarına geçmiş bir vak'adır.

1948 senesinde Birleşmiş Milletler uyuşturucu maddeler bürosunda çalıştığım esnada bir gün Amerika'nın "Bureau of Narcotics" umum müdürü meşhur uzman Bay Anslinger bana telefon etti ve çok alâka çekici bir vak'a ile karşılaştık, hemen gel, dedi. Kalktım gittim.

Odada 18 - 20 yaşlarında bir lise talebesi oturuyordu ve etrafını almış olan alâkadarlara bülbül gibi durmadan başın-

Malûm ya, bende emeroit var !..

Parti Meclis Grubunda, Büyük Millet Meclisi ikinci başkanlığı için gizli seçim yapılıyordu. Oy puslalarını tasnif için çalışan dört komitenin etrafında adaylar merakla sayımı izliyorlardı. Hele adaylardan Celâl Yardımcı büsbütün telaşlıydı.

Bir arkadaşı takılmak için :

«— Nedir bu telâş? Üzülme, Yardımcı; seçiliyorsun,» dedi.

Yardımcı cevap verdi :

«— Ben ona üzülmüyorum. Malum ya, birader ,bende emoroit var; ondan böyleyim.»

Şaka eden arkadaşın yüzü hemen ciddileşti :

«— Yardımcı; sende emeroit olabilir, ama, bu bence nereden malum olsun?»

dan geçeni anlatıyor ve şöyle diyordu:

"Ben daima kızlardan çekinirdim, onlar da bana pek yaklaşmazlardı. Bir sene evveline kadar bir kız bile öpmemiştim. Bir gün bir adam bana bir kutu esrarlı sigara verdi ve kızlar ile bunu tecrübe et, dedi. O günden beri yanımda bu sigaraları taşıyorum. Kendimden emin olduğum için kız mektep arkadaşlarımı otomobilim ile gezmeye dâvet ediyorum, tenha bir yerde durarak kendilerine bir esrarlı sigara ikram ediyorum ve akabinde hiç bir zahmet çekmeden kendileri ile münasebette bulunuyorum. Şimdiye kadar bir kısmı bâkire olmak üzere 20 kadar kız ile münasebette bulundum."

Genç çocuğun anlattıklarını o gün dehşet içinde dinledim. O hikâyenin tesiri hâlâ üzerimdedir.

Meselenin esası hakkında bilgi sahibi olduğumdan, İstanbul'da son seneler zarfında göze çarpan asî gençlik tezahürlerini uzaktan takibetmekteyim. Akşamları içlerinde kendi masûm evlâtlarımız da bulunan bazı gençler köşe başlarında toplanıyorlar, şakalaşıyorlar, oyun oynuyorlar, fakat birdenbire azıyorlar, otomobil lâstiklerini patlatıyorlar ve sonra da gürültü ve münasebetsizlik yapmağa, kadınlara tecavüz etmeye başlıyorlar. Böyle vak'alar olduğu zaman gençlerin bir veya birkaçının içki yanında esrar da kullandıklarından emin olabiliriz. **Esrarlı sigara içmek,** Amerika ve Avrupa'da olduğu gibi **maalesef** bizde de **mektepli gençler arasında** gittikçe **teammüm etmektedir.** Bunun önüne geçmezsek mektebe giden kızlarımızın namusunu tehlikeye atarız. İngilterede motosikletli genç haydutların yaptığı gibi toplu halde oraya buraya taarruz edilmesine şahit oluruz. Bu gençlerden bazıları tevkif edildiği zaman ertesi sabah, böyle münasebetsizlikleri yapacak tabiatte insanlar olmadıkları görülmektedir. Çünkü genç, esrarın tesiri geçtikten sonra tekrar anasına, babasına itaatkâr bir çocuk olmuştur.

Oğullarının taşkınlıklarını gören veya melek huylu kızlarının geceyarısı evden kaçmalarına şahit olan ebeveynin, harekete geçmelerini tavsiye ederim; meselede gizlenecek şey yoktur. Bir kız gece evden kaçıyorsa bunu ana-babadan evvel bütün mahalle bilir.

Garplı memleketlerde, gençlik uygunsuzlukları diye tercüme edeceğim "Yuvenile Deliquency" vakalarıyla mücadele edecek teşkilât kurulmuştur. Bu teşkilâtın mekteplere kadar nufuz eden ajanları vardır. Esrar içen çocukları izlerler; bu gibi hususat ile uğraşan gençlik mahkemeleri mevcuttur. Bu mesele normal polis işi değildir. Gençler cezaya değil, nasihat ve terbiye edilmeye muhtaçtırlar. Biz de bir an evvel gençlik polisi teşkilâtını kurmak mecburiyetindeyiz, bu hususda Millî Eğitim Bakanlığının dikkat nazarını çekerim.

Yetişkin evlâtlara sahip olan ebeveyne de, çocuklarının, mektep saatleri dışında, başı boş dolaşmalarına mani olmaya çalışmalarını tavsiye ederim, bu da ancak, kulüplere ve sinemalara devam etmek, misafirliğe, iskambil oynamağa gitmekten bir az vazgeçip evlâtlariyle daha fazla meşgul olmak, onlar ile büyük insanlarmış gibi oturup uzun uzadıya konuşmakla mümkün olur.

BİZİM İÇİN ÖRNEK BİR EĞİTİM SİSTEMİ

Almanyada teknisyen ve mühendis nasıl yetişir?

Federal Almanya'da teknisyen ve mühendis yetiştirmek için uygulanan sistem, önce iş sahasında pratik çalışmak, başarı göstermek, sonra mekteplerde ve kurslarda nazarî eğitim görmektir. Bu sayede hem ehliyetli eleman yetişmekte, hem de işçi sınıfının önüne her türlü ileri kademelere yükselmek yolu açık tutulmaktadır. Milletlerarası Çalışma Bürosunun yayınladığı aylık «Revue International du Travail» den aktardığımız aşağıdaki etüd bizim için de örnek olması gereken bu çok dikkate değer sistemi ve uygulama tarzını izah etmektedir.

Yazan : Ervin KRAUSE

ALMAN anlayışına göre, kelimenin tam mânasıyla, teknisyenler mühendis değildirler; fakat, fonksiyonlarının bünyesi ve yetişmelerine göre, bu sınıfa bağlanmaları gerektirir. Bir müddetten beri teknisyenler mevzuu efkârı umumiyeyi işgal etmektedir. Bahusus ki, Almanya'nın, diplomalı veya diplomasız mühendislere olan ihtiyacı kadar, teknisyenlere de ihtiyacı vardır. Teknisyenlere ihtiyaç, yalnız tetkik bürolarında değil, aynı zamanda, rasyonel çalışma, makineleşme ve sanayiin otomasyonu arttığı nisbette kıymet kazanan, plânlama servislerinde de kendini göstermektedir. Dolayısıyla bu sektörlerde, atölye ve teşebbüsler hakkında geniş bir tecrübe ve uygun bir teknik yetiştirilmeye sahip, eski usta işçiler arasından, mütehassıslar seçmek gerekir.

Uygun yetiştirilme, bir senelik teknik tahsil veya üç senelik gece kurslarından ibarettir. Bazan, her iki şık da birleştirilebilir, ama, bunlarda istifade edebilmek için, birinci şık, usta işçi olarak en az iki sene çalışmış olmak lâzım; ikinci şık için de, üç sene gerekir. Üç veya üçbuçuk senelik çıraklık devresi de nazari itibara alınırsa, namzetlerin beş ilâ yedi yıllık bir yetişme ve çalışma faaliyetinden ancak sonra teknisyen olabildiği görülür. Böyle bir yetişme ve tecrübeye sahip olan bir teknisyenin, mühendisin yükünün büyük bir kısmını üzerine alabileceği aşikârdır. Böylelikle; mühendisin çalışması daha rasyonel olacağı gibi, mühendis kıtlığnı kısmen telâfi etmiş olur. Nihayet teknik yetişme, usta işçilere ilerleme imkânı gibi sosyal faideler de sağlamaktadır.

Teknisyenler, şu başlıca sektörlerde iş bulabilirler :

— Projeci, norm teknisyeni, alât ve ameliye projecisi, elektrik kablosu bağlanması v.s. nin proje hazırlanması;

— Meotların ayarlanması;

— İş hazırlanması ve plânlanması (ön hesap, saatla müddet kontrolu, zamanların tesbiti v.s.),

— İşletmeci muavini sıfatıyla, fabrika teknisyeni olarak, fabrikasyon,

— Teknik kontrolör, işletme kontrolörü v.s. sıfatla, işletme kontrolörlüğü,

— Bilhassa lâboratuvarlarda, malzeme kontrolü, kimya teknisyeni sıfatıyla, malzeme kontrolü,

Federal Alman Cumhuriyetinde, teknisyenlerin % 34'ü düplanma ve iş hazırlama servislerinde ve % 10 u fabrikalarda istihdam edilmektedir.

Otuzüç ayrı bölümde namzetleri yetiştiren ve senede takriben dokuz bin teknisyen yetiştiren, yaklaşık olarak yetmiş teknik okul mevcuttur. Bunların çoğu resmî müesseselerdir veya kazalara bağlıdır ve genel olarak meslek okullarına veya mühendis okullarına bağlıdır. Diğerleri ise, hususî müesseseler olup, ticaret veya sanayi odalarının himayesindedir. Sanayide de, ayrıca mühim miktarda öğrenci yetiştiren okul ve kurslar açmıştır.

Başta, kursların programları çok dağınıktır. Gerek kursların saat müddeti ve gerekse tedris olunan dersler bakımından. Fakat, yeni olarak sınırlı plânlar ihdas olunarak, usta işçiler ve mühendislere tatbik olunanlar gibi, mümkün mertebe derli toplu, teknik okulların hususiyetlerine uygun programlar ele alınmıştır. Bu sınırlı plânlar, evvelâ Bonn'da, Meslekî Yetiştirme Merkezi tarafından, makine inşaatiyle, yüksek cereyan ve telekominikasyonu (telli telsiz irtibat) yetiştirilmesinde kurulmuştur. Müddeti yakın olarak 1.500 saatlik olup, programları matematik, fizik, kimya, makine, teknis resim, malzeme bilimi, elektrik tekniği v.s. gibi ana mevzuları haizdir. Bunlara tekabül eden hususî bilgi gerektiren sahalar da var; meselâ yüksek cereyan tekniği, metroloji (ölçüler bilimi), elektrikli araçların imâli, transformatörler, elektrik tesisatları, idare ve ayarlama tekniği ve telekominikasyon gibi. Yetiştirme programının % 75'ini ana mevzular işgâl etmektedir. 1.500 saatlik mecmu teknisyen yetiştirme müddeti, mühendislerinkinin yanaşık olarak bir çeyreğini teşkil etmektedir.

DİPLOMASIZ MÜHENDİSLER

BİR mühendis mektebi mezunu olup, üniversite tahsili görmemiş (ki, buna diplomasız mühendis diyeceğiz) mühendis, ayarlama mühendisi, imâlat mühendisi ve nihayet işletme mühendisi sıfatıyla, tetkik bürolarla plânlama servislerinde her zaman iş bulabilmektedirler. Bu mühendislerin yarısı tetkik bürolarda, beşte biri işletme servislerinde ve yanaşık olarak onda biri idare ve satış kısımlarında ve bilhassa makine imalâtında çalışmaktadırlar. Elektronik için, nisbetler şudur : Tetkik büroları yanaşık olarak % 30; işletme (iş hazırlaması, gabarilerin ayarlanması, imalât, kontrol) % 18, plânlama % 17, idare ve satış % 13. Mühendis kıtlığını hakkıyla tesbit etmek zordur ama, büyük olduğu söylenebilir. Bir kaç yıl evvel, alâkalı Enstitü ve uzmanların, iktisadî mevzuata müstenid olan, verdikleri bilgiye göre 30 ilâ 40.000 mühendise ihtiyacı olduğu tahmin edilmiştir. Devlet müessesesi olarak ona bağlı yüz mühendis okulu var. Bunlar, bir çeyreği makine imalâtı ve bina, birazı elektronik ve kalanı dokuma ve muhtelif kollara dağılan 50.000 mühendis yetiştirmektedir. Makine imalâtıyla elektronikte yetişenler son zamanlarda artmıştır.

Mühendislere ait kurslar yirmialtı kola dağılmaktadır. (oniki makine imalâtı, elektronik dahil; beş bina ve artanı muhtelif). Bilhassa Alman Mühendisler Birliği ve mühendis yetiştirme millî komisyonunun desteklediği, mühendis okullarına daha sarih bir ünvanın verimesi ve mühendislik namını tevcih edebilmeleri için (hakikatte de kanun mühendislik ünvanını korumamaktadır), kuvvetli bir temayül mevcuttur. Bu ısrarlı temayül, aynı zamanda, bütün mühendis okullarını bir tüm olarak kabul edilmesiyle, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmasını talep etmektedir.

Son üç yıl zarfında, yirmi yeni mühendis okulu açılabilmiştir ama, bu da, ne mühendis ihtiyacını ne de, namzet talebe adedini karşılayabilmektedir. Bu hususta şunu da unutmamalı ki, bir mühendis okulunun bin öğrencisi için, lâboratuvar ve atölyelerdeki yerlerden maada, resim masaları başında, bunlara altı yüz altmış yer ayrılmalıdır. Yeni okulların yapımı veya mevcutların islâhı sırasında, ehemmiyetle üzerinde durulması gereken bir nokta da metodlar tekniği, uzay tekniği, fiziğe bağlı teknikler gibi yeni kolların kabulüdür.

Mühendis okullarının, halihazır programlar altı sömestirliktir : zamanın % 30'u ana mevzulara, % 50'si (makine imalâtı veya elektronik gibi) ihtisas kollarına ve % 20 si de çalışmaya, sosyal dâvalara, iktisat siyasetine ve umumî kültüre tahsis

Seyahat Notları

EFES'E ESEF!..

Geçen yıl Tarı vapuruyla Akdeniz'e yaptığımız gezi sırasında İzmir'den turistlere mahsus otobüsle kafile halinde Efes'e gitmiştik. Bu antik devrin şaheser şehrinin harabelerini hayranlıkla geziyorduk. Yanımızda ihtiyar bir emekli binbaşı da vardı.Bu binbaşının bilgisi kıt ve zekâsı da pek işlemez olduğu belliydi. Efes'i gezip bitirdikten sonra Binbaşı, bundan bir şey anlamadı:

"— Fakat burası çok harap, bakımsız bir yer... İzmir dururken niye buraya geldik?" dedi.

KIBRIS'A TAŞINAN KAYALÂR

Yine aynı gezide gemimiz Bodrum'la Marmaris arasını gündüz geçtiğinden kıyılardaki tabiî güzellikeri doya doya seyrediyorduk. Dağların yamaçları dimdik denize iniyordu. Sanki taş ocakları var da işlenmiş gibiydi. Takılmak için emekli Binbaşıya sorduk:

"— Haberiniz var mı Binbaşım? Şu gördüğünüz yerlerden Makarios kaya çıkartırıp Kıbrıs'a kaçırıyormuş!... Kayaları gemilerle Kıbrıs'a götürüyorlarmış. Makarios, Kıbrıs'ı büyültmek istiyormuş, diyorlar. Ne dersiniz?"

Binbaşı bu şakaya gülmedi. Ama gözünü kayalardan ayırmamıştı. Biraz sonra bize döndü, ciddî bir tavırla şunu dedi:

"— Zannetmem... Gösterdiğiniz yerden almamıştır. Orası çok yüksek. Bence (Daha aşağıdaki bir oyuğu göstererek) kayalar buradan çıkarılmıştır!..."

"— Bravo Binbaşım, çok akıllı adamsınız! Bak, biz bunu düşünememiştik!..."

olunmuştur. Maamafih, işletme mühendisi, zamanının dörtte üçünü beşerî dâvalara ayırmalıdır. Buna istinaden, Alman Prodüktivite Merkeziyle, çalışmanın ilmî yönlerini araştırma birliğinden müteşekkil bir karma komisyon, mühendis okullarının programına, çalışma dâvalarına müteallik unsurların tetkikinin de dahil edilmesini talep eden bir not yayınlamıştır. Teklif olunan ana plân şudur : insanı tanıma, çalışma kapasitesi, çalışmanın insana intibak ettirilmesi, iş güveni ve hıfzı-sıhhası, randıman ve ücret, işletme dahilindeki sosyal dâvalar, çalışma ve muhtelif konular, mühendis okullarının normal tedrisi meyanına gireceği gibi, ihtiyarî kurslarla da takviye edilebilecektir.

İstihsal tekniği öğretim mühendis okulu (1964 de Hamburg - Bergdorf'da küşad edilecektir), ayrı tip bir okul olacaktır. Ana mevzuatı, istihsal, iktisat siyaseti, işletmelerin idaresiyle, sosyal ilimler olacaktır.

Federal Alman Cumhuriyeti mühendis okuluna girebilmek için, orta okul diploması lâzımdır ki, bunun Fransada muadili brövedir. Ve lisenin ilk kısmının tasdiknamesi olarak kabul edilebilir. Bütün okullarda öğretim süresi altı haftadır. Öğretim programları, okulun hususî fonksiyonlarına göre değişir fakat, hepsi fizik ve tabiî ilimler (riyaziye, fizik, kimya) sahalarında, ana unsurların tetkikini haizdir. Ayrıca teknik bilgiler, geometri, makine tekniği makine kısımları tip, kalan üç sömestr de, teknik yetiştirilmenin kendisine hasredilerek, nihayet, mühendislik ünvanına hak kazanmak için, son bir imtihan mevzuubahistir. Dağınık bilgiler kazanmak mevzuubahis değildir, güdülen amaç, umumî bir anlam için elzem malumatı elde etmektir. Bu temel bilgiyi öğrenci, normal programı takip etmekle kazanamaz; bunun için şahsî gayret, enstitü ve lâboratuvarlardaki münakaşalar şarttır. Mühendis okullarının programları muayyen bir sahada bir ihti-

sası haiz değildir; öğrencilere, bilâhare, kendi sahalarında mütehassıs olabilmelerini temine matuftur. Hakikatte de bu, diplomasız mühendislerin yetiştirilmelerinde bir hususiyet teşkil etmektedir.

Bu yetiştirilme, takriben aynı süreli bir stajın, bir işletmede tatbiki ile takviye olunur ki, bu yetiştirilmenin aslî bir cephesini teşkil eder. Mühendis okulları, bilgilerini pratik sahalarda kullanmayı ve işletme ve atölyeler hakkında derin bir tecrübeye istinaden çalışma imkânına malik olmalarını sağlar. Dolayısıyla, öğrencilerin üç yıllık çıraklık veya nezaret altında iki sene staj gördükten sonra, yetiştirici kursları takip etmeleri istenmektedir. İlk tahsil görmüş ve üç veya üçbuçuk sene çıraklık etmiş öğrenciler, şahsî kabiliyetleri varsa, meslekî yetiştirici sınıfları takip etmeleri ve «teknik belge alıp, mühendis okullarına girmeye imkân bulurlar.

DİPLOMALI MÜHENDİSLER

GEREK tatbik edilen usul ve gerekse güdülen amaç itibarıyla, diplomalı mühendislerin yetiştirilmesi tamamiyle başkadır. Almanyada, 53.000 öğrenci yetiştiren, üniversite ayarında dokuz teknik okul mevcuttur. Öğrenci adedi bakımından ,vasati mevcut adedi, üst teknik okullarda, diplomasız mühendis okullarınınkine kıyasla çok fazladır.

Üst teknik okullar, rektörler tarafında idare edilmeleri ve diploma tevziine selâhiyettar olmalarıyla beraber, yalnız lise veya muadili diplomaya sahip olanları kabul etmeleri bakımından, üniversiteler ayarındadırlar. Üst teknik okullar, daha ziyade ilmî bir bilgi sağlamaya, yani daha teorik bir tedrisat tatbik etmeye çalıştığından, daha az amelî (Altı ay veya bir senelik) bir tecrübe aramaktadır. Maamafih, öğrenci, kabul olunmadan önce, nezaret altında altı aylık bir staj görmesi de şarttır. Meselâ. makine imâlatında, bu çıraklık devresinin bir kısmı demirhanede, bir kalıp atölyesinde, bir dökümhenede, torna ve freze ile kaynak atölyelerinde staj görmeyi gerektirmektedir. Tabii, bu kısa devreli stajlar, mevzuuabahis şahsa, diplomasız mühendisten beklenen üç senelik çıraklığın temin ettiği tecrübeyi veremez. Öğrencilerin çoğu, mühendislik tahsillerinden evvel, usta işçi çıraklığını tercih etmektedir ama bu kaide değildir. Yani, teknik yetiştirilme, genel olarak, asgari sekiz sömestr sürmektedir. Üstelik, diplomanın temini, ancak on veya daha fazla sömestr takip etmektedir. Diplomasız mühendisler için mevzuubahis hususiyetlerin çoğu, üst teknik okullara da şamildir; talebe namzet adedi mühhal yerlere nazaran fazla olduğundan, bazı okullar kabu adedini tahdit etmiştir. İkiye bir olan diplomasız mühendis okul mezunlarının nisbeti, üst teknik okulunkinden bire üç veya bire dörde yükselmesi gerekir. Zira unutulmamalı ki Almanya'nın diplomalı mühendislere büyük bir ihtiyacı vardır.

Bu üst teknik okulların ve bunlara bağlı fakültelerin (mimar, bina, makine imalâtı, elektrik tekniği, maden ocakları, demir sanayii) öğretim programları, okullar arasında pek farklı değildir. Genel olarak, fizik ve tabii ilimler ve teknik sahalarda ana bilimi temin edebilecek şekilde tanzim edilmiş ilk kısmı, her öğrencinin seçtiği kolun hususiyetlerine göre uygulanmış ikinci kısım takip eder.

Meselâ, Eks-La-Şapel teknik okulu, imalât sahasında, şu konuları ele almıştır:

1 — Isı ve enerji istihsal makineleri,
2 — Hararet,
3 — İmalât usulleri,
4 — Otomobil tekniği,
5 — Demiryolu vasıtaları,
6 — Usullerin ayarlanması,
7 — Dokuma,
8 — Deniz inşayesi,
9 — Hava,
10 — Ziraî makine imâli,
11 — Reaktörler tekniği,
12 — Çalışmanın ilmî tetkikleri,

Burada da keza, öğrenciye, bilâhare ihtisasını yapacağı kol hakkında umumî bir bilgi temini güdülmektedir.

Şunu da zikretmek gerekir ki, bazı üst teknik okullar iktisat mühendisleri yetiş-

Yazımızın çokluğundan bu sayıya giremiyen yazıların sahiplerinden özür dileriz.

tirmektedir; kursların yarısı makine imalâtları (elektrik tekniği) ve yarısı iktisat siyasetiyle teşebbüs işletmeciliğine hasredilmektedir. Keza, Münih üst teknik okulu 955 den beri, ilâveten, iki senelik ve iktisat mühendislik ünvanını temine matuf kurslar ihdas etmiştir. Bu kusr dört yola ayrılmıştır: iktisat teorisi, işletme idaresi teorisi, ticaret hukuku ve çalışmanın ilmî yönlerinden tetkiki. Bu kurs, bilhassa, müstakbel işveren ve işletme idarecilerine hitap etmektedir.

Dünya Ticaret Kalkınma Konferansı nasıl toplandı ve biz ne yaptık?

SAYIN Mahmut Seyda'yı çok kimse tanır; Senelerce Ticaret Bakanlığında titiz ve dürüst çalışmasıyla arkadaşları ve iş sahipleri arasında saygı kazanmış; uzun süre Dış Ticaret Dairesi Başkanlığı ve Müsteşarlık etmiş; şimdi de Odalar Birliği Başmüşaviri olarak hizmetinden özel sektörün bu en güçlü organını faydalandırmakta bulunmuş bir aydın kişimizdir. Bu yıl 23 Marttan 16 Hazirana kadar, Cenevre'de toplanan Dünya Ticaret ve Kalkınma konferansına Odalar Birliği delegesi olarak katıldığından, İktisadî Aramalar Tesisinin Ekim başında İstanbul Sanayi Odası salonunda yaptığı aylık klüp toplantısında, bu Konferans hakkında ilginç bilgiler vermiştir.

Cenevre'de toplanan son konferans Dünya iktisat ve ticaret konferanslarının dördüncüsüdür. İkisi iki Dünya Savaşı arasında, ikisi de bu savaşlardan sonra olmuştur. Birinci konferans 1927 de Cenevre'de, ikincisi 1933 de Londra'da, üçüncüsü 1947 48 de Havana'da toplanmıştı. Daha çok Birleşik Milletler'deki az gelişmiş memleketlerin baskısıyla toplanan bu sonuncu konferansa, 120 kadar memleketi temsil eden 1721 kişi katılmıştır. Türkiye'yi temsil eden heyette de ilgili Bakanlıklarla Plânlama Teşkilâtının ve Odalar Birliğinin temsilcileri bulunuyordu.

Sayın Mahmut Seyda konferansın nasıl hazırlandığı ve nasıl çalıştığı hakkında bilgi verdi; ve sonunda da Odalar Birliğine sunduğu 39 sayfalık bir raporu istiyenlere dağıttı. *Yayınlanmaması gerektiğini* söylediği bu rapor, verdiği konferansın bir miktar genişlemiş şekliydi. Bundan öğrendiğimize göre, bizim Heyet, konferansın toplanmasından 6 ay evvel kurulmuş ve Memlekette çalışmıya başlamış; konferansın toplantı halinde olduğu aylar içinde de Cenevre'de çalışmalarına devam etmiştir. Yine bu *yayınlanması gereken* rapordan öğrendiğimize göre, katılan memleketlerin delegeleri konferansta çeşitli vazifelere seçilmiş oldukları halde, bizden bir tek kişi dahi ne Başkanlık divanında, ne de Komisyonlarda ödev almamış, almaya çağırılmamıştır. Başkanlığa Mısır delegesi, Birinci Başkan Yardımcılığ ve Raportörlüğüne de Lübnan delegesi seçilmiştir. Diğer 27 Başkan Vekilleri arasında da bizimkilerden kimse bulunmamaktadır. Konferansda beş komisyon kurulmuştur. Bu komisyonların başkan, başkan yardımcısı ve raportör olarak getirilenlerin arasına da karışmıya, Heyetimiz üyelerinin nezaketleri veya işlerinin çokluğu mani olmuştur.

Dördüncü Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansında az gelişmiş memleketler ağır basmışlar; ticaretlerinin gelişmesi ve kalkınmalarının hızlandırılması için ortak tekliflerde bulunmuşlar, ve 75 ler adı verilen bir grup teşkil etmişlerdir. *Yayınlanması arzulanmıyan* raporda, çeşitli memleketlerin görüşleri ve teklifleri konferansa sunulmuş olduğu ve bizim delegelerimizin bunları not etmekle meşgul oldukları, az gelişmiş memleketler arasında bulunmamıza rağmen, konferansta bu durumumuzu gizlemeyi tercih ettikleri anlaşılıyor. Hükümetimizin direktifiyle tutulduğuna şüphe olmıyan bu taktik neticesi, delegelerimizin de konferansta susmuş olmaları tabiî karşılanmalıdır. Az gelişmiş memleketler cephesiyle birlikte değil, çok gelişmiş memleketlerle birlikte oy kullanarak ta, durumumuzu açıklamama maharetini göstermiş olduklarından dolayı, Heyetimiz ayrıca kutlanmalıdır. İşlerini kimseye duyurmadan çalışmayı seven sayın Mahmut Seyda'nın bu raporun yayınlanmamasını özellikle istemesi de pek sebepsiz ve mânasız olmadığı anlaşılıyor.

İktisadî Araştırmalar Tesisleri aylık kulüp toplantısında az fakat seçkin bir dinleyici huzurunda konuşan sayın Mahmut Seyda, verdiği bu konferansta, titiz ve dikkatli araştırma yapan ve ne söyler ve yazarsa mutlaka doğru olduğuna inanılan

bir kişi olarak kazandığı ünü biraz sarsmıştır. Verdiği bilgi ve rakkamlardan bazıları gerçeklere uymadığı, konferansın sonunda kendisine hatırlatılıp dikkati çekilince, bu şöhretini ne pahasına olursa olsun, korumak için, söyledikleri yanlış bilgi ve rakamlarda direnmiştir.

Türkiye'de ilk kambiyo kontrolunun 1932 de konduğu, buğday fiyatlarının 1932 de düştüğü ve 1929 da Konya Borsasında 4 kuruş olduğu, 1933 Londra Para Konferansında altın esasından ayrılmıya yalnız Amerikalıların oyun bozmalarının sebep olduğu gibi, belki konferansta ele aldığı konu bakımından önemsiz, bazı noktalarda sayın Mahmut Seyda'nın kendisine yakışan titizlikle yeniden inceleme yapmasını dileriz.

Orta Sınıf Araştırmaları Milletlerarası Kongresi

İstanbul'da Belediye Sarayında 30 Eylûl - 2 Ekim arası Ortasınıf Araştırmaları Milletlerarası Enstitüsünün yıllık kongresi toplanmıştır. Kongreye Sanayi Bakanı sayın Muammer Erten başkanlık etmiş ve ilk açılış günü bir konuşma yaparak Hükûmetin ortasınıfa verdiği önemi açıklamıştır. Son gün de sayın Bakan konu üzerinde geniş bilgi veren ve belirli görüşleri aksettiren bir rapor okumuştur. Açılış günü Ankara milletvekili ve eski Ticaret Bakanı Prof. Muhlis Ete de Türkiye Ekonomi Kurumu adına kongreyi selâmlıyan bir söylev vermiştir.

ORTASINIF Araştırmaları Milletlerarası Enstitüsü her ne kadar oldukça eski bir geçmişe sahipse de, Türkiye'de ilk defa bu mezvuda bir kongre toplamaktadır. Ortasınıf, bugün, Batı Avrupa Memleketlerinde bir muvazene unsuru olduğunu ispat etmiştir. Ve bu itibarla da, ve bilhassa II. Dünya Harbinden sonra, bu memleketlerde dağınık gayretler sarfederek semeresiz çalışmakta olan Ortasınıf mensupları gayretlerini birleştirmek suretiyle, insan haysiyetiyle bağdaşacak bir standarda ulaşmak istemektedir.

Ortasınıf tabirinin tatmin edici bir tarifi henüz yapılamamıştır. Enstitü Başkanı Roger Millot'nun "XX. yüzyıl medeniyetinde Ortasınıf" adlı eserinde dediği gibi, "kendisini Ortasınıf addeden herkes Ortasınıftır". Bugünkü anlayışa göre esnaf, sanatkârlar, küçük sanat erbabı, müstakil çalışan işçiler, aile tarım teşebbüsleri, serbest meslek erbabı, kadrolar, ortasınıftır. Ortasınıf tabirinden maksat orta halli vatandaşlar değil, kendi gayretlerinin semeresini doğrudan doğruya istihsal eden vatandaşlardır.

Ortasınıf Araştırmaları Milletlerarası Enstitüsü, 1903 senesinde Belçika Sanayi ve Çalışma Nezaretinde daire reisi Bay Hoctor Lambrecht'in gayretleri neticesinde, 2 ve 3 Eylül 1903 tarihinde Stuttgart şehrinde yapılan toplantı sonunda kurulmuştur.

İlk teşekkülü anından itibaren enstitü, bütün alakâlı mevzuat ve doktrinleri toplamış ve bunları üyelerinin tetkikine tahsis etmiştir.

İki Harp enstitüsü için hakiki bir yıkım olmuş ve 1948 tarihinde enstitü yeniden faaliyete geçtiği zaman bu, adeta yeni-

Akıllılık !..

Bir siyasî tutuklu, cezaevinde yatağına saplanmış; hastalığının müthiş ıztırabıyla pençeleşiyor. Bu durumuyla cezaevinde kalırsa, hayatı tehlikede... Meşruten tahliyesi için tam teşekküllü bir hastahanede muayene ediliyor. Doktorlar soruyorlar :

«— Bu hastalık ne zamandan beri başladı ?»

«— Tam otuz beş senedir bu dert yakamı bırakmıyor.»

Doğrusu hastalığın başlangıcı o kadar eski değildi. On on beş senedir ara sıra onu yoklardı. Fakat «tutuklu olduğumdan beri başladı», yahut, on on beş senedir çekerim, ama şimdi cezaevinde büsbütün azıttı, dese doktorlar «Yeni bir şeydir, gelir geçer» diyecek'lerinden korkmuştu. Onun için :

«— Tam otuz beş senedir. Bu dert yakamı bırakmıyor» diye durumunu büyültmek akıllılığını gösterdi!.

Fakat doktorlar, o kadar akıllı kişiler olmadığından, verdikleri raporda «Meşruten tahliye ile otuş beş senelik bu kronik hastalıktan tutuklunun şifayap olmayacağı» mütalâasında bulunmuşlar ve bundan dolayı da isteğini red etmişlerdi.

den bir doğuş olmuştu. Enstitü bu neticeyi bilhassa Belçikalı Baron Fernand von Ackere ve Paul Lacoste'un gayretlerine borçludur.

1951 senesinde değiştirilen Enstitü Nizamnamesine göre, teşekkülün gayesi: a) Ortasınıfı ilgilendiren meseleleri tetkik etmek; b) Ortasınıfı ilgilendirecek nitelikte olan her türlü malûmatı ve ikazları milletlerarası çapta yapmak; c) Ortasınıfı milletlerarası teşekküllerde temsil etmektir. Bugün enstitüye Hollanda, Belçika, Almanya, Fransa, Lüksenburg, İtalya, İsviçre, Avusturya ve İspanya, Türkiye âzadır. Bénélux memleketlerinde birer ortasınıf nezareti kurulmuştur. Diğer memleketlerde umum müdürlükler veya komiteler mevcuttur. Türkiye'de münferit âzalar vardır.

İstanbul kongresinin umumî teması: Ortasınıf içinde işbirliğidir. Bu umumî temanın yanı sıra Türkiye namına İstanbul Ticaret Odası "Gelişmekte olan memleketler ve Ortasınıfın teşekkülü" mevzuulu bir "travail" sunmuştur. Bu çalışma Oda mütehassıslarından Halil Nadaroğlu tarafından kaleme alınmıştır. Fransa Halk Bankaları reisi ve umum müdürü Bay Yves Malécot "Ortasınıflarla bankaların münasebetlerinin geleceği" mevzulu bir rapor vermiştir.

Bugünkü iktisadî dünyanın en mühim meselelerinden biri, productivité meseleleridir. Enstitü bu meseleyi birçok toplantılarında çok etraflı olarak tetkik etmiştir. Büyük sermayeli müesseseler, gerek teşkilâtlarının genişliği ve gerekse sermaye ve kredi imkânları ile productivité'lerini artırmak imkânlarını kolaylıkla temin etmektedirler. Halbuki, ortasınıf, bilhassa ferdî ve şahsî çalışmalara dayandığından imkânları da — sermayesinin azlığı nisbetinde - çok daha dar olduğundan productivité'sini artırabilmek için başka çarelere başvurmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu çarelerden başkası, işbirliğidir. İşte İstanbul kongresi bu mevzuu gerek perakende ticarette, gerek zıraatte, gerekse esnafta, serbest mesleklerde, sanayiide ve personel kadrolarında ele almıştır.

İstanbul kongresine gelen yabancılar 50 - 55 civarındadır. Türkiye'den iştirâk, bu rakamın üstündedir.

Bugün ortasınıfa düşen vazife, ferdlere azamî gelişme ve serbesti imkânlarını temin etmektir. İktisadî istiklâl bu kapıyı açan anahtardır. İstanbul Kongresi de bu imkânlardan birini tetkik etmiştir.

Fikir âleminden çizgiler

Az gelişmiş ekonomiler

FİKİR hayatımızın ümit verici bir olayı, son zamanlarda Türkiye'de sosyal ve ekonomik problemlerin ve kalkınma dâvasının çok gelişmiş memleketlerdeki yollardan birini tutarak çözülemiyeceği gerçeğinin anlaşılmıya başlamış olmasıdır. Daha düne kadar böyle bir düşünce ortaya atan ve Türkiye'nin kendine özgü dâvaları olduğunu söyliyen adama : "İlmi bilmiyen cahil" veya "İlmi uyduran gafil" derlerdi.

1929 Dünya buhranı patlak verdiği zaman, bu buhranın kapitalist cemiyetlere mahsus piyasa buhranlarından biri olduğu kanısı her yerde hâkimdi. Bizim Adam Smit ekonomistleri, üniversitede, Mektebi Mülkiyede (Şimdi Siyasal Bilgiler Fakültesi) ders veren iktisat ve maliye hocaları böyle söyliyorlardı. İlmin sesine herkes gibi başımızda bulunanlar da inanmışlardı. Dünya buhranı çıktı diye bir telâştır bizi almıştı. Tam kalkınmıya, biraz kendimizi toparlamaya başladığımız sırada bu felâket başımıza gelmişti! Şimdi hemen duraklamalı, buhran geçinceye kadar bekleyerek bu felâketi atlatmalıydık!

Halbuki patlak veren Dünya buhranı bir piyasa buhranı değil, bir rejim buhranıydı. Ondokuzuncu Asra damgasını vuran ve bir kısım dünya milletlerine saadet getiren liberal kapitalizm çöküyordu. Bu buhran öyle birkaç ay, birkaç yıl içinde gelip geçen piyasa krizlerinden değildi. Çöken rejim yerine dünyaya saadet getirecek yeni bir rejim kuruluncaya kadar, bu buhran çeşitli şekiller alarak sürüp gidecekti. Buhranlar, harpler, ihtilâller birbirini kovalayacak; karanlık ve ümitsiz günler yaşanacak; buhran rejimleri doğarak mücadelelerini yapacak, sonunda eski yıkılan rejimle buhran rejimleri arasında bir sentez kurulabilirse, dünya, yepyeni fikirler etrafında yeni bir medeniyet düzenine girecek, olmazsa kıyamet kopacak ve medeniyet çökecekti.

Ama ne olursa olsun, bu buhran, sanayileşmiş ileri kapitalist cemiyetlere özgü bir olaydı. Bizimle hiçbir ilgisi yoktu. Hatta, bizim için bir saadet devrinin açılması demekti. Çünkü liberal kapitalizm devrinin kurbanı bir memleket olarak biz, ancak bu devirde kalkınabilir; sanayileşir ve kendi dâvalarımızı çözebilirdik.

Bu fikri 1930 da ortaya atan ve savunan bir yazarımıza karşı ilim âlemimizin verdiği hüküm şu oldu:

"— Bu adam iktisadı bilmiyor, uyduruyor!"

Aradan seneler geçti. Fakat, Türkiye'nin ne liberal ve ne de sosyalist bir düzeyde kalkınamıyacağı, mutlak kendine özgü ve az gelişmiş memleketlere model olacak yepyeni bir rejim içinde kalkınmasını yapabileceğini, tembel bir Şarklı zihniyetiyle Garpten körü körüne taklit ettiğimiz ilmin, rejimin dünya görüşünün bize aslâ uymayacağını söyliyen her fikre aydın çevrelerimiz, ilim adamlarımız, politikacılarımız hiç yüz vermemekte devam ettiler; ve bunları savunanları kötülediler.

Eğemen olan, hayatımızda etki yapan yalnız ve yalnız Garp ilmi, Garp görüşüydü. Liberalizm yapamıyorsak, sosyalizm yapardık. Garbın yolu buydu. Diktatörlüğü kaldırmalı ve Garp milletlerini saadete götüren demokrasi rejimini kayıtsız şartsız kabul etmeliydik. Evet, kayıtsız şartsız, hürriyet!... Yine aramızda: **"Hürriyet ve demokraside de kendimize ve şartlara göre yepyeni ve Garptekinden farklı bir anlayışa ihtiyacımız vardır,"** diyenler çıkınca, âlimi, politikacısı, idarecisiyle bütün aydın çevreler sözbirliği ederek bu gibilerin üzerine çullanmaktaydılar:

"— Sizi gidi cahiller, sizi gidi hainler; hürriyet ve demokrasi düşmanları; diktatörcüler, faşistler, komünistler..."

Türkiye'nin Cumhuriyetten son yıllara kadar fikir ve politika hayatındaki durumu ve tutumu bundan ibaretti. 1945 de

çok partili rejime bundan dolayı girdik. 1950 de iktidara gelenler bu fikre dayandılar. 1950 den sonra muhalefet partilerinin tek bayrağı bundan ibaretti. 1956 da Demokrat Partinin içinden kopan ve hürriyet bayrağını ellerine alarak memlekette yeni bir ümit ışığı gibi parlıyan Hürriyet Partisinin ideolojisi yalnız ve yalnız bu fikirdi. Nihayet 27 Mayıs 1960 da ihtilâl, bunun için yapıldı ve 1961 Anayasası, Garbın bu sarsılmaz ve Allah sözü gibi gerçek olduğuna inandığımız görüşünün istediği hürriyet ve demokrasi rejimini kurdu.

Medeniyet âlemine ters yoldan ulaşmıya çalışıyorduk. Kendi kendimizi aldatıyor, ve birbirimizi yiyip duruyorduk. Ama telâş beyhudeydi. Tarih, yolunu çizmiş, kader de hükmünü vermişti; Türkiye'yi bu ters yoldan, bu kaderin çizgisinden Atatürk bile ayıramamıştı. Nerede kaldı, birkaç cılız ve her yerde boğulan ses kulaklarda akisler yapacak; dinlenecek ve artık bu Garbın esiri, Şarkın çocuğu Türk fikir âlemi uyanacak; gidişe artık bir "Dur" diyecekti?

Fakat Garp uyanırsa? Ya orada ilmin bir gaflet, bir hata içinde olduğu anlaşılarak yepyeni bir ilim görüşü doğarsa? Ya az gelişmiş memleketlerin Garbın tuttuğu yollardan herhangi birini (Liberalizm olsun sosyalizm olsun) tutamıyacaklarını, mutlaka kendilerine özgü bambaşka, yepyeni bir yola muhtaç olduklarını söylerlerse?

Eh; o zaman iş değişir. Böyle bir fikir, bize Garpten gelirse ona inanırız. O zaman bizim ilim adamımız da İngiliz, Amerikalı, Alman, Fransız (Daha aşağı inemezler, Hintli, Lübnanlı, Mısırlı, Nijeryalı, Meksikalı, filân bizde sökmez) ilim adamlarını tanık göstererek, Türkiye'nin yeni bir ilim ve dünya görüşüne dayanarak kalkınabileceğini söylemiye başlarlar. Hattâ kendilerine cesaret geleceğinden, artık Garplı ilim adamlarının ismini bile ağızlarına almadan, sanki zengin bilgi hazinelerinden bağışlıyorlarmış gibi, etrafa inciler dökmekte ve fetva vermekte birbirleriyle yarış ederler.

Hamdolsun, Garp uyandı ve bunları söylemiye başladı da, biraz kendimize gelmiye, hakikat yolunu uzaktan olsun görmiye imkân bulduk. Fakat dikkatle izlemeye değer bir nokta, bu uyanışın sol eğilimli aydınlarda belirmesidir. Son zamanlarda fikir değeri olan yazıların bu eğilimli aydınlar kaleminden çıkması ve diğer kampta olanların ise kapitalizmi, ücretli askerleri gibi modası geçmiş silâhlarla kurusıkı atışlar yaparak savunur gözükmeleri, hayli mânalı olsa gerektir. Sol eğilimli aylık Eylem dergisindeki yazılar, bu mânalı gerçeğe güzel bir örnek teşkil eder.

EYLEM dergisinin Ekim sayısında Aslan Başer Kafaoğlu, "Az gelişmiş ekonomiler" hakkında bir etüd yayınlamıya başlamıştır. Yazar, aynı derginin 5 ve 6 ncı sayılarında kısaltarak dokunduğu bu konuyu birkaç uzun makale içinde genişleteceğini belirttikten sonra, ünlü İsveç bilgini Gunar Myrdal'ın yakınmasına katılarak şunları söyliyor:

"Savaştan, hatta 1950 lerden önce dünyadaki ekonomistler, sadece endüstrileşmiş dar bir dünyanın dertlerini ve problemlerini incelemekle yetinmişlerdir. Hattâ az gelişmiş ülkelerde okutulan ekonomi ve maliye derslerinde de bu tarzda uyulduğunu söylemek hiç de hatalı değildir. Ekonomi öğretimi görürken hep endüstri toplumlarına ait problemler üzerinde çalıştığımızı, 1950 den önce ekonomi ve maliye dersleri okuyanlar benim gibi hatırlarlar."

Garp ilminin ancak kendi cemiyetlerine ait ve onların da belirli bir tarih dönemindeki olaylarına bağlı ve bu cemiyetler gibi maddeci, sömürücü insanlık ve ahlâk dışı bir şey olduğunu söyliyebilmemiz için, bir İsveçli ilim adamının 1959 da ikinci baskısı yapılan "International Ekonomy. Problems and prespects" adlı bir kitap yazmış olması gerekmiştir. Yine Garbın sömürgesi ve yarı sömürgesi olarak asırlarca uygarlık halkasının dışında bırakılan ve bugün, gururları sarsılmasın diye, kendilerine "az gelişmiş memleketler" adı takılan köle milletlerin artık uyandıklarını ve Garbın dayandığı sömürücü, bencil liberal kapitalizm rejiminin yıkılması sonucunu verecek bir devrim uğruna ayaklanacaklarını, fikir âlemimize kabul ettirebilmek için, Amerikalı ekonomist Stephan Enke'nin

1963 de "Economic Of Development" eserini yazıp yayınlaması gerekmiştir. Saygı değer Aslan Başer Kafaoğlu, bundan yirmi üç sene evvel, kendisi henüz Siyasal Bilgilerde öğrenci bile değilken, bir Türk yazarının Marksizmi eliştirdiği sırada "Marks Liberal kapitalist rejimi çöküntüye götürecek farklılaşmayı Garp toplumun ulusal çerçevesi içinde görmüş; halbuki asıl çökürtücü farklılaşma, dünya çapında başgöstermişti" dediğini şimdi okusa ve fakat Amerikan ekonomist de 1963 de bu kitabı yazmamış olsaydı şüphesiz bu Türk yazarına Mark'ı tenkit ettiği için, dinine hücum eden adam gibi kızar, çatardı.

Bereket versin ki bu Amerikalı Ekonomist şunları yazmıştır: **"Beklenen devrim, az gelişmiş dünyada görünen kaynaşmayı yaratıyor ve bu yeni davranışlar gözden kaçmasına imkân bulunmıyan yeni bir politik kuvvettir."** Yalnız Enke değil, yine bir Amerikan Ekonomisti H. W. Singer, yazdığı için **Marksist analizin ulusal plânda değil, ancak uluslararası plânda** doğru olduğunu şimdi sol eğilimli bir Türk yazarı söyliyebilmektedir.

Yalnız bunları değil, daha basit ve çoklarının bildiği gerçekleri bile ifade edebilmemiz için yine Garplı bilim adamlarına gözümüzü çevirmemiz gerekmiştir: Az gelişmiş memleketlerde işçilerin sayısının ulusal nufusa oranının çok az olduğunu, meselâ Hindistan'da bunun yüzde 5 den ibaret bulunduğunu ancak "Toward A self-Rebiont Economy" yi okuyarak öğrenmemiz gerekmiştir! Halbuki az gelişmiş memleketlerin başında ve kalkınmalarına önderlik etme durumunda olan Türkiye'mizde Amerikalı, İsveçli ilim adamlarının ancak şimdi görüp bir yeni yargıya varmıya çalıştıkları olaylar, gözümüzün önünde akıp gitmiş ve biz bunları Garpteki akımlara göre bir yola çevirmek için uğraşıp durmuşuz!

Ne olursa olsun, kırk senedir, hattâ yüz küsur senedir gözümüzü Garba çevirerek oradan ilim, rejim, ahlâk, âdet ne varsa hepsini körü körüne alıp taklit etme yolundan, şimdi kurtulmak çabasının belirmesini, yeni fikir akımlarının ve yeni bir ilim ve dünya görüşünün bizde de doğmıya başlamasını memnunlukla kaydetmek isteriz. Sol eğilimli yazarlarımızdan sayın Aslan Başer Kafaoğlu'nun, Eylem dergisinde başlıyan etüdünü bu bakımdan dikkatle izlemiye değer bulmaktayız.

ANCAK yazarın Amerikalı, İsveçli ilim adamlarının söylediklerine dayanmadan kendi görüşüne göre vardığı yargılarda çokca yanılgılara düştüğü görülmektedir. Etüdünü incelediğimiz birinci kısımda, toprak ağalarının endüstrileşmiye karşı olduğunu, Batıda endüstri devriminin Feodala ait toprakların fakir köylülere dağıtılması ile başladığını belirtirken, Garplı bir yazarın kitabına kaynak gösteremiyeceği bir iddia ortaya atmıştır. Tarihî gerçekler bu iddianın tamamen aksidir: İngiltere'de ve Almanya'da endüstrileşme toprak ağalarının eseridir. Oralarda büyük arazi sahipleri, sanayi devrimi başladıktan sonra endüstrinin kurucusu oldular. Lortlar, Baronlar, Vonlar torunları hâlâ büyük endüstrinin başındadırlar. Bizde bile buna örnekler gösterilebilir. Batıda endüstri devriminin, toprakları fakir köylülere dağıtmakla başlamış olduğu iddiası ise tamamen tarihî realitelere aykırıdır ve toprak reformu ile endüstri devrimi arasında sebep ve netice bağlantıları bile olsa, yazarın iddiası tamamen tersine belirdiği görülür.

Saygı değer yazar, az gelişmiş memleketlerde "Bürokratlar" sınıfının toprak ağaları ve aracı tüccarla yaptığı koalisyon hakkındaki tahlillerinde vardığı sübjektif yargıları neden bir Garp kaynağıyla desteklemediğini kavramak güç olmasa gerektir. Bu yargıların kendi toplumumuzda akıp giden olayların incelenmesinden doğduğuna örnek verilemiyeceğine ve Garpten de destek bulamıyacağına göre, salt bir iddia olarak ortaya atılmasından başka çare olmadığı kolayca anlaşılır.

Az gelişmiş ekonomiler hakkında sayın Kafaoğlu'nun yayınlanacak diğer yazılarında, kısaca eliştirdiğimiz bu noktalar üzerinde bir aydınlığa kavuşacağımızı umar, her ne olursa olsun, bu memleketlerin kendilerine özgü meseleleri olduğu görüşüne bir Türk yazarının katılmış olmasını memnunlukla karşılarız.

İsrail'den bir dost geldi

İSRAİL İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Histadrut) Genel Sekreteri Alaron Becker, yanında bu Teşkilât dış münasebetler bölümü şefi Zeev Levin olduğu halde geçen Ekim başında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun dâvetlisi olarak memleketimizi ziyaret etti. Ankara'da ve İstanbul'da sendikacılarımızla tanışarak dostça görüştü. Bu iki misafirin şerefine Türkiye Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası tarafından 4 Ekim Pazar günü Liman lokantasında kokteyl verildi.

İsrail'de İşçi Sendikaları Konfederasyonu 1920 de kurulmuştur. Bu Konfederasyon, yalnız işçileri teşkilâtlandırmak ve onların işveren karşısındaki haklarını korumak için uğraşmaz. Hatta onun bu vazifesi ikinci plâna atılmış ve gittikçe lüzumsuz duruma bile girmiştir. Çünkü işçilerin meslekî organları olan Histadrut, İsrail'de endüstri, tarım ve diğer iş kollarında en büyük yatırım yapan, işletmeler kurup idare eden, yâni işçiyi sermayedar ve işveren olarak kendi işine sahip kılan kudretli bir iktisadî ve malî bünyeye mâliktir. Endüstrinin yarıdan fazlası onun elindedir. Tarım alanındaki durumu daha da kuvvetlidir. Bu suretle İsrail'de yepyeni bir sosyal kapitalizm doğmuştur. İşletmelerde hisse senetleri işçinin elinde olan ve çalışanla çalıştıranı kâr ve zararla doğrudan doğruya birbirine bağlıyan bir kapitalizm kurulmuştur. Bu kapitalizm, kalkınmakta olan birçok memleketler gibi bizim de önemle izleme ve değerlendirmeye çalışmamız gereken bir sistemdir. Bununla beraber İsrail, doğrudan doğruya özel teşebbüs ve sermayeye karşı hiç bir politika gütmediğinden, yatırımların yarıya yakın diğer kısmı da özel kişiler ve şirketler tarafından yapılmıştır .Sermayenin çoğunluğu işçi sendikalarının veya özel kişilerin elinde olması herhangi bir ayırım konusu olmadığından, İsrail'de özel sektör de rahat ve geniş bir çalışma sahası bulabilmektedir.

Histadrut'un aynı zamanda politik durumu da çok önemlidir. Bu Teşkilâtın Genel Sekreteri Başbakan kadar ve hatta bazı bakımlardan ondan üstün nufuz sahibidir. Başbakan toplumun siyasî örgüsünün, Konfederasyon Genel Sekteteri de iktisadî örgünün başıdır. Bu durumuyla parlâmentoda ve Hükûmet üzerinde etkisi çok kuvvetlidir. Bu suretle İsrail, eski ileri kapitalist memleketlerin, yaşayan emrivakiler ve tezatlar yüzünden, bir türlü kuramadıkları çift örgülü ve dengeli toplum düzenini, kendi şartlarına uygun şekliyle meydana getirmeyi başarmış ve dünyaya yepyeni bir örnek vermiştir.

İsrail nufusu bakımından henüz Türkiye'nin onda biri kadar bile değildir. Toprak varlığı ise yirmide birinden azdır. Buna rağmen İşçi Sendikaları Konfederasyonuna yazılı üye adedi 650 bindir. Bizim Konfederasyonumuzun henüz bunun yarısı kadar üye toplayabilmiş olduğunu ve Sigortaya kayıtlı işçinin bile daha Histadrut'a kayıtlı işçi sayısına ulaşamadığını gözönüne getirirsek, bu dost memleketteki işçi durumunun önemini daha iyi anlamış oluruz. Bu küçük memleket, en güç tabiî ve beşerî şartlar altında, bütün güçlükleri yenerek bir avuç çölde yeni bir medeniyet yuvası, bir dünya cenneti yaratmıştır. Memleketimizi ziyaret ederek üç gün işçilerimiz ve sendikacılarımız arasında yaşıyan sayın misafirlerimiz şerefine verilen kokteylde, İsrail İşçi Konfederasyonunun Türk meslekdaşlarına yapacakları bazı hizmetler olduğu belirtilmiştir. Sayın Bay Berker, konuşmasında, "İleri memleketlerden gelen maddî yatırımlara gücümüz yetmez. Ama biz size, hiç bir karşılık beklemeden tecrübelerimizi ve dostluğumuzu veriyoruz," demiştir.

Bu sözler, kalbten gelen coşkun alkışlarla karşılandı.

Yakında Türk-İş tarafından 40 kadar sendikacımız, Hitadrut'un dâvetlisi olarak İsrail'e gidecek ve yapılan bu dostça yardım ve tekliften faydalanacaktır.

24 Temmuz'da İşçi Bayramı mı, yoksa matem mi yapmalı?

Kemal SÜLKER

— Ahmet DÜNDAR'a cevap —

24 TEMMUZ 1963 günü Resmî Gazete'de iki kanun yayınlandı. Biri Sendikalar Kanunu, öteki de Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu. Türk-İş, bu günü işçi bayramı olarak kabul etti. Türkiye İşçi Partisi de "Matem" günü olsun dedi.

Acaba, 24 Temmuzu "işçi bayramı" saymalı mı, saymamalı mı?

24 Temmuzu Bayram sayanların görüşüne göre: **"Batı dünyası işçisinin bir asır kadar önce uzun, karanlık ve kanlı mücadelerden sonra erdiği bu haklar, memleketimizde sendikacılığın doğuşundan 17 yıl sonra Türk işçisine tanınmıştır. Batının geçirdiği kötü merhaleleri geçirmemek suretiyle."** (Türk-İş dergisi, sayı 17, Temmuz 1964).

24 Temmuzu, bizim gibi, bir protesto ve yeni bir mücadele başlangıcı sayanlara göre:

"Türk işçisini nüfus ve hâkimiyeti altında tutmak isteyenlerin İşçi Bayramı olarak ilân ettikleri 24 Temmuzu, biz bir protesto günü olarak kabul ediyoruz. Çünkü Anayasadaki işçi hakları, grev hakkı, toplu sözleşme hakkı, sendikalar kurma hakkı gibi temel haklar. Sendikalar Kanunu ile, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu ile 24 Temmuzda sınırlanmıştır. Çünkü 24 Temmuzda Anayasaya aykırı olarak işveren lokavtla da donatılmış, ona işçiyi ailesiyle birlikte işsizliğe, açlığa mahkûm edebilme yetkisi verilmiştir. (Türkiye İşçi Partisi'nin 24 Temmuz 1964 bildirisi)

Barış Dünyası'nda Ahmet Dündar bu konuyu eleştirmiş ve birçok hatalara düşmüştür. (Barış Dünyası, Sayı 28, Eylûl 1964). Yazar, Türkiye İşçi Partisi'nin bildirisine çatarak şu görüşleri ileri sürüyor:

"İşçi hareketleri, her ileri memlekette olduğu gibi bizde de, meslekî organlar olan sendikalar dışında ve üstünde siyasî partiler şeklinde iktidarı hedef tutan teşekküllerle de kuvvetleneceği şüphesizdir. Ancak, bu memleketlerde hareketin getirdiği seyir, önce sade işçi ücretleri ve çalışma şartları üzerinde mücadele eden sendikalizmin geliştiği, daha sonra sendikalara dayanan işçi partilerinin kurulduğudur. İşçiler parlâmentoda seslerini duyurmak ve dâvalarını savunmak için başka siyasî partilerin desteğini kazanmaya çalışmışlar, sonra kendileri partiler kurmuşlardır."

Kitapları karıştırıyor, gazete koleksiyonlarına bakıyor ve hafızamızı yokluyoruz. Görüyoruz ve anlıyoruz ki:

Türkiye'de işçiler önce ücretleri ve çalışma şartları için teşkilât kurmuşlardır. 1871 de Ameleperver Cemiyeti, 1895 te Amele-î Osmanî Cemiyeti ve 1907 de sendikaları gösterebiliriz. Ve anlıyoruz ki, Türk-İş dergisinde belirtildiği gibi, sendikacılığın doğuşu 17 yıl değil, 57 yıl öncedir. Ve işçiler ücretleri ve çalışma şartları için 1872 denberi grev yapagelmiştir. Bu arada kurucuları arasında işçilerin de bulunduğu çeşitli siyasî partiler kurulmuş ve bu partilerle bazı sendikalar arasında görüş birliğinin varlığı da görülmüştür. İşçiler, Parlâmentoda seslerini duyurabilmek maksadı ile bir zamanlar C.H.P. ye yaklaşmış, bir süre sonra D.P.ye akın etmiş, bir ara bütün partilerin gösterdikleri adaylar içindeki işçileri desteklemek ve bu suretle Parlâmentoda seslerini duyuracak milletvekili bulabilmek gayretine kapılmışlardır. "İşçi adayları destekleme komitesi" bunun için kurulmuştur.

Bütün bu çabalar işçi dâvalarının Parlâmentoda savunulması sonucunu vermemiştir. Sonunda memleketimizde ilk defa bütün kurucuları yalnız sendikacı olan

Türkiye İşçi Partisi 1961 de işçiler tarafından kurulmuştur.

Bunlar belirtiyor ki, ileri memleketlerde olagelen gelişme Türkiye'de de görülmüştür. Fakat Ahmet Dündar, mutlaka Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu aleyhinde bulunmak arzusundadır ve diyor ki:

"Bizde Türkiye İşçi Partisi adıyla kurulan siyasî teşekkül, bu normal gelişme seyrine aykırıdır. Ve Garpta olduğu gibi sendikaların politika alanında sözcülüğünü yapmaktan ziyade, yöneticilerinin belirli politik görüşlerini sendikalara empoze etmek ve onları kalkınma hâlinde olan Türkiyemizde işverenlerle anlaşma yolunda uzaklaştırmak maksadını gütmektedir."

Bir partiyi sendikacılar, ama yalnız sendikacılar kurar, sonra aydınlarla işbirliği yapar ve Parti gelişir. İşçi - Aydın işbirliğini sürdürmek için de ana tüzüğüne bir madde koyar ve Parti organlarında görev alacakların yarısının işçilerden olmasını öngörür. İki genel sekreterinden birisini işçilerden seçer. Bir yazar çıkar, bütün bunları bilmemezlikten gelir ve **"bu parti, yöneticilerinin belli politik görüşlerini sendikalara empoze etmek maksadını gütmektedir,"** der.

Bilmem, insafın o yerde nâmı var mı?

Sonra; bu yazarın, parti yöneticileri kalkınma halinde olan Türkiyemizde işverenlerle anlaşma ve uzlaşma yolundan uzaklaştırmak maksadını güdüyor, diyebilmesi için belgelere dayanması, örnek göstermesi gerekmez mi? Ahmet Dündar, bu ihtiyacı da duymadan iftira etmekten sakınmıyor...

Ahmet Dündar vehim içinde iftiralarını devam ettiriyor:

"İşçi Partisi, bayram günü olarak 24 Temmuzu değil, 1 Mayısın tanınması özlemindedir," diyor. Bunu nereden çıkarıyor? 1 Mayıstan söz etmek, tarihî bir gerçeğe değinmek başka şeydir, bir tarihî olayın aynen Türkiyede cereyanını istemek başka şeydir. Ama, Ahmet Dündar, T.İ.P. sine **iftira etmekten zevk duyanlardandır.** Onun için de, elinde tek belge ve tek tanık olmadan şöyle diyebiliyor:

"Türkiye İşçi Partisi yöneticileri sendikaları işverenlerle anlaşma ve uzlaşma yolundan uzaklaştırmak maksadını gütmektedir."

Oysa biz ne demişiz?

24 Temmuz, Türk işçisini, işverenin nüfuz ve hâkimiyeti altında tutmak isteyenlerin bayramıdır, demişiz. Bu cümleden, Türkiye İşçi Partisi "işverenler Türk işçisinin nufuz ve hâkimiyeti altına girmelidir" dediği anlamı çıkarılabilir mi?

Peki, ne işçi, işverenin, ne de işveren, işçinin nüfuz ve hâkimiyeti "altına" girmese de eşit haklarla, eşit ölçüde söz ve karar sahibi olsalar, bütün sosyal sınıflar arasında gerçek bir denge kurulsa kötü mü?

Ahmet Dündar'ın lokavt hakkındaki fikir ve bilgileri de parlak.

Lokavt nasıl yasaklanır? diye hayret ediyor; sonra da "bir işverenin işini bırakıp çekilmesi kanunlarla yasak hâle konamaz, tek başına bir insanın bir işten çekilmesi de tabiî haklarındandır. Anayasalarda bunu tanımaya lüzum yoktur," diyor.

1 — Yeni Anayasayda gerekçe bölümün de lokavt sözü geçer. Lokavtın sosyal bir

8032 No.lu Sokak Lâmbası

Kartal Kazasının Orhantepe Kooperatif mahallesinde 8032 direk No. lu bir sokak lâmbası vardır. Bu lâmba iki senedir yanmaz. Kartal Belediyesine müracaat ederim. Belediye reisimiz kıymetli ve faal bir zattır, emir verir, Kadıköy'den elektrik ekibi gelir. Yeni lâmba takar, gider ve lâmba bir saat sonra yine söner.

Bu vaziyet 10 - 15 kerre tekerrür etmiştir. Her seferinde mektubumda, direk tellerinde veya duyda bir kontakt olması muhtemel olduğunu ve merdivenli bir ekip gelip telleri muayene etmesi lâzım geldiğini yazarım.

Ekip gelir, lâmbayı değiştirir. Muayeneye lüzum yok der, gider. Lâmba bir saat sonar yine söner.

Karanlıkta düşüp bir gün ayağımı kıracağım. Sonra kimi dava edeyim. Vazifesini hep baştan savma yapan elektrik ekibini mi?

Dr. İlhami MASAR

hak olmadığı belirtilir ve neticede yalnız greve hak olarak yer verilir. Sonra da işverenlerin hakları kanunla düzenlenir, denmekle yetinilir. Bu bakımdan Anayasada lokavt hakkı yoktur.

2 — Anayasaya dayanılarak çıkarılan 275 sayılı kanun lokavtı sınırlamış da değildir.

3 — Grev hakkının verilmesi üzerine, esasen var olan lokavt hakkının sınırlanması yoluna gidilmemiştir.

Görüldüğü gibi, yeni Anayasada lokavt hakkı tanınmamıştır. Tanınmayan bir hak, bir başka kanunla düzenlenemez.

Ahmet Dündar'ın bir önemli keşfi daha var:

"Topluca işçilerin işlerini bırakmaları Garp memleketlerinde yakın zamanlara kadar yasaktı. Bunu yapanlar çok ağır cezalara çarptırılmaktaydı," diyor.

İşçilerin, işlerini topluca bırakmaları (yâni grev) Garp memleketlerinde, hem de yakın zamanlara kadar nasıl yasak olabilir? Bilgilerimizi tazeleyelim:

Kuzey İngilterede 1842 de grev olmuş. 1873 de İspanyada Kralı istifaya zorlamak için gayet büyük çapta grev yapılmış, 1891 de Belçikada, öncekileri gölgede bırakan grevler görülmüş.

Teşkilât kurma hakkı ile beraber grev hakkı da doğmuş. Bu hak 1824 te Büyük Britanya'da, 1869 da Almanyada, 1884 te Fransa'da tanınmış. Bırakınız grevin fiilen yasaklanmasını, hatıra gelmesi bile güç.

Ahmet Dündar'ın yazısına yine bakalım ve şu bilgilere göz atalım:

"Hiç bir memlekette işverenin fabrikasını kapaması ve işi bırakması suç olarak kabul edilmemiştir... Grev hakkının var oluşu, işverenin işyerini kapama hakkının, şüphesiz kanunların sınırladığı şekillerde, var oluşuna bağlıdır. Liberal düzen bir tarafın eline silâh verip, karşı tarafın elini kolunu bağlayan düzenlerden tamamen farklı bir şeydir. Hakları kullanmakta eşitlik ilk şarttır."

Lokavtın bu kadar mantık dışı tarifi olamaz sanırız.

O halde 274 ve 275 sayılı kanunların çıkarıldığı 24 Temmuz günü ne yapmalı?

İşçilere Anayasada tanılan hakları kısıtlayan ve işverene yeni haklar veren, grev yapmayı güçleştiren, grev hakkının kullanılması sırasında işverenin grevi tesirsiz hâle getirmesine fırsat verecek işlemez hükümlerle dolu bulunan ve bir mahkûmiyet sonunda işçi liderlerini sendika saflarından uzaklaştıran kanunlar çıkarıldı diye bayram mı yapalım? Bu sınırlanmış ve ortadan kaldırılmış hakları elde etmek için yeni bir mücadeleye mi başlayalım? Liberal düzenin kime silâh verdiği, kimin elini kolunu bağladığı meydanda.

Bunun için biz, 24 Temmuz gününü bayram sayanlardan değiliz. O günün, er geç, bilinçli sendikacıların protestolarıyla karşılanması ve Anayasa haklarının savunulma günü olarak bilinmesi uzak değildir.

Bu cevaptan sonra Ahmet Dündar'ın kanatını değiştireceğini umarız.

(YAZI KURULUMUZUN CEVABI)

YUKARIKİ yazıyı koymayabilirdik. Türkiye İşçi Partisinin propagandasını yapmıya mecbur değiliz. Fakat, Türkiye İşçi Partisi ve Maden-İş Sendikası yöneticilerinden olan yazarın da mektubunda belirttiği gibi, sütunlarımızı bize karşı olan fikirlere bile açık tutmaktayız. Bunun dışında İşçi Sendikacılığımızın mâkul ve vatansever yolunu kesmiye çalışan bazı saldırışların ne çürük temellere dayandığını açıkça belirtmesi bakımından, bu ayzıyı ibret çekici bulduk. Bundan dolayı sayın Kemal Sülker'in yazısını, esas fikir dışında gördüğümüz, birkaç pasajı atlayarak, yayınladık.

24 Temmuzu Türk-İş, işçiler bayramı ilân ettiği halde, yazarın bağlı olduğu akım ve onu temsile çalışan Türkiye İşçi Partisi matem günü olarak kabul etti. Demek, Türk işçisi o gün, Sünniler ve Şiîler gibi, ikiye bölünmüş olacaklar: Bir taraf Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu çıktı diye sevinip bayram yaparlarken, öbür taraf göğüslerini, bağırlarını döğecekler ve hüngür hüngür ağlayarak matem yapacaklar!

Türkiye'de işçi hareketleri, aşırı istekler ve durmadan çıkarılan iş anlaşmazlıkları ve girişilen grevler dolayısıyla, tehlikeli bir yatakta akmıya başlamıştır. Bunu vatansever, iş haklarını sonuna kadar savunmıya ve korumaya kararlı çoğunluk teşkil eden sendikacılarımız bütün güçleriyle

önlemiye çalışıyorlar. İşçi arasında fesat tohumlarını yayarak onları ayaklandırmıya ve bağladıkları doğru yoldan çevirmiye çalışanların karşısındayız. Tehlike her zaman tehlikedir. Demagojilerin tutabileceği bir otam, siyasî ve ekonomik buhranları yenememek yüzünden, hazırlanmaktadır.

Memleketin böyle bir karanlığa, içinden bir türlü kurtulamıyacağı bir çukura yuvarlanmaması için hazırlıklı ve tetikte bulunmak lâzımdır. Bu tehlikeyi önlemek için en etkili vasıta, fikir tartışmasıdır. Sade demagojiler, yuvarlak lâflar, ortada egemenlik eder ve fikir susarsa kimsenin gücü tehlikeye karşı gelmiye yetmez. Bu bakımdan, bizim uyarıcı yazımıza karşı verilen yukarıki cevabı, bir fikir tartışmasına vesile verdiği için, memnunlukla karşıladık.

Yazarın, başka memleketlerde ve Türkiye'deki işçi hareketleri hakkında bilginç gözükmek gayretiyle yazdıkları üzerinde durmıyacağız. Ancak bu gayretinin boşa gittiğini belirtmekten de kendimizi alamıyacağız. Türkiye'de işçi sendikalarının 1871 de başladığını, 1872 denberi grev yapılageldiğini, işçilerin kurucuları arasında bulunduğu çeşitli siyasî partiler kurulduğunu söylerken, sayın yazar, meslek ve ideal yoldaşı olan Lâstik-İş Sendikası Genel Sekreteri Kemal Ayan'ı mı yalanlamak istiyor? Çünkü sonuncu zat, geçen sayımızda çıkan yazısında, Türkiye'de sermayedarların grev siz, zorlamasız uzun bir hayat sürdüklerini, ne sendika ve ne de grev olmadığını iddia etmişti.

Türkiye'deki işçi hareketlerinin daha önce olmuş veya olmamış bulunmasının hiç önemi yoktur. Çünkü bu hareketler, modern ekonomik münasebetlere girişmiş, yâni sanayileşmiş memleketlere özgü bir şeydir. Türkiye'de sanayileşme yeni başlamış, bundan dolayı sendikacılık ve işçi hareketleri de yeni doğmuştur.

Fakat yazarın, bizi yalanlamak için, ileri sanayi memleketlerinden örnekler getirmiye kalkışmasını, doğrusu şaşırtıcı bir cesaret olarak karşıladık. Batıda işçilerin ilk zamanlarda sendika ve grev haklarının bile olmadığını, bu hareketlerin suç sayıldığını yazmıştık. Yazar, yanlışımızı, yüzümüze vurmak için, İngiltere'de ilk grevin 1842 de, İspanya'da 1873, Belkiça'da 1891 de olduğunu söyliyor. Ama arkasından hemen şunu ekliyor: "Teşkilât kurma hakkı ile beraber grev hakkı da doğmuştur. Bu hak 1824 de Büyük Britanya'da 1869 da Almanya'da, 1884 de Fransa'da tanınmıştır."

Sayın yazar, niye bilginç gözükmek için, böyle birbirini hemen arkasından yalanlıyan inciler savurmıya lüzum görüyor? Sendika kurma ve grev yapma hakkının İngiltere'de ancak 1824 de, diğer memleketlerde daha sonra verildiğini söylemekle bizi doğrulamış olmuyor mu? Halbuki kulaktan dolma olduğu anlaşılan bu bilgiler de yanlıştır. Hem savunduğumuz dâvanın belgeleri olduğu ve hem de sayın Kemal Sülker'in kültür varlığına bir şey ekliyebileceği için İngiltere'deki sendika ve grev hareketlerini birkaç satır içinde kısaltarak bildirelim:

İngiltere'de uzun zamanlar sendika kurmak yasaktı. Sendikaya giren veya greve kalkan her işçi üç ay hapis cezasına çarptırılıyordu. Fakat otoriteler bununla yetinmiyorlar; daha müthiş silâhlarla sendikacılığa karşı geliyorlardı. Sendikalar kanun dışı sayıldığından, gizli ve karanlık maksatlar güttükleri, komplo hazırladıkları iddiasıyla bu işe girişenler en az iki yıl hapis cezası yiyorlardı. 1810 da Times gazetesi mürettipleri bu ceza ile mahkûm edilmişlerdi. İngiliz kamu oyu, henüz sanayileşmiye ve kalkınmıya başlıyan İngiltere'de grevlerle işlerin durmasına karşı olduğundan, bu suçu işliyenlere hâkimler başka kanunlara dayanarak ağır cezalar da verebiliyorlardı.

İngiltere'de sendika kurmak hakkı, yazarın belirttiği gibi, 1824 de tanındı. Fakat bu, sendikalara tüzel kişilik vermiyor; sadece onları kanun dışı olmaktan kurtarıyordu. Sendikaların tüzel kişilik kazanması ve bir dernek olarak tanınması bu tarihten tam 50 sene sonra olmuştur. Bununla beraber 1824 de verilen bu sınırlı hak bir sene sonra, yâni 1825 de kaldırıldı. Sebebi, işçi sendikalarının başına geçen ve parlak vaadlarla işçileri peşlerinde sürükliyen birtakım ihtilâlcı kimselerin yarattıkları havaydı. Birçok yerlerde iş anlaşmazlıkları, grevler olmıya başlamış ve henüz kalkınma halinde olan İngiltere halkı işçi-

nin aleyhine dönmüştü. Bunun üzerine 1825 de çıkan bir kanunla sendikalar yeniden kanun dışı bırakılmışlardı.

Bundan sonra sendikaların uzun süren maskeli çalışma devri başladı. Hayır cemiyeti kalıbına girdiler. Buna rağmen tüzel kişilik hakkı tanınmamıştı. Sendikacılığın İngiltere'de tanınması 1871 de olmuştur. Fakat ceza kanununda yapılan değişiklikler dolayısıyla, sendikalar suç işlemek için kurulmuş teşekküller gibi takibata uğrayabilmekteydiler. Mahkemeler tertiplenen grevler dolayısıyla işverenin zarar ve ziyanını sendikaların tazmin etmesine karar verebiliyordu. Ancak 1875 de muhafazakâr parti iktidarı kaybedip, liberaller işbaşına geçince, sendikalara serbestlik tanındı.

Sendikacılığın kaynağı olan İngiltere'de bu hareketin gösterdiği gelişmeyi incelemek, bizim için çok ders verici olur. Orada da şimdi bizde olduğu gibi, sendikalar ve işçi hareketleri ikiye bölünmüştü: Bir taraf boyuna iş anlaşmazlıkları ve grevlere başvuruyor; diğer bir akım ise her zaman anlaşma ve uzlaşma ve çok zorda kalmayınca greve gitmeme yönünü tutuyordu. İngiliz işçisinin ve İngiliz halkının sağ duyusu sayesinde bu birinci akım, azçok pahalıya malolmakla beraber, etkisiz hale kondu. İşçi, kendisini parlak vaadlarla sürüklemiye çalışan bu ihtilâlcı akıma kapılırsa, elde ettiği grev ve sendika hakkından da yoksun olacağını sezmekte, aynı zamanda bir İngiliz olarak memleketini ve milletini düşünmiye mecbur olduğunu bilmekteydi. Sermayedarların kendisini sömür-

düğü ve bunun için işçilerin sermayedar yerine geçip fabrikalar kurup işletmesi gerekçesiyle, meşhur insancı sosyalist Robert Owen'in öncülüğü ile girişilen başarısız denemeden sonra ise, İngiliz işçileri ırklarına has soğukkanlılığı ve ileri düşünürlüğüyle bugün dünyaya örnek olacak bir sendikacılık yaratmış oldu.

Anlaşmazlığa ve greve gitmek, hele başlangıçta, işçi hareketlerine vurulacak en büyük darbedir. Bunun işçiye ne yakın ne uzun vadeli hiç bir faydası olamaz. Ekonomisi henüz gelişmekte olan, üretimi yetersiz, büyük çoğunluk teşkil eden köylüsü fakir, devlet makinasını idare eden memur sınıfı kıt kanaat geçinecek halde ve işsizi de tümen tümen çok olan memleketimizde, işçinin birdenbire refaha kavuşmasına imkân yoktur. Kalkınma için mutlaka mahrumiyetlere katlanmak gerekir. Memlekette dişimizden tırnağımızdan artırıp yatırım yapmıya mecburuz. Kârlı olan işletmelerin kârını işçi ücretine zam diye elinden alır, onu devlete vergi veremiyecek ve yatırım yapamayacak duruma sokarsak bu devletin masraflarını kim verecek, yatırımları kim yapacak?

Ücret artışlarının mutlaka prodiktivite ile birlikte olması, fakat prodiktivitenin hepsini değil, mümkün olduğu kadar az kısmını kapsaması lâzım. Gerisi kâr şeklinde sermaye ve iş sahibinde kalmalıdır. Sermayedar devlet ise kâr onda kalacaktır. Kâr özel şahıslara ait ise, devlet vergi şeklinde bunun büyükçe bir kısmını alacak, gerisi de ya yatırımlara veya harcamalara ayrılacaktır. Kârların, dış seyahatlara ve masraflara akması veya dışa kaçırılması halleri müstesna, bol bol harcanması bile yatırımdır. Varsın zenginler büyük köşkler, parklar yapsınlar, kotralar kullansınlar, avuç dolusu para harcasınlar. Bunlar yatırıma gidiyor veya onu besliyor demektir. Ama, bütün zenginler kazanıyor da hep onlar harcıyor, fakir fukara sefalet içinde yaşıyorsa o zaman dâva başkadır. Çok kazanıp lüks yapanlar, didinip kazanarak ancak yaşayabilen veya orta halde kendini ayakta tutabilen ve bazan da yıkılıp perişan olan özel sektör müteşebbisleri ve iş adamları arasında binde bir bile değildir. Spor-Totoda 13 bilen ve bu yüzden yüzbinler kazananlar bu piyangoya katılanlar arasında nisbet, kazanç işinde de aşağı yukarı aynıdır. Eğer 13 kazananların elinden parasını alırsanız, Spor-Toto bile ortadan kalkar.

Şunu açıkça belirtmek isteriz ki, Toplu Sözleşme - Grev ve Lokavt Kanunu hâkim olan espriyi zararlı ve hiç olmazsa dâvanın çözümü için yeterli bulmamaktayız. Bu konudaki görüşlerimizi ayrıca bildiriyoruz.

Şimdilik sayın Kemal Sülker'in yazısında belirttiği bazı noktaları kısaca cevaplamakla yetineceğiz:

1 — İşverenle işçinin eşit haklara sahip olması mümkün değildir. Eşit hak, ancak eşit yükümlük ve ödev karşılığıdır. Bir işe sermaye koyan, riski göze alan adamla onun malı olan işte çalışanın hakları eşit değildir. Ve doğrusu böyle bir hak tanınsa bu daha çok işçinin aleyhine olur. Ama bu konu bilim adamları arasında ayrıca konuşulacak tartışılacak bir meseledir.

2 — Türkiye İşçi Partisinin politik görüşü, bizim anladığımız gibi değilmiş. Bunu sizin söylemeniz bir mâna ifade etmez. Herhalde bu partinin ideolokları, liderleri olacak. Onlar konuşsun!

3 — Lokavt hakkının tabiî haklardan olup olmadığı, hukuk ilminin konusudur. Türkiye İşçi Partisi genel başkanı hukuk doçenti Mehmet Ali Aybar bu konuda sustuğuna göre, bu görüşü ilmî açıdan savunmıya yanaşmıyor demektir.

Son söz olarak, yazımıza cevap veren sayın Kemal Sülker'e, fikir tartışmalarına yakışan bir uslûp kullanmasını, çirkin isnat ve saldırışlarla karşısındaki yenmiye çalışmamasını tavsiye ederiz.

Sosyal kapitalizm ve akisleri

Ömer Cevdet TÜRKMENELİ

DEVLET sermayedarlığı, serbest sermaye ile çatışma halinde bulunduğu müddetçe, ekonomi alanında ve hiç bir yönde düzelmemize, ilkelerin gerçekleşmesine imkân yoktur.

Her sahada yarım eğilimlerden vaz geçmek (özellikle ekonomi rejiminde) zorundayız. Tam devletçi, yahut ta tam liberalist yönlerden birini seçmeliyiz.

Bugünkü durumumuzla yönümüz çıkmazdır. Komünizmden daha korkunç sonuçlar doğabilir. «Yarım hekim candan, yarım imam ise dinden eder.» atasözü fehvasınca, yarımcılıktan silkinip, bütünlüğe yönelmekle dertlerimize çare bulabileceğimiz kanısındayım.

Bugünkü tutum ve güdümümüzde, meşru yollardan, bilim, aşırı çabaya dayanan sermaye birikmesini malî mevzuatı önlemektedir. Bu birikim, daha çok, kapıkulu iktidarının bilgisizlik, tecrübesizlik, sorumsuzluğu yüzünden, iç politikadaki alışkanlıkların etkisinde bazan iltizamî olarak bırakılan açık kapılardan olmaktadır. Toplum ve Hazine aleyhine edinilmiş varlıklar temelsiz, şişirilmiş çocuk balonlarına benzer. Kuşaktan kuşağa aktarılmış servetlerin Memleketimizde görülmemesi bu acı durumu teyit etmektedir. Bugünkü vergilendirme üsülümüz, nispetleri, meşru yoldan sermaye birikmesini engellemektedir. İdare, finansal ve ekonomik güdüm, iç ve dış politikamız, rejim, bizi bugünkü zor duruma düşürmüştür.

Bu sivri köşeler tesviye edilmeden dertlerin çaresi bulunacağını ummuyorum. Başta hükümet sistemimizde, rejimde bünyemize uygun hareket noktası bulmalıyız.

İktisadî güçlüklerimizi devletcilik yoluyla değil; devletin müstakar olması şart müesses haklara saygı gösterir yönetimi ve denetimi altında özel teşebbüs rejimiyle yenebileceğimize inanıyorum. Bunu sağlayamıyacak ve yapamayacaksak, tam Devletçi olarak ekonomimizi düzenlenmemiz gerekir. Yarısı liberal, yarısı devletçi ve her zaman birbiriyle çatışan bir yönde kalkınamayız. Kesin karar için bekliyecek, beyhude denemelerle geçirecek hiç vaktimiz yoktur : Ya tam özelci bir yön tutacağız, veyahut ta tam devletçi bir yön.

Bugünkü tutumumuzla, umut bağladığımız plânlı kalkınmadan olumlu sonunç almamıza imkân görmüyorum. Plânda özel sektörün fonksiyonu gerçekleşemiyor. Çünkü; Devlet forsu ,sınırsız malî imkânlariyle Devlet İktisadî teşekküllerinin baskısı, Hükümetin gelişi güzel kararlariyle etkilenen özel teşebbüs doğamaz ve yaşıyamaz. Örnek verelim :

1 — Para ayarlamasından evvel sipariş edilip te doları 280 kuruştan hesaplanmışken teşebbüs sahibini, doları 900 guruştan ödemeye zorlanması,

2 — İktisadî kriz yüzünden satılamıyan stokların imal günü ,satılıp satılmaması nazara alınmadan ödenmesi gereken gider vergisi; ödenemiyen verginin kamu alacakları kanunu gereğince yıllık % 32 oranındaki zamma tabi oluşu.

Zamanında vergisini verememesi yüzünden milyonlarca lira ödeyemiyeceği vergi borcu altında faaliyeti durmuş ve yıkılmış firmalar var. Yalnız bir mükellefin borcu 38 milyondur. Bu 38 milyon için bir senede 12.160.000,— (oniki milyon yüzaltmışbin lira) gecikme zammı ödemek gerekiyor. (Bilindiği üzre kamu alacağının ödenmesinin bir gün gecikmesi % 10 zamma tabi'dir. Bu zam oranı bir günden başlayıp, bir aylık süreyi kapsar, müteakip aylar için % 2 eklenmek suretile tahakkuk ettirilir.)

Modern demokratik devlet, ekonomi alanından, özel kişileri ve teşebbüsleri koruma sayesinde kurulabilir. Özel teşebbüsü, işgöreni, çalışanı kanunlar ve devlet idaresi hergün kösteklemektedir. Eğer bu böyle devam edecekse ve özel teşebbüse devlet destek olamıyacaksa, bu şartlar altındaki bir rejimin kalkınma halindeki bir topluma, komünist rejimden daha zararlı olacağını söylemek, bir gerçeği ifade etmek olur.

Şakir Zümre Fabrikası 40 yaşında

GEÇEN ayın sekizinci salı günü Silâhtarağa'daki Şakir Zümre Fabrikalarının 40 ıncı yıldönümü dolayısıyla tören yapıldı. Aynı zamanda fabrikada kurulan emaye tesislerinin de açılışı kutlanıyordu. Şehrimizin bellibaşlı simaları, basın mensupları törende hazırdılar. 82 yaşına basmasına rağmen, dâvetlileri fabrikanın 50 nci yıldönümü törenine şimdiden çağıran, gençlere çalışma ve azim örneği veren Şakir Zümre, yarattığı eseri gururla gelenlere gezdiriyor ve izahat veriyordu. Törende, Şakir Zümre'nin aynı zamanda iş arkadaşı nazik refikası, mükemmel bir ev sahipliği vazifesini yapıyor; misafirleri ağırlıyordu.

Yeni kurulan emaye tesislerinde fırının ağzına bağlanan kurdelâyı sevimli Valimiz Niyazi Akı kesti ve "kutlu olması" dileğiyle son bulan güzel bir söylev verdi. Akı, düğmiye basınca elektrik tertibatıyla işliyen kapak açıldı; fırının kıpkırmızı cehennemi gözüktü. Dâvetlileri fabrikanın her tarafına gezdiren Şakir Zümre'ye bir gazeteci şöyle sesleniyordu:

"— Şakir bey; burayı gezdirmiyecek misiniz?"

Şakir Zümre, gazeteciyi fırına buyur etti:

"— Biz çok dolaştık, siz buyurun,"

Gülüşüldü... Törende, o kadar samimî ve içten gelen duygularla 82 yaşındaki delikanlı kutlanıyordu ki, Haliç'in hâkim bir noktasında Müdüriyet lojmanının önünde hazırlanan büfede misafirler ağırlanırken, Behçet Kemal Çağlar, dayanamadı, Şakir Zümre'nin Sofya'da Atatürk'le beraber bulunduğu zamana ait tarihî bir hatırayı anlattı ve sonra da coşturan şiirlerinden birini okudu. Onu diğer iki edebiyatçı takip etti ve şiirler okudular. Tören bir bayram havası içinde sona erdi.

Şakir Zümre, Türk teşebbüs âleminin, hayatı ve eserleri dikkatle izlenecek, seçkin simalarından biridir. Aslen Bulgaristanlıdır. Atatürk'ün ataşemiliter olduğu sıralarda da, Sobranya'da mebus olarak bulunmuştur. Birinci Dünya Harbinden sonra anavatana göçen Şakir Zümre, Haliç'in son taraflarında metrûk tapa imalâthanesini bugünkü modern fabrika haline koymak için işe başladı. Evvelâ askerî malzeme yapıyordu. Cumhuriyet Hükûmeti, Şakir Zümre Fabrikalarının yaptığı askerî malzemeden çok faydalanıyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında harp malzemesi imâli bakımından o zamanki dostlarımıza da faydalı olmuştu.

Savaştan sonra, fabrika, harp sanayiini bırakarak memleketin en büyük ihtiyacı olan çeşitli makina tezgâhı, âletler ve çeşitli madenî eşya ile bilhassa yurt ziraatının kalkınmasını ve daha verimli bir hale geldi.

Osmanlı Duyunu Umumiyesi

Yazan : Y. Hakkı YENİAY
Yayınlayan : İst. Üniversitesi Maliye Enstitüsü

SULTAN Mecit devrinde açılmış olan Dış Borçlarımıza dair bir eser, son günlerde yayınlanmış bulunuyor : (Yeni Osmanlı Borçları Tarihi). Bu, duyulan bir eksikliği gidermiştir ve değeri azımsanamayacak bir himmettir. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü yayınları arasında yer almıştır. Yazarı, İşletmeler Vekâleti Etüd ve Plân Kurulu eski Üyelerinden İ. Hakkı Yeniay'dır. Bu, aynı konuda, aynı yazarın, 1936 da çıkarmış olduğu eserin, rötuşlanmış, genişletilmiş ve 1936 dan sonraki olayların eklenmesiyle tamamlanarak yeniden kaleme alınmış şeklidir. Yazarı, bu başarısından dolayı tebrik etmeyi bir borç biliriz. Bu suretle, «Düyunu Umumiye» müessesesinin memleketimizde kurulmasına sebep olan Dış Borçlarımızın tam hikâyesi, noksansız bir malî tarih halinde toplanmıştır. 1854 te Osmanlı devrinde doğan ve 1954 te Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından tamamiyle kapatılan Dış Borçlarımızın, tam 100 yıllık bir zaman içinde geçirdiği, ders verici safhalar açıklanmış, olaylar tam bir tarafsızlık içinde, yeteri kadar etraflı şekilde yansıtılmıştır. Olayların panoraması, izlenmesi kolay bir düzende çizilmiştir. Bilgilerin kaynakları - önemlileri için sayfaları da belirtilmek suretiyle - gösterilmiştir. Kitap, bütün olayları, halkaları noksansız bir zincirleme ile, birbirine başarılı bir şekilde bağlamış olmak özelliğini taşımaktadır.

Kitabın «Bağlantı» başlıklı özetlemesindeki iki fıkrayı aynen buraya koymayı faydalı bulduk :

«25.5.1954 günü, bu suretle, Osmanlı dış borcu, tam 100 yıllık bir ömürden sonra, tarihin yaprakları içine gömülmüştür.»

«Hükümet, Lozan Antlaşması, 13.6.1928 ve 22.4.1933 mukaveleleri görüşmeleri sırasında, millî menfaatleri gayet iyi savunmak ve borçların tasfiyesi için en uygun zamanı kollamakla, memlekete takdire değer bir hizmette bulunduğu gibi, borcu, 1933 mukavelesinde, itfa için konulan mühletten, ahdî hükümlere sadık kalmak şartiyle, 29 yıl daha erken kapatmakla, Türkiye'nin malî itibarını da sağlamlaştırmıştır.»

Kitabın fiatı 21,50 liradır. Satış yeri, İstanbul, Ankara Caddesi, No : 80, Yeni Üniversite Kitabevi'dir.

Lise ve dengi okulları bitirenlere
GÜNDÜZ - AKŞAM öğretim yapan

ÖZEL SEKRETERLİK OKULU

Mezunlarını işe yerleştirir

Üniversite ve Yüksek Okullara tanınan
bütün öğrenci haklarını sağlar.

İNGİLİZCE

EKONOMİ

HUKUK

TİCARET

İŞ PSİKOLOJİSİ

ARİTMETİK

İŞLETME İDARESİ

İŞ MEKTUPLARI

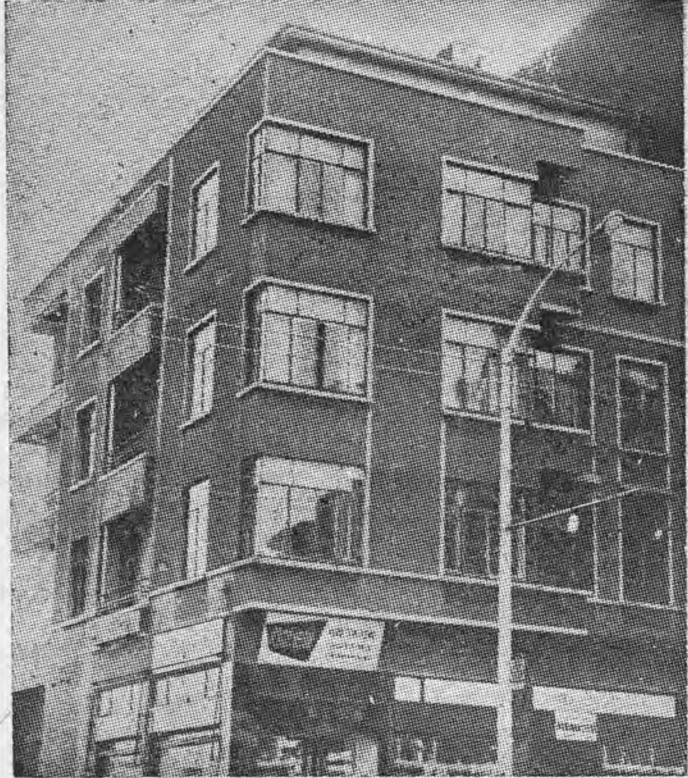
DAKTİLOGRAFİ

STENOGRAFİ

BÜRO TATBİKATI

SOSYAL Davranışlar

M U H A S E B E

★ **Kayıtlar devam etmektedir.**
★ **Ücret : Gündüzlülere 1500 TL. — Gecelilere 1200 TL.**
★ **Adres : Çemberlitaş karşısı İSTANBUL. Tel : 27 16 50**

BARIŞ - 352

Hürriyet Partisi tam bir şaşkınlık içinde çabalıyor

Muhalefet partileri arasında işbirliği konusunda, Hürriyet Partisi'nin politika hayatımızda emsalsiz bir gaf teşkil eden meşhur muhtırası ve çok yanlış tutumu yüzünden, rejim buhranı sürüp gitmekteydi.

Ahmet Hamdi BAŞAR

1950 SEÇİMLERİNDE propaganda gezileri yapıyorduk. Nutuk çekmek üzere bizi otomobiliyle Silivri'ye götürürken yolda Demokrat Partili Ziya Köktürk'e:

"— Bu seçimlerde Demokrat Partinin iktidara gelmesi hem Memleket ve hem de Parti için felâket olur. Çünkü;" demiştim; "yalnız 'Yaşasın hürriyet, kahrolsun istibdat' diye bağırıp duruyoruz. Devleti nasıl ve kimlerle idare edeceğiz? Binbir çeşit meseleleri nasıl çözeceğiz? Hiç bir hazırlığımız yok. Bir devre olsun kuvvetli ve sözü dinlenen muhalefet olarak çalışmalıyız ve kendimizi hazırlamalıyız."

1956 yılında Demokrat Parti iktidarına karşı ayaklanan ve bir cephe kurarak işbirliği halinde onu altetmiye çalışan muhalefet partileri için de tanıdıklarıma aynı şeyi söyliyordum:

"— İşbirliğini, rejimi kurtarmak ve kurmak için istiyorsunuz. Bunda başarı kazanır ve iktidara gelirseniz ne yapacağınızı, devleti nasıl ve kimlerle idare edeceğinizi biiliyor musunuz? Muhalefet partileri arasında işbirliğinden önce asıl bu konularda bir fikirbirliği kurmalısınız."

Şimdi bu satırları yazarken o günlerde söylediklerimi, çırpınmalarımı düşünüyorum da, kendi kendime gülüyorum, yahut acıyorum. İktidarla muhalefet birbirine girmiş; bir kör döğüşüdür gidiyor. Sebebi: Hürriyetsizlik; demokratik rejimin kurulamamış olması!... Muhalefet partileri, elele verirler de o günkü iktidarı devirirlerse, hürriyeti ilân edecekler ve bu rejimi bütün temelleri ve yapılarıyla kuracaklar!... Onlarca bu iş o kadar kolay, başarılması o kadar basit ki, Halk Partisi altı ayda olur biter diyor. Hürriyet Partisi de tamamlanması için en geç bir buçuk yıla ihtiyaç olduğunu söyliyor. Birincisi: "Altı ay beni iktidara getirin; istediklerinizi yaptıktan sonra seçime gidelim; hangi parti iktidara gelirse artık rejim kesin teminata bağlanmış olacağından, millet rahata kavuşacaktır," demekte; işbirliğini bunun için teklif etmektedir. Bunu söyleyene diğer partiler inanırlar mı hiç? Ya altı ay sonra işim bitmedi diye iktidarı bırakmazsa? Hattâ bir kere oraya geçtikten sonra hiç iktidarı bırakmazsa? Dahası var: Muhalefet partilerinin Demokrat Partiyi alaşağı etmek için Halk Partisiyle birleşmeleri nasıl olur? Muhalefeti temsil eden iki parti, vaktiyle Halk Partisine karşı halkı ayaklandıran insanlar değil miydi? Millete karşı ne denir?

Ama rejimi teminata bağlamak ve kurmak da lâzım. Bunun için Hürriyet Partisi iki çare gösterir: Birincisi çok kolay, ikincisi biraz güç. Kolayı, iktidarı elde

---

(1) Bu yazı serisi 28. sayımızda başlamıştır.

tutan Demokrat Partinin bu işi kendiliğinden yapması!... Hattâ Hürriyet Partililer, neye bu, böyle olmuyor, diye şaşırıp durmaktadırlar. 1946 ile 50 arasında Demokrat Partinin istediği ve millete vaadettiği tek şey, demokratik rejimin kurulması ve teminata bağlanmasından ibarettir. 1955 de kurulan Dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti, programında bunları yapacağını kesin olarak taahhüt etmemiş miydi? Şu halde Demokrat Parti Meclis Grubunda hemen gerekli karar alınır, Anayasa değiştirilir, seçim kanunu düzeltilir ve antidemokratik kanunlar kaldırılırsa, bu mesele çözülür gider. Bunlar yapılırken Hürriyet Partisi iktidarla işbirliği bile kurabilir. Yok olmadı, Demokrat Parti bunu yapmadı. İşte o zaman, biraz güç olan tertibe başvurmaktan başka çare kalmaz: Nasıl olsa 1958 de seçim var. Üç muhalefet partisi birleşir; bu seçime tek cephe halinde girerler; ortak bir liste hazırlarlar. Bu listeye üç parti de eşit sayıda aday koyarlar. Yalnız beşte bir oranında bağımsızlara da yer verirler. Geri kalan mebusluklar üç parti arasında kardeş payı taksim edilir. Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı mutlak tarafsızlardan olması da şart koşulur. Yeni Meclisin vazifesi, demokrasiyi kurmaktır. Bu iş engeç on sekiz ayda bitirilir ve yeni Meclis seçilir.

BU lâfların edildiği 1956 yılı Ağustos ve Eylûl ayları içinde, benim halim hakikaten görülmiye değerdi. O zamanlar hiç farkında değildim ama, şimdi düşünüyorum da, ya benimle alay ediyorlar ve arkamdan katılırcasına gülüyorlar; yahut bana acıyorlardı. Sanki bu işlerin hepisi benim üzerime vazife imiş gibi oradan oraya koşup duruyordum. Koraltan'la görüşmemden sonra Menderes, benimle konuşmak isteyince (2) bayağı ümitlenmiştim. Ona 1945 de dinletemediklerimi tekrar söyleyecektim. Aradan bir on sene geçip başına böylesine belâ sarıldıktan sonra Menderes'in bana hak vermesini bekliyebilirdim: "Yaşasın hürriyet, kahrolsun istibdat," diye işbaşına gelmişler ve bu hürriyet tılsımının her derde devâ olacağını sanmışlardı. Büyük hata!... Şimdi bunun hata olduğunu farketmiyorlar da, kabahatı şahıslarına ve iktidarlarına karşı suikast için birleştiğini sandıkları muhalefette, basında, üniversitede buluyorlar. Bu, daha büyük hata!... Menderes'e hep bunları söyleyecek ve kendisine ve iktidarına "Yaşasın hürriyet, kahrolsun istibdat" diye hücum etmekte birleşmiş olanların ceza tehditleriyle, baskılarla, ötede beride nutuk çekip onları yerin dibine batırmaya çalışmalarla susturamayacağını, bunun için çok tesirli başka yolların bulunduğunu anlatacaktım!

Sanki ben bir defa bunları Menderes'e söyleyip anlatsam, her şey yoluna girecek gibi geliyordu bana! Memleketi birbirine düşüren bu kötü gidişin durması ve düzelmesi için bir Menderes'i, tutumunu değiştirmiye inandırmam yetecek! Ah, bir görüşsem, ah bir görüşsem!...

Sonra bakıyorum; daralmış bir gününde Koraltan'a:

"— Meğer, bizim en vefalı arkadaşımız Hamdi Başar'mış, hemen arayalım, çağırıp görüşelim," diyen, fakat o gün beni bulduramadıkları için görüşemeyen Menderes, beni unutmuş; çağırmıyor. Bu kapı kapanınca muhalefete koşuyorum. Vakıâ 1955 de merhum Şemsettin Günaltay başkanlığında yeni bir muhalefet partisi kurmak için aylarca yaptığımız çalışmalar sırasında onların da içyüzünü öğrendim ve muhalefete bağladığım ümit hayli sarsıldı. Fakat bu cephenin başında İnönü var. O'na inanıyorum. 1945 den sonra tuttuğu yolun yanlış olduğunu elbet görmüş ve anlamıştır, diyorum. 1946-1950 arasında o zamanki muhalefet hangi bayrağı sallayarak iktidara gelmişse, şimdikiler de aynen onu taklit ediyorlar: "Yaşasın hürriyet; kahrolsun istibdat" diyorlar. Muhalefetin hep istediği "İnsan hakları, Anayasa teminatı, hâkim teminatı, Üniversite muhtariyeti" gibi, muhalefetteyken Demokrat Partinin istediklerinden ibaret. Ama şimdi atı alan Üsküdar'ı çoktan geçti. Demokrat Parti böyle iktidara geldi ama, geldikten sonra da, tehlikeli olmakla beraber, usta bir politikaya başvurdu. Birçok işler yapıyor; halk çoğunluğun gönlünü kazanmış ve yakın tarihte ilk defa devletle millet arasındaki ayrılığını ortadan kaldırmıya çalışıyor. Bunun neticesi, halkı "Anayasa te-

---

(2) Bk.: BARIŞ DÜNYASI : Eylül 1964 sayısı, sayfa 509.

minatı, Üniversite muhtariyeti" falan diye Demokrat Partiden ayırmaya imkân yok. Yâni Demokrat Partinin iktidara gelmek için geçtiği yol bugün kendiliğinden tıkanmış. Üstelik Demokrat Parti iktidarı da yolun henüz kapanmamış, kaçak geçilebilecek ne kadar deliği varsa hepsini tıkamakla meşgul!... Bu şartla altında muhalefetin "Yaşasın hürriyet" den başka bayrakları olmalı. Bunları muhalefetin yeni kanadı Hürriyet Partililere bir türlü anlatamadım. Bir tek ümidim İnönü'ye duyurabilmekte. Faik Ahmet Barutçu ile haber yolladım; belki ondan bir ses çıkar diye bekleyip duruyordum.

Baruçtu ile Haziran ortasında görüşmüştüm. Temmuz, Ağustos, hattâ Eylûl geçti. Nihayet, Ekim ortalarına doğru İnönü'ye kendimi aratma fırsatını hazırladım ve 21 Ekim pazar günü iki saata yakın görüşerek, içimi döktüm. Bu görüşmemden sonra, İnönü başkanlığında muhalefet partileri arasında bir işbirliği kurulur ve "Hürriyet" mihrakı dışında ana meseleler hakkında bir fikir birliğine varılmış olursa, Memleketi tehlikeye sürüklemesinden korktuğumuz bu gidişin düzeleceği ümidine kapıldım.

ARTIK gayret dayıya düşmüştü. Ben yine havalanmıştım. Şimdi beni gülünecek veya acınacak durumlara sokan ve 1957 seçimlerinden sonraya kadar sürüp giden geceli gündüzlü didinmelerimin hikâyesini okuyucularıma anlatacağım:

25 Ağustos günü, Hürriyet Partisinin İstanbul teşkilâtını yürüten bu partide hayli sözü geçen arkadaşım Enver Adakan'a söylediklerimi, bu tarihten bir hafta kadar sonra Parti merkezinde başka arkadaşların da huzurunda tekrarladım. Fethi Çelikbaş, Doktor İbrahim Öktem, Hasan Kangal, Doktor Muhlis Bayramoğlu beni dikkatle dinlediler; partilerine sokmıya çalıştılar. Kendilerine kalben bağlı olduğumu, fakat resmen katılamıyacağımı, bağımsız kalarak belki işbirliği konusunda daha yararlı olacağımı söyledim.

Muhalefet partileri arasında yalnız rejim meselesinde işbirliği yapmanın hem mânası yoktu; hem de bunun, iktidar tarafından önlenmesi tehlikesi vardı. Demokrat Partiyi yalnız hürriyet haklarına ve demokratik rejimi bozuyor diye millete şikâyet etmekten hiç bir sonuç alınamazdı. Çoğunluğun sözü edilen hürriyetsizlikten, rejimin bozulduğundan haberi bile yoktu ve hakikaten de Demokrat Parti, çoğunluğa dayanmakta ve onun oylarını sağlayıcı yollarda yürümekteydi. Fakat asıl halkın şikâyet ettiği ve huzursuzluk duyduğu iktisadî konuları ele almak; yapılanların nasıl bozuk düzen şeyler olduğunu, birtakım zümre ve şahıs çıkarlarına yaradığını ve sonunun nasıl daha büyük tehlike gerektireceğini halka anlatmak ve düzelmesi yollarını göstermek lâzımdı.

Muhalefet çalışmaları ve propagandaları bu yönde olmalı, bir fikir birliği kurulması için muhalefet partileri arasında toplantılar, görüşmeler yapılmalıydı. Hiç "Rejim teminata bağlansın, önümüzdeki seçimde elbirliği edelim de iktidarı devirelim" diye propagandaya ihtiyaç yoktu. Hatta bu amaç için muhalefet arasında işbirliği yolu bulunabilirse, iktidarın yeni kanunlar koyarak vaktinde karşı tedbir almaması için, bu çalışmalar ve kararlaştırılan sonuçları gayet gizli tutulmalıydı.

Hürriyet partili tanıdığım ve görüştüğüm arkadaşların, başta Enver Adakan olduğu halde, iyi niyetlerine, temiz duygularına güvenmiş olmama rağmen, muhalefet cephesinde liderlik vazifesi yapacak güçte olmadıklarını da anlıyor, biliyordum. Başarı için Hürriyet Partisinin Halk Partisiyle fikir birliğine dayanan bir anlaşma yapması lâzımdı. Bu iki parti dışında Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi vardı. Bunlardan birincisi, oldukça teşkilâtlanmış, oy bakımından hesaba katılması gereken bir kuvvet halini almışsa da, sayın Tahsin Demiray'ın genel başkanlık ettiği Köylü Partisi güçsüz, cılız kalmış; bir türlü büyüyememişti.

O sıralarda Tahsin Demiray'la da bir fikir birliği kurulabilir mi diye iki defa görüşmüştüm. Fikirlerini kavramıya çalıştım; fakat itiraf ederim, anlayamadım. Sayın Demiray, Memleketimizde tek mümessili olduğu Edmond Demolin'in içtimaî mektebi açısından, cemiyet olaylarını inceliyordu. Bunlara göre vardığı sonuçları bana da açıklamıştı:

Türkiye'yi, Meşrutiyettenberi bir Komi-

te idare ediyordu. Bu Komite çeşitli kalıplara girmekte, adlar almakta, adamlarını değiştirmekte, fakat kendisini bir türlü değişmemekteydi. İttihatçılar, Halkçılar, şimdi Demokratlar zamanında iktidar hep bu Komitenin elindeydi. Son misali Celâl Bayar'dı. Devletin başında bugün bir komiteci vardı. İktidarı bu Komitenin elinden almak için büsbütün başka metodlarla başvurmak zorundaydık. Bu iş kolay olamazdı. Kendisi bu güç olan işi üzerine almıştı. Acelesi yoktu; çalışacak ve bekleyecekti.

Sayın Demiray'la görüştükten sonra küçük ve cılız kadrosuyla da olsa, Köylü Partisini muhalefet cephesinde fikir birliği içine sokmaya çalışmanın çok güç olacağını anlamıştım. Bu derece mektebine ve dâvasına sarılmış bir liderle fikir plânında birleşmiye çalışmak için seneler ve belki ömürler bile yetmiyecekti!

Cumhuriyet Millet Partisine gelince, nedense, bu partinin irticaa avans veren ve devrimlerden hınç duyan insanları çatısında toplıyan bir görünüşü vardı. Vakıa ben 1954 seçimlerinde onların listesinde bağımsız aday olduğum zaman, bu görünüşün aldatıcı olduğu kanısına varmıştım. Fakat Seçim Beyannamelerinde irticaa karşı olduklarını açıklamaya onları bir türlü ikna edememiştim. Benim bu maksatla hazırlayıp Sayın General Sadık Aldoğan vasıtasıyla kendilerine ulaştırdığım Beyanname taslağından bir tek cümle kullanmamışlardı. Lider kadroları birbiriyle kolayca anlaşabilecek aynı formasiyonda insanlardan kurulu Halk Partisiyle Hürriyet Partisi, şayet bir fikir ve işbirliğine varırsa, buna Cumhuriyetçi Millet Partisinin de katılacağı umulabilirdi.

Görüştüğüm H. Partili arkadaşlar, beni yalnız dinlediler; fakat siyasî rejimden önce iktisadî düzen konusunda muhalefet partilerinin bir fikirbirliğine varması hakkındaki görüşlerime katılmadılar. Nitekim Hürriyet Partisi Genel İdare Kurulu Ankara'da yaptığı üç gün süren bir toplantıdan sonra, 14 Eylûlde yayınladığı bir Bildiride, muhalefet partilerini rejim konusunda işbirliğine çağırdı. İstedikleri, "Demokrasi idaresinin hakkıyla tahakkuku için işbirliği meselesinin mânası, hududu ve hedefi hakkında bir bilgiye sahip" olmaktı. Hemen ertesi günü, yâni 15. Eylûl 1956 tarihinde de bu işbirliğin mânası, hududu ve hedefi hakkında düşündüklerini diğer iki partiye yazılı bir muhtıra ile resmen bildirdiler; ve onlardan, kısa bir tarih tesbit ederek, bu maddelere ya "Evet" veya "Hayır" diye cevap vermelerini istediler. Muhtıra, partilerden bu prensipleri kabul ettikleri cevap gelip, yapılacak ortak toplantıda bunların nasıl gerçekleştirileceği kesin karara bağlandıktan sonra millete ilân olunacaktı. Bu bakımdan partilerden bu Muhtıra muhteviyatını gizli tutmaları rica olunmuştu.

HÜRRİYET Partisinin yolladığı muhtıra, Enver Adakan arkadaşımdan başkalarına söylememek kaydıyla edindiğim bilgiye göre, peşinde koştuğum ve gerçekleşmesi için acınacak veya gülünecek çabalar harcadığım işbirliği dâvasını, başlangıçta suya düşürecek bir şeydi. Bir kere neden partilere, daha önce görüşüp anlaşmaya varmadan, böyle bir muhtıra yollanıyordu? Bu muhtıra değil, âdeta bir nota idi. Belirli kısa bir tarihe kadar "Evet" veya "Hayır" cevap alınması isteniyordu. Bunlara "Evet" denirse o zaman işbirliği kurulması için bir masa etrafında toplanabilecekti.

Muhtıranın kendisine gelince, bunun esası, 18 aylık bir Kurucu Meclis teşkili için partilerarası anlaşmaya varılması ve bu Meclisin rejimi kurduktan ve teminata bağlandıktan sonra dağılarak, ondan sonra serbest seçimde hangi parti kazanmışsa iktidarın ona devir edilmesiydi.

Ya bu 18 ayda milletin hali ne olacaktı? "Anayasa değişsin, hâkim teminatı olsun, Üniversite muhtariyete kavuşsun, sonra ne olacağını düşününüz" diye her şey duracak mıydı? Türk toplumunun o günkü şartları ve halkın eğilimi göz önüne alınırsa, çoğunluktan bunun için oy bile alınamazdı. Bizde halkı yönetme durumunda olan aydınların nasıl kendi kafalarında hayalî bir âlem yaratarak ve bu âleme bağlı birtakım meseleler ortaya koyarak halkın ve realitenin dışında kaldıklarını gösteren bundan daha tipik örnek bulunamazdı.

Muhtıra yalnız halk oyuna kavuşamayacak bir tekliften ibaret değildi. Aynı zamanda muhalefet partilerinin durumlarını

ve güçlerini hiçe sayan, yâni bu konuda da Hürriyetçilerin bir hayal âleminde yaşadıklarını gösteren bir vesikaydı: Kurucu Mecliste her üç partinin eşit sayıda mebusu olacaktı. Yalnız yüzde 20 kadar, yâni 105 âdet de bağımsız mebus seçilecekti. Cumhur Başkanıyla Meclis Başkanı bağımsızlardan biri olacaktı.

Hürriyet Partisi, kendini dev aynasında mı görüyordu? Kurulalı daha dün bir bugün iki!... Birçok İllerde henüz teşkilâtı bile yoktu. Halbuki Halk Partisi, yalnız başına iktidarı alabilecek güçteydi. Cumhuriyetçi Millet Partisine gelince, o da kendisini Halk Partisiyle boy ölçüşecek, seçimlerde 5 milyon oy alabilecek kudrette görüyordu. Nitekim, Muhtıradan sonra, 26 Eylûlde Bölükbaşı Babaeski'deki konuşmasında "Seçimlerde en azından 5 milyon oy alacağız" demişti.

Muhtıra basına açıklanmadan iki muhalefet partisine verildikten sonra, Hürriyet Partililer, alacakları cevabı beklediler. Halk Partisi Meclisi, 28 Eylûlde işbirliği teklifine prensip bakımından "Evet" demek kararını verdi. Bu karara uyarak İnönü, partisinin cevabını 30 Eylûl günü saat 9.30 da İstanbul'da Hürriyet Partisi İl Merkezine giderek, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu'ya bizzat verdi. Aynı gün saat 11 de de Fevzi Lûtfi ile Genel Sekreter Doktor İbrahim Öktem, İnönü'yü misafir kaldığı Nişantaşı'nda kardeşi Hasan Riza Temelli'nin apartmanında ziyaret ettiler. Cumhuriyetçi Millet Partisine gelince, Muhtırayı aldığına dair cevap bile vermemişti.

(Devamı var)

BASIN — 20057 - 355

643 — 69

TÜRKİYE'DE
İLK florürlü
DİŞ MACUNU...
ipana
fluorid
DİŞ MACUNU
DİŞ MİNELERİNİ SERTLEŞTİRİR ÇÜRÜMELERİ ÖNLER

İSTANBUL ÖZEL

MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK YÜKSEK OKULU

ÖĞRENCİ KAYDINA DEVAM EDİYOR

KAYIT ŞARTLARI :

1 - Lise mezuniyet diploması veya sureti, yahut bu diploma yerine geçecek tasdik edilmiş belge.
2 - Nüfus Kâğıdı veya sureti.
3 - Sağlık Raporu.
4 - 12 adet 4 x 6 cm. ebadında fotoğraf.
5 - İkâmetgâh Teskeresi (Lise Bitirme imtihanından sonra öğrenimine bir yıldan fazla ara vermiş olanlar için iyi hâl kâğıdı ve askerlikle ilişiği olmadığına dair belge istenir.)

Taksitler; İstanbul, Lâleli Osmanlı - Sultanhamam İş - Bahçekapı Vakıflar - Sultanhamam Ziraat bankalarındaki hesaplara yatırılabilir veya havale edilebilir. Yıllık ücreti 6 bin lira, ilk taksit 3 bin liradır.

Okulun Sahibi, bu maksatla Kurulan 2 milyon lira Sermayeli IŞIK TEDRİSAT ANONİM ŞİRKETİDİR.

Milli Eğitim Bakanlığının 4.7.1964 tarih ve 420.1 — 2400 sayılı müsaadesile açılmıştır.

KAYIT YERİ

İSTANBUL, Beşiktaş, Çırağan Durağı Karşısında Okul Binası TELEFON : 48 70 08

Ankara Reklam